పీఠిక.

చంద్రగుప్తుఁ డను చక్రవర్తి మగధరాజ్యమున పాటలీపుత్రసిం
హాసనారూఢుఁ డగుటకు పెక్కువ్యాఘాతములు తటస్థించినవి. తదీయ
చరిత్రాధికములు లోకప్రసిద్ధములే గాక సంస్కృతమునఁ గలము
ద్రారాక్షస మను నాటకముచే మఱింత వెల్లడి యయ్యెను. ఆముద్రా
రాక్షసము మ॥రా॥శ్రీ బ్రహ్మశ్రీ శతావధానులు తిరుపతివేంకటకవులు
రసవంతముగా నాంధ్రీకరించిరి. అంతకుపూర్వపుగాధ అనగా నందవం
శమును చాణక్యుఁడు సంహరించినట్లు మ॥రా॥శ్రీ బ్రహ్మశ్రీ పానుగంటి
లక్ష్మీనృసింహారావుగారు ప్రచండచాణక్య మనుపేర నొకనాటకము వ్రా
సిరి. ఈ రెండుకథలకు నాధారికమగు విజ్ఞానచంద్రికాగ్రంథమాలయం
దొకకుసుమముగా మ॥రా॥శ్రీ బ్రహ్మశ్రీ కే. వి. లక్ష్మణరావుగారిచే ర
చింపఁబడిన హిందూమహాయుగములో చంద్రగుప్తునిగూర్చి యొక్కం
తచరిత్రము గలదు. దానిననుసరించి మఱికొన్ని సంప్రదాయము
లు సంపాదించి నవవ్యాఖ్యానరూపముగా కథ చేసికొని కొంచెముగ నా
యల్పబుద్ధికిం దోఁచినట్లు తప్పొప్పులు పాటింపక రాజమహేంద్రవర
ములో మహారాజశ్రీ బయునాని వేంకటరామణగారి యాదరణంబున వా
రిమేడపై నివసించి విఘ్నములు లెక్కింపక కొన్నిదినములలో పూర్తి
గావించితిని.

ఇంతత్వరగా వ్రాసితి ననుట కొంత ప్రజ్ఞయని గాని ప్రజకు
ఉపకారమనిగాని నాయుద్దేశ్యము గాదు. ఈనూతననాటకములు సాధా
రణముగా పురాణప్రబంధములు, పూర్వనాటకములు శాశ్వతముగ ని
లిచియుండ కాలములనొప్పులతోఁ బడి నిలువఁబడవేమో యను భీతిచే

విమర్శనాపూర్వకముగా సంస్కృతనాటకములన్నియు నుపగాము వ్రాసెద ననుమతిపూర్వకముగ నొకనాటకరాజమును వ్రాయు ప్రయత్నమునకు నేనొకి వచ్చినట్లు వ్రాసి, నాకిదివరకే పరిచయమున్న నావ్యాఖ్యానము పండితులకు వెల్లడిసేయు ప్రకటనకుఁగూడ నంగీకరించిరి.

అప్పుడే నాటకయుగము మారి వచనప్రబంధయుగ మారంభ మగుచున్నది. కాని యన్యభాషాపద్ధతుల వదిలి తాంత్రికమైన ప్రతిభాంతి యు నుత్తరకాల్యమునకు లోనైయున్నది. అది కూడదు. కొంతకా లమునకు కల్పనాశిల్పులు దూషింపఁబడును.

నా యుపన్యాసములలో శ్రీ చంద్రగుప్త మహానాటకము. ఇప్పటికి ఇంగ్లీషు నాంధ్రమునందు యథామూలముగనే తొలగింపక దీనికి చంద్రగుప్త అనుసంకుచిత నామమునుమాత్రమే పెట్టఁబడెను. ఇది వ్రాయుటకు మహారాజశ్రీ శ్రీనాథ వెంకటగోపాలరావుగారు, మ॥ రా॥ శ్రీ (బ్రహ్మశ్రీ) వారాణసి సుబ్రహ్మణ్యమునగారు కొన్ని ప్రోత్సాహము లిచ్చిరి. వారికి కృతజ్ఞుడనగుచున్నాను. ఇందు గల దరిద్రము వచని చూచి సుబోధకము గాని నాయకము. సందర్భానుసారము కొన్ని కొన్ని మార్పులు చేయఁబడినవి.

ఇట్లు
వ. వేంకటనర్సిహ.

కృతజ్ఞతాసూచన.

సీ. విద్యచే నెవఁ డాత్మ ◆ విద్యచే విబుధుల
కెల్లమములకుభానుఁడై ◆ గనఁగఁ గ్ర-
దాతృత్వమునుగుణ ◆ ధాతృత్వ యుక్తుఁడ
కొంద సంద్రమందుఁ ◆ కోమలుఁ డించె
దక్షుఁడై ధీరోత్తమ ◆ దక్షుఁడై దుష్టనా
శసమూహమందు ◆ మూర్తిమంతుఁడె
సత్యుఁడౌ సౌభాగ్య ◆ శాలియై హితజనా
ళముల కుపకర్తయై ◆ రాణించినట్టి
నవనీతనామసంతసు ◆ ధాకరుండు
నరయమున్నీలమేశ బుత్రుఁడై ◆ యతిశయించె
శ్రీవేంకటరామనాథ ◆ కృష్ణశర్మ
లాయురారోగ్యములు దేవుఁ ◆ డనుగ్రహించు.

ఇష్టదేవనుతి.

క. మానవులార యాశ్రమములార
గాని పరిచ్ఛాయలేని ♦ కల్యాణగుణం
బైన మహామహిమ సూరి బు
భానుని ధ్యానింతు భోగభాగ్యము ♦ లొందంగన్.

శా. శ్రీయాజ్ఞై లలితాగురూత్తమా! నిన్నున్ ♦ సేవింతు నిత్యంబు నా
చేయం జొచ్చినదుష్కృతాటవులకున్ ♦ జిహ్వా ప్రదీపింపుమా
నీయుత్సేకకృపామృతం బిడి సదా ♦ నీ స్నేహము నాదృష్టులన్
జేయం గోరుచు సంస్మరించెద నెదన్ ♦ జేజేల సర్వించుమన్.

ఉ. శ్రీలలనాసమాన! శ్రిత ♦ సేవకభక్తజనానుకూల! యు
ద్వేలకృపాలవాల! గుణ ♦ విశ్రుతసన్మతి! శాంతిపూర్తి! యా
జ్ఞై లలితాగురూత్తమని ♦ యంచిత! యోగగురాణి! యోమహా
శీల! నినుం భజించెదను ♦ శ్రీ లిఖమమ్మ! సిలాంబికా!

శుద్ధపత్రిక.

కొన్ని కారణములచే అచ్చులో పడిన దోషములు దిద్దుకొనుటకు చదువరులు ప్రార్థితులు.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
4	7	రారాజని	రారాజును
14	13	నిష్క్రమించుచు	నిష్క్రమించును
17	15	వెల్లమునకుం	వెల్లమునకు నీ
28	2	వదలకుండచే	వద్దకు
33	12	గడియులలోనే	గడియలలోనే
38	24	యోధుల	యోధుల
43	20	చెప్పితివి	చెప్పితివి
67	6	మందయానచే	మందయానలచే
84	9	సమర్పించి	సమర్పించి
98	16	విరము	విరము

ఇవిగాక న, న, వ, వ, ను, ను, పు, వులు కొన్ని చోట్లందారుమారుగా బడియున్నవి గావున వానిని సందర్భమునుబట్టి సవరించు కొనవలయును.

నాటకమున వచ్చు పాత్రలు.

పురుషులు.

చంద్రగుప్తుడు = కథానాయకుడు. (ఇతనికి మౌర్యుడనియు, వృషలుడనియు వేఱునామములు గలవు.)

మహాపద్మనందుడు = చంద్రగుప్తునిజ్ఞాతి. (ఇతని పద్మనందుడు. నందుడు అందురు.)

శ్రుతశ్రవుడు = మహాపద్మనందునిమిత్రుడు.

మంత్రి = చంద్రగుప్తునిమంత్రి.

చాణక్యుడు = చంద్రగుప్తునిగురువు. (ఇతనికి కౌటిల్యుడు, విష్ణుగుప్తుడని నామము.)

సెల్యూకసు = అలెగ్జాండరుప్రతినిధి. పాంచాలపురాజు.

మెగస్తనీసు = సెల్యూకసుసేనానాయకుడు.

పౌరులు, పాటచ్చరులు, సేన, నానాదేశపురాజులు, సేవకులు, వార్తాహరులు మొదలగువారు సందర్భానుసారముగా వత్తురు.

స్త్రీలు.

శోణోత్తర = కథానాయిక. సెల్యూకసుకుమార్తె.

వసంతిక = శోణోత్తర చెలికత్తె.

జోరా = శోణోత్తరతల్లి,

నానాదేశస్త్రీలు సఖికలు.

చంద్రగుప్త.

నాంది.

చ. భువనము నాట్యమందిరము; ♦ భూపతు లాడెడుపాత్రముల్ కవుల్
యవనికలందుఁ డాళికులు; ♦ హాసకు లందఱు సభ్యు; లంగనల్
ప్రవిమలదీపపంక్తు లటఁ ♦ బాటలు పాడెడు సూత్రధారి నై
భవనము లోనంగు మీకు భగ ♦ వంతుఁడ నేనని చెప్పుచుండగన్.

తే. గీ. అకుంచ్ఛ్రతకోవ్మ్యకు ♦ నందమైన
యొక్తపినుమంబుగల్పించు ♦ నేస్త్రకాఁడు
వాసచిమకున ముత్యంబు ♦ వఱలఁ జేయు
దేవదేవుండు మీకిచ్చు ♦ దీర్ఘసిరులు,

(నాంద్యంతమున)

సూత్రధారుఁడు—(ప్రవేశించి) నటీ! సత్వర మిటురమ్ము.

నటి—(ప్రవేశించి) నాథా! సొమ్ములైన సింగారించుకొననివ్వక అంత త్వరగా రమ్మన మని పిలిచితి రేందుకు?

సూత్ర—సొమ్ములు సింగారించుకొను టెందులకు?

నటి—అందమునకు.

సూత్ర—సహజశృంగారవతివైన నీకు సొమ్ములతో సౌందర్యము వచ్చు నని నే నూహింపలేదు.

తే. గీ. కవిత నెఱుగక పాండిత్య ♦ గరిమచేతఁ
బద్య మల్లిన రస మూర్తి ♦ పసనియట్లు

సూత్ర—ఆంధ్రభాషాయోషామణికి పుట్టినిల్లగు రాజమహేంద్రవరపురనివాసియు,

చ. పటుతరశేముషీవిభవ • బంధురుఁ డాబయసానివంశసం
ఘటజలరాశిలోఁ బొడమి • కాంతిలుచున్న సుధాకరుండు వెం
కటరమణుం డనంతగుణ • గణ్యుఁడు కూరిమి నాంధ్రభాషపై
దిటమతి నుంచి యొప్పమిడి • దీనిని సచ్చోనరించె వేడుకన్.

ఈ బైసాని వెంకటరమణగారికి విచిత్రబిల్హణీయ మచ్చువేయించిన బైసానిసుబ్బయ్యగా రేమి కావలయును?

నటి—ఉభయు లన్నదమ్ములు. ఈకాలమున నిట్టివారు లెవ రున్నవారు.

సూత్ర—అవును.

తే. గీ. చంద్రగుప్తునిఁ జూడంగాఁ • జాలలేక
జ్ఞాతిపద్మనందుఁడు పుత్రు • క్రౌర్యునిఁ గూడి
కుటిలను బన్ని రాజ్యంబు • గొన్నపాప
కాల మిదె వచ్చె కలిరాజు • గారు చొచ్చె.

నటి—(దృష్టి సారించి) ఓహో! నాథా! పద్మనందుఁ డదే విచ్చేయుచున్నాఁ డిట నిల్వరాదు.

సూత్ర—అట్లైన పోవుదము. (అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు)

ఇతి ప్రస్తావన.

చంద్రగుప్త.

ప్రథమాంకము.

ప్రదేశము — పాటలీపుత్రమునందలియుద్యానవనము.

([illegible] ప్రవేశించును.)

చంద్ర — ఇంక నెంతని చింతించిన నేమికార్యము ?

చ. కపటపు [illegible] గాంచి [illegible] వర్షపుం
జనములు [illegible] ♦ [illegible]
వనగిరియూ [illegible] ♦ [illegible] రాజ్యము [illegible]
కపటము జయించి [illegible] ♦ [illegible] గా దరిగా॥

మిత్రుండా ! క్షత్రియా ! [illegible] ప్రధానమైన [illegible] వలంబనము [illegible] నా ! మానవంశము [illegible] మొదలు [illegible] చేసి, ప్రచండ [illegible] ఖండించు [illegible] నానాటి [illegible] రూపుమాయమవలసివచ్చినది ! అక్కటా ! [illegible] నన్ను [illegible] మహానందవంశమున [illegible] చాణక్యుని [illegible] వంశ వృత్తిమును [illegible] నేనొక్కండ చావు దప్పి కన్ను లొట్ట [illegible] మిగిలినవాఁడ నన్నమా

టయే గాని జీవచ్ఛవమైనసన్నుఁ జూచి సంతసించెడివా రెవ్వ రు? మాపూర్వులు నిర్వక్రపరాక్రమవిక్రములై రక్తము పా రించి సంపాదించినయశేషరాజ్యలక్ష్మి యొక్క శూద్రాధము చేతఁ జిక్కి యేకచక్రముగా పాలింపఁబడుచుండఁగా నోటిలో వేళ్లుంచుకొని చేతగానివానివలె నే నెట్లూరకుండనోపుదు ను? ఈసంగతు లన్నియుఁ దలంపునకు వచ్చిన నాడెందడలు భ గ్గున మండిపోవుచున్నది. అన్నన్నా! యెంతదురాగతము మూపా డిల్లినది?

మ. సకలక్షోణివిపక్షసర్వశసద • క్షుం డైనశస్త్రాళితోఁ
జకితానిందితరాజ్యలక్ష్మిని మహా • సంగ్రామరంగంబునన్
జికురంబుల్ సవరించి సందుడు ప్రతి • ష్ఠించెఁగదా దాని నేఁ
డాకశూద్రాధముచేతికిన్ విడిచి నే • నున్నాఁడ నూరేల్చుకన్.

మ. కులమాసీనయిపోయె నాహృదయమున్ • క్షోభింపఁగాఁ జొచ్చెవ్యా
కులభావంబులు ప్రాప్తమయ్యె నకటా • క్షుద్రుండనాక్షత్రచి
త్తులలోకల్ పగఁగూరనయ్యె నృపులన్ • మున్నోడుటను మూడిగాఁ
గలలోఁ గన్నగజంబు; నాబ్రతుకు రి • క్తం బిఁక వేయేటికిన్.

శత్రు—మిత్రుఁడా! నందా! నందకులకలశాంబుధిరాకానిశాకరా! నీఖరకరవాలము వైరిరాజమండలములఁ బరిమార్చు భూరిభుజం గం బని యెఱుంగవా? నీ వేల గతచరితంబునకై వగచెదవు? నీనురాగ్రహాపరాక్రమవహ్నిమునంగల చంద్రగుప్తునివంటిమిడు త లెన్ని భస్మీభూతంబులు కాఁజాలవు?

ఉ. కేలను గత్తిఁ బూని రణ • కేళిని నిల్చిన నీవు వైరిశుం
డాలకరంకపంక్తుల న • డంచెన వేను విరోధు లన్న వే

లీలల మభ్యవెట్టి యువ • లీలఁ జయించెను చంద్రగుప్తచం
డాలుని యుద్ధమందో కప • టంబుననో కడతేర్పఁగావలెన్॥

నందు—అది మిథ్యామనోభ్రాంతి. చంద్రగుప్తునియందు ప్రజలను రాగయుక్తులై యున్నవారు. అతఁడు ప్రజలయభిమతమున నిష్పక్షపాతబుద్ధితో తగినన్ని స్వాతంత్ర్యము లొసంగి పరిపాలించుచున్నవాఁడు. అట్టి సకలజన సకలధర్మ సమ్మతుఁడైన మహారాజును యుద్ధమందుఁగాని కపటోపాయమునఁగాని గెల్చుట దుస్సాధ్యము.

శ్రుత—దుస్సాధ్య మెంతమాత్రమును గాదు.

నందు—కాకపోవచ్చును. వానిసామంతరాజు లాంబోతులవలె బలిసి నిరంతరకలహప్రియులై తమలో తాము ఘోరముగా పోరాడుచు యుద్ధభూమిని రక్తముచే తడుపుచు, మేదోమాంసంబులను కల్లాపి చల్లి వధలచే కాళికాసంతృప్తి గావించి జయరేఖలు దిశాభాగంబుల ముగ్గులు పెట్టుచున్నారు. ఈసమయమున వారిని జేరి సహాయము గోరి మన మవలీల చంద్రగుప్తుని సార్వభౌమత్వమునుండి తొలఁగించి రాజ్య మాక్రమించుకొనవచ్చును.

శ్రుత—అది కేవల మసంభవము. సామంతరాజు లెంతవఱకు తమలో తాము కలహించుచుందురో అంతవఱకు సార్వభౌమున కే హానియు రానేరదు. వారలు మనకు సహాయులు కాఁజాలరు. కావున చంద్రగుప్తుని గెలువవలె నన్న యుద్ధముకంటె మిష యే నుప్రయోజనము.

నందు—అట్టిమిష యేమున్నది? మన మెట్లల్లఁగలము? మనచేత నే

మగునా ?

శ్రోత—మనచేత నేమగునా! ఎంతమా టంటివి? మనచేతఁ గాకున్న వజ్రాయుధము చేతఁబట్టిన దేవేంద్రునివల్లఁగూడ కానేరదు.

నందు—దేవేంద్రుఁడే గాదే. నాలుగుమోములు పెట్టుకొన్నబ్రహ్మదేవునిచేతఁగూడఁ గానేరదు.

శ్రోత—బ్రహ్మ చేతఁగాకుండుటచేతనే దౌర్భాగ్యుఁడు కులపాంసనుఁడు నీచుఁడైనచంద్రగుప్తాధముని రారాజునిగాఁ జేసిపెట్టినవాఁడు.

నందు—ఏచండాలుఁడైన నేమి? వానిస్వపక్షు లనేకు లున్నారు. వాఁడాశ్రితపక్షపాతి. కావున వానిరాజ్య మాచంద్రార్క మీధరావలయంబున నప్రతిహతముగా సాగు నని తోఁచుచున్నది.

శ్రోత—సరే. యెప్పుడైతే స్వపక్షులున్నారో పరపక్షు లవశ్య ముండి తీరవలయును. నిరంకుశాధికారము సేయువానికి పక్షభేద మెప్పు డేర్పడునో అది వినాశకారణ మని యెఱుంగవలయును. అదిఁ గాక యిది రాజ్యము. ఒకరిసొత్తు గానేరదు.

చ. జలజవిరోధమున్ గలున • సఖ్యము గూర్చెదురాజె యెప్పుడున్
నిలువఁడు కృష్ణపక్షమున • నింగి తొలంగి నశించి పోవఁగా
వలయును పక్షముల్ తెగిన • పక్షివిధంబున నెట్టివారికిన్
మలఁకలు సాగిరావు నడి • మంత్రవుఁగల్మిలు గావె రాజ్యముల్.

కావున నేను చెప్పినచొప్పున నీవు నడచితివేని నీ కవశ్యము మగధరాజ్యపట్టాభిషేకము లభింపఁగలదు.

నందు—అది యెట్లు?

శ్రోత—చంద్రగుప్తుఁడు యుక్తవయస్సు నిండారనివాఁడు. వానికి ప్రపంచజ్ఞాన మంతగా నుండదు. ఉన్నను దూరదృష్టియాశ్రిత

ణపరాయణుండు గానేరఁడు. మన మాతనియొద్దకు బంధురూప మునఁ బోయి హితవచనంబులతో వానిని గొలుచువారివలె నటించి క్రమముగా మంత్రిసామంతాదిచతురంగబలమును వశముఁ జేసికొని ఆవలనాచంద్రగుప్తుని వెన్నలో వెండ్రికవలె మూడఁబెటికి యడవులకుఁ బట్టింపవచ్చును.

నందు—సరే! బాగుగ నున్నది గాని నాబ్రతుకుతోపాటు ఆనీచునిసేవకుఁగూడ నొడంబడవలయునా!

శ్రుత—సమయము తప్పివచ్చినప్పు డట్లూహింపరాదు. విహితమున విషము త్రాగించినట్లు విరోధమున పాలు త్రాగించలే రన్న మాట నెఱుంగవా?

తే. గీ. కార్యసాఫల్యమును జేయఁ • గడఁగువార
లెగ్గనక నీచతకుఁ దల • యొగ్గవలయు
ఖలుని సాధింప గాడిదె • కాళ్లు పట్టి
దేవరంపఁడె యలవసు • దేవుఁ డపుడు.

కావున నీ విప్పుడు నీచాధికములఁ బాటింపకుము.

నందు—సరే! నీయాదేశ మట్లు పౌరుషమును జంపుకొని కులగౌరవముల మఱచి విధిని దూఱుచు నేరగానివలె చంద్రగుప్తునిచరణాంబురుహములకుఁ జాగిలి మ్రొక్కి సేవఁ జేయవలయునుగా! నారాచకులమున కెంతముప్పు తెచ్చిపెట్టవలసివచ్చినది. కట్టా! విధివిధాన మట్లున్నది గాఁబోలును.

శ్రుత—నీవట్లెన్నటికిని దలంపకుము.

ఉ. రాచకొలంబులో బ్రతుకు • రాలఁగ రాజ్యములూడ దీనులై
యాచకు లెందఱైరి తమ • యాలిని జూదమునోడి సిగ్గుచే

పాచకు లెండ్రత్తిరి విభ • వంబులుబోవఁగ కాదఁగాయుచున్
నీచత కోర్వలేదె మును • నీవ యెఱుంగవె నందనందనా!
కావున రమ్ము పోవుదము.

(అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది విష్కంభము.

రంగము—రాజసభాభవనము.

(చంద్రగుప్తుఁడు, మంత్రి సామంతరాజులతో కొలువుఁదీర్చి యుండుట)

చంద్ర—మంత్రివర్యా! మనపినతండ్రికుమారుఁ డగుమహాపద్మనందుఁడు కడువిశ్వాసియు, ఔదార్యగుణసంపన్నునివలె మనలనెయ్యామారసి సఖ్యమున కొలువువేఁడుచు వచ్చియున్నవాఁడుగదా! వాని నాదరించుట మనపురోభివృద్ధికిని వయశ్శ్రీకిని శ్రేయోదాయకం బని నాకృతనిశ్చయము. ఏమనిన నందవంశజుఁడు వాఁడొక్కఁడే నిలిచియున్నవాఁడు. వంశనాశన మైనదనుచింత వానితో నాకు నేఁడు పూర్తిగా నివర్తించినది.

మంత్రి—అది యెట్లు పొసఁగును? నీతల్లి మురయైనను, నీతండ్రి నందుఁడుగాఁడా? నందవంశజుఁడవు నీవుండఁగా వంశనాశన మైనదని యెట్లు చింతింపఁగలవు. కావున వీనినిఁగూడఁ దెగటార్చి నీవే వంశమునకు మూలపురుషుఁడవు కమ్ము. లేనిచో నీకు పెక్కుహానులు రాఁగలవు.

చంద్ర—చాలుచాలు. సోదరు నాదరించిన హాని గలదనియు, విశేషించి వాని ప్రాణములను దీయు మనియు, నీవు తప్ప మరెవ్వరును జెప్ప సాహసింపరు.

మంత్రి—సాహసముగాదు. ముమ్మాటికిని సత్యము.

ఉ. ఆదిని సఖ్య మారసి ద ♦ యాపరతన్ వివాహించి చాలవ
　　ద్యోదమితస్వభావులయి ? ♦ ద్రోహము సేతురు తప్పకుండ దా
　　యాదులకన్న శత్రువు లి ♦ హంబునలే ; రలపాండవేయులన్
　　బాదల డించి ఘోరవన ♦ వాసము లంపరె మున్ను కౌరవుల్.

　　పామునకు పంటియందును, జ్ఞాతికి కంటియందును విషముంను
　　ట వాస్తవము. కావున శత్రుశేషము విడువరాదు.

చ. పొరిగొనుశత్రులన్ బిడికి ♦ పోటునొ కత్తినొ త్రుంచి యీర్ష్యతోఁ
　　జుఱజుఱరక్తధారలనుఁ ♦ జుర్రి మదంబడఁగింపకున్న రా
　　చరికము సాగిరాదు దయ ♦ సల్పినఁ జేతికిఁ గుండ, కత్తి చే
　　గిరముగ వచ్చు రాజ్యమును ♦ గీజ్యము నిల్వదు మాట లేటికిన్.

చంద్ర—ఏది యెట్లైనను నాపినతండ్రికుమారుఁడు దిక్కుమాలిన
　　వాఁడై గతించిన తలిదండ్రులచే కలిగినచింత హృదయవీథిని
　　గాల్చుచుండ చొంటిప్రాణితో నన్ను కన్నులారఁ జూచుచు
　　సంతసించువానిని నేనెట్లు కాదని వెడలఁగొట్టఁగలుగుదును?
　　అంతకంటె పాపకార్య మింకేముండును ? అట్టిపతుప్రాయుఁ
　　డైహికాముష్మికంబులకుఁ జెడి తీరనిజనాపవాదంబులకు పాలై
　　పొగిలిపోవలసివచ్చును.

మంత్రి—అట్లేమి!

చంద్ర—కాదా ?

　　తే. గీ. రక్తమును పంచుకొని పుట్టి ♦ రాజ్యకాంతు
　　　　చేతఁబినతండ్రిపుత్త్రుని ♦ చేతులారఁ
　　　　జంపుకొనుకంటె పాపమిా ♦ జగతిఁ గలదె
　　　　కూరకై పెంచుపిట్టను ♦ గోసినట్లు.

మంత్రి—ఇంతకును నీవట్లు వీడకున్నాఁడవు. ఒకచెంప పాలును నొక చెంప నీరును గారుసికీపరిపంచవుమాయ లెట్లెటుంగవచ్చును? మనుష్యులందఱ శోకతీరుగ నుండవచ్చునుగాని మానసంబులు మాత్రిమట్లుండనోపవు. ఇప్పుడానందుఁడాడెడుతియతియ్యని మాటలకు మోసపోకుము.

తే. గీ. దంభమునఁ బయోముఖవిష ♦ కుంభమట్లు
వచ్చి మేఁకవన్నెలపులి ♦ వంటివారు
తియ్యగాఁ బల్కి కపటమై ♦ త్రినినటించి
మ్రింగుదురు రాజ్యమును మన్ను ♦ మిన్ను లనక.

కావున కట్టెవంకఁ బ్రాయి తీర్చునన్నట్లు లిట్టివారికి కత్తియే బుద్ధిచెప్పనలయును. నీచే నభిమానింపఁబడు నీపినతండ్రికొడుకు నీహితవిరోధులకు పిండప్రదానములు సేయువాఁడు. కావున నావిరోధము వీనిహృదయపీఠికపై రగులుచుండకపోదు.

తే. గీ. అగ్ని నార్పియుమిణుగురు ♦ లార్ప నట్లు
పాములను జంపి పిల్లల ♦ నోమినట్లు
ద్రోహులను జంపి నిను జంప ♦ సాహసించు
పాపి వీని గాచుట రాచ ♦ పాడిగాదు.

కావున రణబుణశత్రుశేషములు విడువరాదు. వీనియందు నీ కంతయనురాగ మున్న చో నలసినన్నియూడిగంబులఁ జేసి వస్త్రాలంకారవివిధభూషణభాషణంబుల గజతురంగంబులతో న లంకరించి సకామవృత్తి నాదరించి వేగిరము సాగనంపుము. లే దా! నిర్బంధవివిధవిషాదాలంకృతభీషణగభీరంబైన కారాగృ హంబున నినుపసంకెళ్లతో కట్టి జొన్నన్నము పెట్టింపుము. ఈ శేంకిటికి నొడంబడవేని నీకపశ్యము వానిచేనూరక మాసదు.

అవల చింతించిన నేమిప్రయోజనము? అలభ్యయోగముగా ల
భించిన పగతుని తృణప్రాయుఁడని యెంచి విడువరాదు.

తే. గీ. వైరి సాధారణుం డని ♦ పలుకరాదు
వాఁడికత్తితో బొమ్మపై ♦ వచ్చు నతఁడె
రాళ్ల జలజలమనుసెల ♦ యేళ్లుగావె
ముంచిమదగజంబులఁ బోలి ♦ యుంచుచుండు.

చంద్ర—ఏమీ! చతురబ్ధివలయితకువలయాధికారము నాకరము కబద
రీఫలసమానమై యెదురులేక నాయాజ్ఞ నవిచ్ఛిన్నముగా దిశా
భాగంబులఁ గంచుగంటవలె మ్రోఁగుచు పొల్లుపోక చెల్లు
చుండఁగా నొండొకఁడు సన్నదిరించి దండింపఁగలదండివీరుఁ
డీబ్రహ్మాండకటాహాపంక్తులం దుండునే? మదీయదోర్దండకోదం
డదండంబు చాగిన దండధరుండైన తనకాలదండంబును నన్య
సించి మాంపాహి యని కైచాపు లర్పించి వెన్నుఁజూపి పాఱి
జూచునుగదా! అట్టినన్ను నాపినతండ్రికుమారుఁ డేమి చేయ
సాహసించును? అతఁడేమో మోసపుచ్చు నని నాకు నీవు పిఱి
కిమందు పోయనక్కఱలేదు. వానికే నే నికమీఁద సర్వాధి
కార మొసంగి ధరావలయ మేలించెదను.

మంత్రి—అహా! యేమి యీవిపరీతము! ఆధిపత్యముఁగూడ నొసం
గునఁట!

చ. చెడు గొనఁగూడునప్పుడు వ ♦ చించుహితంబు విషంబుకైవడిన్
వెడఁగుఁగఁ దోఁచు మిత్రునెడ ♦ పేర్మి నశించు నిజాపవాదముల్
చెడచెవిఁబట్టు చెట్టుచెడు ♦ వేళల పుచ్చులు వంకపిందె లే
ర్పడునటు పాడుబుద్ధులు తి ♦ రస్కృతభావము లబ్బు నేరికిన్

చంద్ర—ఇట్టితిరస్కారగర్భిత మైనవాక్యములు నీవాడ నగత్యము లే

డు. నేను తప్పక పద్మనందునకు సర్వాధికార మొసంగెదను. అందుకు నీ వే మనియెదవు?

మంత్రి—నామంత్రిపదవికి నేఁటితో నీళ్లు వదలుకొనుచున్నాఁడను. ఇదే గైకొనుము. (అని కత్తియు ముద్రయు పాఱవేయును.) ఓ రాజా!

చ. చిటిముటిలీపుమాటలెరఁ ♦ జేయుచు రాజ్యరమావధూమణిన్
గుటుకున మ్రింగి నిన్వేతలఁ ♦ గూలిచి కానల కంపి యశ్రువుల్
బొటబొట రాల్పనీ కరుణఁ ♦ జూపక దాఁ బగఁ దీర్చుకోఁగ ను
త్కటముగ వచ్చినట్టిపులి ♦ కాని సహిష్ణుఁడు గాఁడు చూడుమీ.

చంద్ర—సరే! పోనిమ్ము. నీసర్వోత్తమత్వముతో మాకునిమిత్తము లేదు. మా కట్టిదీనస్థితి వచ్చినప్పుడు సంతసించెదవుగాని పొమ్ము. ఇంక నీ విచట నిల్వవలదు.

మంత్రి—ఇది నీదురాగతమునకుఁ గాలము గాన నే నిచ్చట నిలుచుటయు నసంగతమే! (అని దిగ్గున లేచి)

తే. గీ. కొమ్మ లన్నియుఁ దెగినట్టి ♦ కుజము వ్రాలె
వంగపము పోవ నిఁక దిగ ♦ మ్రింగుకొఱకుఁ
దడవుచున్నాఁడు నీపిన ♦ తండ్రి కొమరుఁ
జేకువలె వచ్చి బిగియించు ♦ మేకువలెను.

(అని నిష్క్రమించును.)

చంద్ర—సేవకా! మహాపద్మనందుని సగౌరవముగా రథ మెక్కించి తోడ్కొని రమ్ము.

సేవ—చిత్తము. దేవా! (అని పోవును.)

సామంతరాజులు—రాజా! వలదు. వలదు. నీమంత్రిపలుకులు త్రోసివేయకుము. ఈనందుఁడు నిన్ను మాయఁ జేయుటకు వచ్చిన

వాఁడుగాని మేలుచేయుటకుఁ గాదు.

క. జ్ఞాతికి దుర్జ్ఞాతికి వి
ఖ్యాతం బగునీతి గల్గ ♦ దంత్యమునం దీ
పాతకులు వెనుకదీయక
ఘాతలు సలుపుదురు లోక ♦ కంటకు లగుటన్.

చంద్ర—ఈపద్మనందుఁడుమాత్రము జ్ఞాతివైరముకొఱకు వచ్చినవాఁడు గాఁడు. కావున వీని నవశ్యము నాదరింపఁ దలఁచుకొంటిని. మీరు నావిహితము కోరినయెడ వల దని వారింపకుఁడు.

సామం—సరే! నీ కంతపట్టుగా నున్నయెడల మధ్యను మాకెందులకు? మేమును లేచిపోయెదము. (అని నిష్క్రమింతురు.)

పద్మనందుఁడు—(ప్రవేశించి, స్వగతము) నామంత్రి వీఁరమురకుమారునితల కెక్కినది. ఇఁక వేలీలల బాధపెట్టి యవలీల వీనిని కువలయాధిపత్యమునుండి తొలగించి కుంతళ్రివాదులతో ధరాచక్రము నిరంకుశముగా ప్రభుత్వముచేయుశుభసూచనలు నాకుడిక న్నదరి సూచించుచున్నవి. ఓరీ మార్యా! ఇంక నీ వెంతరా!

చ. సలసలఁ గ్రాఁగుచున్నది వి ♦ చారముతోడ మదీయరక్తముల్
జలధినిబోలె పొంగుచు ని ♦ జంబుగ మార్యుని బట్టి మద్గదా
కలితనిపాతసంహాతుని ♦ గా నొనరించినఁ గాని నాదుహృ
జ్జలజము వీడఁబోదు ప్రమ ♦ దం బుదయింపదు నిద్రరాదికన్.

(అనికాళ్లతో నేలదట్టించును.) పైకిమాత్రము నిండావుప్రేమ వెలిబుచ్చుచు కపటనాటక మాడి నాకోరిక లన్నియు నెఱవేర్చుకొనవలయును. (అని రెం డడుగులు నడచును.)

చంద్ర—(ఎదురేగి) అన్నయ్యా! పద్మనందా! సీతమ్మఁ డిదే వచ్చు

స్మరించుచున్నాఁడు.

నందు—తమ్ముఁడా! చిరంజీవి వగుము.

చంద్ర—అయ్యా! యాసన మలంకరింపుము. (అని యిరువురు వేఱువేఱాసనంబులఁ గూర్చుండుదురు.) అన్నా! నిన్నుఁ జూచినదిమొదలు నాతండ్రియగు నందమహారాజు లేఁడనుచింత సూర్యసందర్శనంబున మంచు విడిపోయినట్లు పలాయనమైనది. ఇంతటితో నీమగధరాజ్యము మన మిరువురము క్షీరనీరములవలె పరిపాలించుకొనియెదము. మనసఖ్యము వైరివారిదంబులకు ఝంఝామారుతంబువలె భయావహంబై దోఁచుచుండునుసుమా! ఇంతకన్న మనకు కావలసిన దేమున్నది?

నందు—తమ్ముఁడా! చంద్రగుప్తరాజచంద్రా! నందవంశమునకు నేనును, మౌర్యవంశమునకు నీవును మొక్కలవలె నిలిచియున్నారము. కాని యుభయవంశసముద్ధరణసమర్థుండవు నీవును, భయశోకవిహ్వాలుండనై గతించినజననీజనకుల కై వగఁగూరి నీదరిఁ బట్టెడుకూటికై పడియుండుటకు వచ్చినదీనుండను నేనును గావున నన్ను నీట ముంచినను పాల ముంచినను నీదే భారము.

చంద్ర—భ్రాతా! నీ వెట్టిసంగతినిగూర్చియు విచారింపవలసిన పనిలేదు. నేటితో దుఃఖములను మఱచిపొమ్ము. నారాజ్యమే నీరాజ్యము. మనతండ్రు లిరువురైనను వారు లొక్కటియే. కావున నీవు నాకగ్రజుఁడవు. నారాజ్య మంతయు పరిగ్రహించి ధర్మముఁ దప్పక పరిపాలింపుము. పేరునకుమాత్రము నే నుండెదను. నీ కేదియు కొఱంత లేదనుకొనుము. ఇదిగో! ఈముద్రాంగుళీయకమును చంద్రహాసమును గైకొనుము.

(అని యిచ్చును.)

నందు—(స్వగతము) దైవ మిప్పుడుగదా న న్ననుగ్రహించినవాఁడు. (ప్రకాశము) సోదరా! నీదయ యున్న నా కేమిలోపము? నీ యాజ్ఞను శిరసావహించి నీ వొసంగిన రాజచిహ్నములను స్వీకరింపుచున్నాఁడను. (అని గైకొని) కాని నాయుద్దేశ మిదివఱ కెన్ని నాళ్లనుండియో సన్యాసాశ్రమ మవలంబింపవలయు నని యుండెడిది. అనుజవాక్యపరిపాలనార్థము రాజ్యభారమువహింపక తీఱినదిగాదు.

చంద్రు—నామంత్రి యకారణకలహంబున కుపితుఁడై లేచిపోయినవాఁడు. ఆస్థానమున నీ వలంకరించుటకు ప్రార్థితుఁడవు. కావున నిన్నింతగా శ్రమపెట్టవలసివచ్చినది.

నందు—అందుచే నేను కడుధన్యుఁడ నగుచున్నాను. కాని నీపరిజనమునకు నాయెడ దురుద్దేశ ముండవచ్చును; లేక ముందు కలుగవచ్చును. నన్నీ బానిసత్వమునకే యొడంబడుట కేలమోమాటపెట్టెదవు? బంధునత్కారమున నన్ను సంతుష్టాంతరంగునిజేసితి వంతే చాలును. నాకు సెల వొసంగుము. ఈధరాచక్రము బీరువోనివ్వక నీవే పాలించుకొనుము. నీకొఱకేగదా విశ్వప్రయత్నముఁ జేసి పరమలోక్యుండైన చాణక్యుఁడు మగధరాజ్యమున నందసింహాసనము గడించిపెట్టినాఁడు!

చంద్రు—నీ వట్లుదలంపకుము.

శా. అన్నా! యీజగ మెన్నఁ డెవ్వరికిఁ గ ♦ ల్యాణప్రదంబయ్యె నం
పన్నత్వంబును రాజ్యముం స్థిరమొకో ♦ భావింప మావంటివా
రెన్నోమాఱులు భూమి నేలి రలవా ♦ రేరైన నున్నా రె యా
యౌన్నత్యంబులు స్వప్నదీపికలవా ♦ యంబై నశించెగదా!
కావున నీ వమాత్యుఁడవై యుండకతీఱదు.

నందు—సరే! యేలాగుననోగుడెగట్టి మెడను పడనే పడినది. ఇంకే మి సేయవలయును.

తే. గీ. మంత్రిపదమన్న నూరక ♦ మాట కాదు
మోయవలెఁ బ్రజాభార మీ ♦ భూమిలోడ!
పెండ్లి యన్నను సంతోష ♦ పదవి కాదు
భార్య వచ్చినఁ బోషింప ♦ వలసియుండు.

(తెరలో కలకలము)

చంద్ర—అదియేమి కలకలము? నాపౌరుల కేదు రాత్మఁడైనను హాని చేయఁదలంచెనా యేమి? వారించెడివా రెవ్వరును గానరా రేమి? నేనే పోయెదఁగాక.

నందు—నేను వారింపరాదా?

చంద్రి—ని న్నెవరెఱుంగుదురు. నీ విచ్చటనే వసింపుము.

(అని నిష్క్రమింతురు.)

(శుభ్రశ్రవుఁడు పాటచ్చరులతోఁ బ్రవేశించును.)

శ్రుత—నేడుగదా నేను సంపూర్ణధన్యుఁడను. నామిత్రుఁడగు నందునకు మంత్రిపదవి వచ్చినది. నేఁడు రాజ్యపదవికూడ రానైయున్నది. రానైయున్నదేమి? వచ్చిన దనుకొనవలసినదే. పాచిక సరిగా సాగినది.

నందు—(ఎదురేగి) మిత్రుఁడా! శుభ్రశ్రవా! వచ్చితివా? నీకుశాగ్రబుద్ధికదా ఇంతవఱకు నాపురోభివృద్ధికి ప్రధానకారణమై పోయినయీయఖండరాజ్యలక్ష్మిని మఱలఁ బడయఁజేసినది. నీవంటిమహానుభావుఁ డుండఁగా నింక నా కేమియపాయము.

శుభ్రి—అపాయములమాట గలలోనైనఁ దలంపకుము.

నందు—నీవిక్కడకు రాకముందైన కలకల మేమి? ఈభటు లెవ్వరు?

శ్రుత—ఈభటులు జగద్వీరులైన పాటచ్చరులు. ఇప్పుడే చంద్రగుప్త నిమంత్రియుఁట వానియిల్లంటించి వీరలు చలికాచుకొనిరి. అదే కలకలము.

నందు—వీర లిప్పు డిచ్చటి కేల వచ్చిరి?

శ్రుత—నాచేర్చినసైన్య మిదే. ఇప్పుడు నీయాజ్ఞకొఱకు వచ్చియున్నారు.

ఉ. వీఁడును వీఁడు నాహితులు ♦ వీరవరేణ్యులు బందిపోటులం
దీడును దీయఁబోరు వధ ♦ లెన్నిటి నైనను జేసి దేశముల్
కాఁడు నొసర్పఁగాఁగలరు ♦ కన్నము లన్నను లెక్కలేదు నా
తోడ నొపంగు మీపురము♦తోటలు పేటలుఁ గాల్తుమియ్యెడన్

1 పాట—అందుకు నే నొక్కఁడనే చాలుదును.

2 పాట—నోటఁ బలికితివి కాని చేయఁగలిగితివా ?

1—దొరగారి సెలవు గావలెనుగదా !

శ్రుత—నందరాజా ! వీరలు పాటచ్చరు లన్నమాటయే గాని కడున మర్యాదలునుమా !

నందు—అట్లేమి !

1 పాట—మే మేమి సేయవలెనో త్వరగా సెలవిండు. కూటికి వేళయైనది పోయెదము.

2 పాట—(స్వగతము) కూటకేంటి. కల్లుకనండిరా ! (ప్రకాశము) మహాప్రభో !

ఉ. ఇండ్లను గాల్పఁగావలెనొ ! ♦ యింతులనే బలవంతపెట్టి మీ
కండ్లకుఁ జూపఁగావలెనొ ♦ కన్నములో మఱిబందిపోటులో
ఖండ్లను దోఁచుటో నరులఁ ♦ బట్టి వధించుటో చెప్పరయ్య మా
విండ్లబలంబుఁ జూపి మిము ♦ పేర్కొని నత్యము లిప్పమా త్రలోన.

శ్రుత—శెహబాస్. పాటచ్చరా! మహారాజసమ్ముఖమునఁ గడు తె
        న్నెగాఁ బల్కితివి.

నందు—మిత్రుఁడా! వీరలచే నివ్వు డేమి చేయింతువు?

శ్రుత—మన రెండవయంక మారంభింపఁ జేయవలయును.

నందు—ప్రథమాంక మేది.

శ్రుత—ఏదా! కపటోపాయమున నీకు మంత్రిత్వము వచ్చుదాఁక ము
        గిసినది ప్రథమాంకము. దేశము కొల్లఁగొట్టి రాజ్య మాక్ర
        మించుకొనుటతో రెండవయంకము ముగియఁగలదు.

నందు—ఆనాటకమునకు నీవే సూత్రధారివి కావలయును.

శ్రుత—(స్వగతము) తా నెందులకో!

తే. గీ. భోజనము మెక్కి యింట బ ♦ భ్రాజమాన
మగుచు విటనటుల విడెము ♦ లందుకొనుచుఁ
గాంత కౌఁగిటఁ గాలంబు ♦ గడుపు టొకటి
నేర్చెదవుకాని యొండేమి ♦ నేర్వలేవు.

(ప్రకాశము) నందవంశసంహారమునకు చాణక్యునివలె మౌర్య
వంశవినాశనమునకు శ్రుతశర్ముఁ డున్నాఁ డని ప్రజలంద రైక
కంఠ్యముగా పొకొందురుగాక!

నందు—నందియు మేమి? నీవట్టివాఁడవే.

శ్రుత—ఇంక నీయభిప్రాయ మేమి?

నందు—ఈమాగధీయులు కడు విశ్వాసఘాతకులు. ముందు వీరలమ
        ద మడంచినఁగాని నాకసి దీఱదు. చూడుము.

తే. గీ. కడుపులోపలఁ జల్లయుఁ ♦ గదలకుండ
హాయిగా గుండియలపైని ♦ చేయివైచి
కొనుచు నిద్రించుచున్నారు ♦ కుమతులైన

మాగధులు నందవంశంబు ♦ మాయఁజూచి.

మఱియు,

ఉ. బిడ్డలఁబోలె రేపవలుఁ ♦ బెంచుచుఁ గంటికి ఱెప్పపోలె నే
యడ్డములేక గాచుచు మ ♦ హావిభవంబులఁ జేర్చి మంచికీ
డెడ్డకుఁ దోఁడునీడగుచు ♦ నిల్వఁ గృతజ్ఞత వారిపై రవం
తోడ్డక క్రూరుఁడై కటిఁకుఁ ♦ డోగొనరించిన మిన్నకుందురే.

కావున వీరిని మున్ను హతమార్చవలయును. అప్పుడుగాని మనపూర్వాపరవిరోధము సమయుతెరవు పరికింపరాకున్నది.

క్రుత—ఈమాగధులపై క్రోధము నీకన్న నాకు వేయిమడుంగు లున్నది. యేమంటివేని, నే నొక్కసారి బ్రాహ్మణార్థమునకు రాగా నొక్కరాగికాసైన నియ్యక సాగనంపిరి.

నందు—ఇప్పుడు నీపేదఱికము విశదీకరింపకుము.

క్రుత—అదిగాక కులముతక్కువవాఁడైన చంద్రగుప్తుఁడు తమ్మోమాగజయాత్ర మెక్కించి యూరేగించు ననికదా నీరాజన మొసంగి వానిపదసరోజంబులకు సాగిలి మ్రొక్కుచు బెల్లమునకు ౦గలవలె మునురుచుండిరి. ఎంతకాల మీకావరము సాగివచ్చునో చూచెదఁగాక.

ఓరీ పాటచ్చరులారా!

సీ. కన్నుదోయికిఁ గానఁ ♦ గా వచ్చుకాంతల
బలవంతముగఁ జెఱఁ ♦ బట్టవలయు
నవమణీమయచారు ♦ భవనంబు లన్నియుఁ
జండాగ్ని కాహుతి ♦ సల్పవలయు
వారు వీ రనకుండ ♦ దారిఁ బోయెడువారి
శిరములు కత్తితో ♦ నఱకవలయు

ధనధాన్యతతు లున్న ♦ మనయింటఁ ద్రోయించి
పాడిపంటలు భగ్న ♦ పఱుపవలయు
మదగజంబులు కల్హార ♦ మహిత మైన
మడుగులోఁ జొచ్చి కలఁచిన ♦ మాడ్కి విూరు
పట్న మెల్లను దిగఁదొక్కి ♦ ప్రళయకాల
మట్లు దోపించి ప్రజలను ♦ నడఁపవలయు.

నందు—మఱియు నోతస్కరులారా!

చ. కనికర మింత లేక పొడఁ ♦ గాంచినవారల నంహరించి యా
జనవిభవానికిన్ బలు ల ♦ జస్రముఁ జేయుచు రక్తపాతముల్
వనధికిఁ బాఱునట్లు రిపు ♦ పార్థుల గుండెలు వ్రయ్యునట్లు వా
యిని దినగండమంచుఁ బ్రజ ♦ లేడ్వవలెన్ మనకత్తిధాటికిన్.

పాట—అది యెంతకార్యము. చిటికలోఁ గావించెదము. సెల వొసం
గుఁడు. (అని పాటచ్చరులు నిష్క్రమింతురు.)

నందు—మంత్రివరా! ఇం కిక్కడ మన కేమిపని యున్నది?

శ్రుత—ఈరత్నసింహాసనమున నీవు గూర్చుండుటయే.

నందు—చంద్రగుప్తుఁడో!

శ్రుత—ఇం కెక్కడిచంద్రగుప్తుడు, నీ వింకను నిద్రలోనే యుంటివా!
వాఁడు సూతకులసంజాతుఁడు గాన చేలలో నావులఁగాయుట
కుఁబోనున్నవాఁడు.

నందు—అతఁడు మహారాజు గాఁడా.

శ్రుత—నీవు లేనప్పుడు కావచ్చును. ఈమగధరాజ్యలక్ష్మికి నీవుగావా
వారసుఁడవు!

నందు—అవును గాని వాఁడు ఔరసుఁడుగదా?

శ్రుత—అయినను నందరాజ్యము మౌర్యునిపాలఁబడిన దని యెల్ల విల

పించితివి?

నందు—నీప్రబోధమువలన.

శ్రుత—ఇది యంతయు నీపినతండ్రి నందరాజు తెలివిహీనత గాని మఱి
యే మున్నది?

నందు—అవును. దానిదుష్కరమే మన కింతఁ దెచ్చినది.

ఉ. పాయనికూర్మిచేఁ దనదు ♦ బంధువులన్ విడనాడి యొక్క మా
ర్వేయునిఁ దెచ్చి మమ్ము వెతఁ ♦ బెట్టి యశోరుచుఁ గులంబు మట్టిపా
ల్సేయఁ దలంచి చేసెఁ బగ ♦ చేతను మాపినతండ్రి యింతకున్
హేయుఁడు; వారి వారి సన ♦ నేటికి? సిగ్గులచేటు గాదొకో!

శ్రుత—అయినను మార్వేయునిమాత్రము రాజ్యలక్ష్మి వలవదు.

తే. గీ. ఉల్లిపువ్వు తెలుపు ♦ మల్లెపువ్వులు గావు
పసిమియిత్తి పసుపు ♦ పైడిగాదు;
అట్లె నీచుఁ డెన్నఁ ♦ డధికుండు గాఁబోఁడు
రాజ్యమున్న విబుధ ♦ పూజ్యమున్న.

కావున వాఁ డెన్నఁడు గద్దియపై గూర్చుండుయోగ్యత పట్టక బంగారుపిచ్చుకవలె రాజనామముతో చేఁతవెయ్యవలె కోటలో నుండును. ఇంక నీ వీవిశంబునఁ గాలూఁది కూర్చుండుము.

నందు—ప్రమాదము రాదుకదా!

శ్రుత—నేనుండఁగ నీ కేమి ప్రమాదము? ధైర్యమును జిక్కఁ
బట్టుము.

నందు—చిక్కఁబట్టియే సాహసించుచుంటిని.

శ్రుత—మఱియేల నవరోహింపఁజాలవు?

నందు—చాలలేక గాదు. సంశయించి.

శ్రుత—నిస్సంశయముగా నెక్కుము, మఱి యేమియుఁ గీడు లేదు.

నందు—కీడు లేకేమి. ఇందు నిందలఁ బొందవలసివచ్చు నని నాయం తరంగము సాక్ష్య మిచ్చుచున్నది.

శ్రుత—నిందలు తొలంగు నని నాయంతరంగము హెచ్చరిపెట్టుచున్న ది. దాని కేమి సమాధానము చెప్పెదవు? కావున అంతరంగ ములు తరంగములు, రంగములు, అని జాలము సేయక పీఠము నెక్కుము.

నందు—ఇప్పు డిట్టు లీపీఠము నెక్కుట నాకంతయోగ్యముగాఁ దోఁచ లేదు. ఏమనిన.

చ. సమరమునందు శత్రువులఁ ♦ జంపి జయధ్వజముల్ రచించి చ
క్రిముల వశంబుఁ జేసికొని ♦ క్రన్నన మంగళతూర్యరావముల్
ప్రమదముతోడ మ్రోయ నిభ ♦ రాజము నెక్కి పురంబుచుట్టిరా
ద్యమణి వరింప గద్దెపయి ♦ గ్రాలుట రాచకొలంబుధర్మమా.

అట్లుగాక.

చ. రణమును సల్పలేదు చతు ♦ రంగబలంబును గెల్వలేదు మా
ర్గణముల శత్రురాజకుల ♦ కానన మెల్లను గాల్పలేదు కా
రణ మొకయింత లేకిపుడు ♦ రాజ్యరమారమణిన్ హరింప రా
డ్గణములు నవ్వవే మసలఁ♦గాంచి కృతఘ్ను లటంచు నెంచుచున్.

శ్రుత—(స్వగతము) నాబోధ లన్నియు వీనితలనుండి క్రమముగా కాంతకు యౌవనము జాఱినట్లు దిగజాఱుచున్నవా యేమి! (ప్రకాశము) చెలికాడా! నీవు వట్టియమాయికబుద్ధివి. నీవ కాఁబట్టి యట్లూహింపుచుంటివి.

మ. మనపాటచ్చరు లెల్లెడన్ విమతసం ♦ హారంబుఁ గావించి నీ
వనిసల్పినట్లు జయాంకపత్రములు వ్రా ♦ యంబూని యున్నారు నీ
వనుమానింపక పీఠ మెక్కు మటుపై ♦ నాటంకముల్ కల్గినన్

రణమో సంధియో చేయవచ్చు శుభకార్యం బాఁపఁగాఁగాదికన్.

నందు—అది సరే. కాని నామనోరథము నీవు గ్రహింపకున్నావు.

ఉ. రాజులు వచ్చి కానుక లలరార నొసంగ, పురాంగనాళి నీ
రాజన మిచ్చి పాడ, గజరాజము నెక్కి పురంబుచుట్టి ని
ర్వ్యాజవిలాసవైఖరులఁబట్టము గట్టుకొనంగ మద్హృదం
భోజము పొంగుచున్నది సభోమణిఁ జూచిన వార్కికై వడిన్.

అంతేగాని యిట్లు దొంగచాటున చంద్రగుప్తునికన్నులు గప్పి రాజ్య మాక్రమించుకొనవలయు నని నాయభిప్రాయముగాదు.

శ్రుత—రాజా! నీ కింకను వెఱ్ఱివదలినదిగాదు. ఇట్టియజ్ఞాన మెందైనఁ గలదా? సిరి తా మోకాలొడ్డెదరా! యిట్టి వారీధరామండలంబునఁ గలరా?

మ. ఖలదుర్వాదమొ కాదమో! తుదకు సంగ్రామంబో గావించియో
వల రాజ్యంబు గ్రహింతు రట్టుల నలభ్యంబైన భాగ్యంబు నీ
తలపూవాడక చెక్కుటద్దా నొసట స్వేదంబైన జాల్వాల కా
మలకాభంబయి చేతిలోఁ బడినసామ్రాజ్యంబు వీడ్కొందువే.

ఏదియు నొక్కసారిగా రానేరదు. క్రమముగా నీమనోరథము లన్నియు సఫలీకృతంబు లగును. కావున వేగ మీాసింహపుగద్దియ నలంకరింపుము.

నందు—అట్లే యెక్కెదను. (ఎక్కఁబోయి గడగడ వడఁకును.)

శ్రుత—మిత్రుఁడా! యేల కంపించెదవు? చలివచ్చినదా యేమి?

నందు—లే......దు.

శ్రుత—మ రేమియు భయము లేదు. వెనుక నే నున్నాఁడనుగదా! ధైర్యమును జిక్కఁబట్టి సాహసింపుము. నీవు రాచబిడ్డవుకావా? ఏల యీగద్దియపై నెక్కుటకు నంతర్గతజ్వరునివలె వడ

వడ వడఁకెదవు? ఇట్టివాఁడ వీక నేమియుద్ధమునఁ బోరాడెద వు? నీవు. ఇట్టియుత్తరకుమారప్రజ్ఞలు పలుకుటకేగాని నుతి యెందుకును బనికిరానట్లు తోఁచుచుంటివి. (స్వగతము) ఈ దౌర్భాగ్యున కందుకునే రాజయోగము పట్టినది గాదు. (ప్రకాశము) శుభములో నవాంతరములు రాఁగూడదు. రమ్ము. నేను చేయూఁత నొసంగెదను. (అని కూర్చుండఁబెట్టును.)

నందు—మిత్రుఁడా! నీయాదేశమట్లు పీఠమవరోహించితినింక దిగుదునా!

క్రూత—అప్పుడే దిగెదవా! ముచ్చటఁ దీఱ నొకింతసేపు కూర్చుందుము. ఇంతలో మతేమియుఁ బ్రమాదము రాదు.

నందు—చంద్రగుప్తుఁడు వచ్చునేమో?

క్రూత—వచ్చిన నేమి? చూచి సాగిపోవును. లేదా మనచేతఁ దగినపరాభవమును బొందిమఱిపోవును.

నందు—అట్టి యేర్పాటులను చేసితివా?

క్రూత—ఎట్టి యేర్పాటులను చేయకున్న నిన్నీ రాజసింహాసనమునఁ గూర్చుండ నియోగించితినా? నీవేమెఱుగుదువు?

నందు—కాదా!

క్రూత—సేవకా!

సేవ—దేవా! యేమిసెలవు?

క్రూత—రాజకీయోద్యోగులనందఱి నిటకుఁ దోడ్కొని రమ్ము.

సేవ—చిత్తము దేవా! (అని నిష్క్రమించును.)

(ఉద్యోగులందఱు ప్రవేశింతురు.)

క్రూత—ఓయార్యులారా! నందసింహాసనము యథావిధిగా నీనద్మనం దునకు వచ్చినది. ఇంకిముపై మీ కిచ్చెద మని వాగ్దత్తము చేసిన భాగములు మీరు న్యాయముగా గ్రహింపఁగలరు.

1 ఉద్యో—మహాప్రసాదము.

శ్రుత— నేఁడో రేపో చంద్రగుప్తుని మే మీపురినుండి వెళ్లఁగొట్టెంతుము. అప్పుడు మీరు వానికి సహాయము చేయవలదు.

1 ఉద్యో—మఱియేమి సహాయము ? శ్రీరామసహాయమే. అవలకు సాగనంపు మన్నను పంపెదము.

2 ఉద్యో—(స్వగతము) ఓధనపిశాచమా ! చంద్రగుప్తు నెంతలో నీచునిగాఁ జేసితివి. ఓపరిజనులారా ! వానిసన్మానము అప్పుడేమఱచితిరా !

తే. గీ. వెలల కమ్ముంగఁబడువారుఁ • గలరుగాని
యిద్ధజే నుప్రసిద్ధు లీ • యిలను, జార
వెలఁది, యుద్యోగి ; కాన నే • కొలఁదికైనఁ
గూలికి విమంబు నేనిత్రా • గుదురు వీరు.

ఓనందరాజా ! వీరిని నీవు నమ్మకుము. నీకన్న నెక్కుడుసత్కార మింకొకరుఁ జేసిన వీరలు నిన్ను విడుచువారేసుమా ?

తే. గీ. మార్జనముఁ గట్టుకొన్నట్టి • మానవతుల ;
స్వకులము పరిత్యజించుసం • స్కారపరుల
నమ్మరాదు నీచతకు శి • రమ్ము నిడిరి ;
బాగుగా నున్నవైపునఁ • దూఁగుచుంద్రు.

నందు—చెలికాఁడా ! వీరి కందఱికి జాంబూనద తాంబూలంబు లొసంగి గౌరవింపుము.

శ్రుత—ఇదే యిచ్చుచున్నాను. (అనియిచ్చును.)

2 ఉద్యో—(స్వగతము) ఓపరిజనులారా ! లంచము దిని కత్తిగట్టి బంధించెదు నెంగిలికూటి కపేక్షించి సాధుచంద్రగుప్తుని నేల హింసింపనున్నారు ? వలదు. వలదు.

తే. గీ. లంచముగఁ గొన్నధనము కుంల్యముగఁ గొన్న
ధనము పాపార్జితంబులౌ ధనము లెపుడు
నిల్వవు విపాథమైు వంశ నిధులఁ గాల్చు
వేరుపురుగులు గూల్చవే వృక్షములను?

1 ఉద్యో—ఓనందమహారాజా! నేటితో నిన్ను మేమందఱము చక్రవర్తిగా పరిగణించుకొనుచున్నాము. మాకు సెల వొసంగుము. పోయెదము.

నందు—మీకు మీప్రయత్నముల నుండుఁడు. పొండు.

2 ఉద్యో—(స్వగతము) మంచిసంగతి విననప్పుడు చెప్పుటయు దూష్యమే.

(అని అందఱితో నిష్క్రమించును.)

క్రుల—నందరాజా! నీవు నావలన కొన్ని రాజనీతులు నేర్చుకొనవలసి యున్నవి.

నందు—అవియేమి?

క్రుల—

ఉ. రాజ్యము వచ్చుదాఁక రిపురాజు వశుం డగుదాఁక భూరిసా
మ్రాజ్యము పట్టుదాఁక కడుమైత్రి నటింపవలెన్ బహుతోకనుం
డాజ్యము పోయుదాఁక నణఁగారి రవుల్కొనునట్లు మెల్లగా
పూజ్యత వచ్చెనేని మఱిపుణ్యము పాపము లెంచరా దొగిన్.

అదిఁగాక విద్వాంసుఁడుగాని కవితెలుంగున లోపల శక్తిలేకున్న ను శక్తునివలె వెలికి నటింపవలయును. ఆవల,

సీ. జనులతో నతిమైత్రి నలుపఁగా వలయును
కుత్తుకల్ లోలోనఁ గోయవలయు
న్యాయసభల్ తీర్చి నట్లుండవలయును

కోట్లధనం బందుఁ ♦ గూర్పవలయు
నందఱిమేలెంతు. ♦ మంచాశవలయును
మితిలేనివన్నుల ♦ నతికవలయు
విద్య నేర్చెదునాస ♦ వెలయింపవలయును
వృత్తు లియ్యక నెత్తి ♦ మొత్తవలయు
తే. గీ. ధనము దాఁచిపెట్టి♦దమటంచుఁ బ్రకటించి
చిత్రవర్తకంబు♦సేయవలయు
నెఱపవలయుఁ బ్రజకు♦నిరతంబు వైరంబు
దానరాజ్యమునకు♦హానిరాదు.

మఱియు,

తే. గీ. నీచు నాచు లేక ♦ నిర్మలమై కల
కల మనెడు మొసళ్లి ♦ కొలనివలెను
నవ్వుమొగము పైకి ♦ నివ్వటిల్లుచునుండి
హానిచేయవలయుఁ ♦ బూని ప్రజకు.

ఇంకను నీవు నేర్చికొనవలసినవిషయము లనేకము లున్నవి. పి ల్లల కుగ్గుపాలు పోసినట్లు పోసి చిలుకలకు మాటలు సానుల కాటలు నాటకులకు పాటలు నేర్పునట్లు నేర్పి నాయంతవానిగాఁ జేసెదను రమ్ము పోవుదము. (అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది వృమ్మోఅలీపాకవికృతంబగు
చంద్రగుప్తయందు ప్రథమాంకము.

చంద్రగుప్త.

ద్వితీయాంకము.

రంగము—సభాభవనము.

(చంద్రగుప్తుఁడు విషాదముతో ప్రవేశించియుండును.)

చంద్ర—చింతించిన నేమిప్రయోజనము.

తే. గీ. మంత్రిమాటలు విననైతి ♦ మైత్రి నెనఁ
దలఁపనైతిని పోనివి ♦ ధం బొకింత ;
పట్టువిడక పులి నింటఁ ♦ బెట్టుకొంటి
కొఱివి చేఁబట్టి తలగోకి ♦ కొంటి నకట.

ఓరీ! మహాపద్మనందా! నందకులకలశాంబుధిబడబాగ్ని! ఎంత పని చేయుచుంటివిరా? ఇఁదుచేతనే మహానుభావుఁ డైనచాణక్యుఁడు మిమ్మందఱ సతఃపాతాళమున కణఁగఁద్రొక్కుటకుఁ గంకణముఁ గట్టుకొని, ఆయప్రతిహతప్రతిజ్ఞానిర్వహణార్థము రంధ్రాన్వేషణముఁ జేసి నందవంశోన్మూలముఁ గావించి స్వార్థపరిత్యాగియై ప్రపంచోపకారంబునఁ దనయమానుషప్రజ్ఞను ప్రకటించి కీర్తి గాంచినవాఁడు. లేనిచో నీమగధరాజ్యమేమీకు వచ్చియున్నయెడల నీపాటికి లోకమును రూపుమాపి సృష్ట్యాదివలెనో బ్రహ్మప్రళయమువలెనో కావించకుందురే? కావున.

తే. గీ. దుష్టుఁ డిల రాజ్య మేలుట ♦ దుర్లభంబు

మేకపిల్లలఁ దోఁడేలు ♦ మేపఁగలదె?
దుష్టరీతి రాజ్యము సేయు ♦ దొరలు కాము
పృథివి రాజ్యంబు మొదలంట ♦ పెఱికికొందు.

సేవకుఁడు—(ప్రవేశించి) దేవా! చంద్రగుప్తమహారాజా! దేవరవారిదర్శనార్థులై వేనవేలు పౌరులు పడుగాపులై పడియున్నారు. అనుజ్ఞయేని కొనివత్తును.

చంద్ర—పడుగాపులై యుండ నేల? సాధుపౌరుల కీచంద్రగుప్తుఁ డతి సులభుఁడుగదా? సత్వరము రావింపుము.

సేవ—చిత్తము. దేవా! (అనివెళ్లును. పౌరులుప్రవేశింతురు.)

1 పౌరు—దేవా! రక్షింపుము. రక్షింపుము.

శా. సంసారంబులు నీట ముంచి నెలవుల్ ♦ వండాగ్ని కర్పించి మా
హాంసీయాసల బాధపెట్టి జనసం ♦ హారంబుఁ గావించుచున్
హింసింపన్ భవదీయసోదరుఁడు మా ♦ కెవ్వాఁడు దిక్కింక నా
కంసారాతియె గాక; మాబ్రతుకు కాం ♦ క్షల్ పిడుకొన్నాఁ మొగిన్.

2 పౌరు—దేవా! ఏమని చెప్పుటకును నోరాడకున్నది.

మ. ఖలుఁడై నీపినతండ్రిపుత్రుఁ డకటా ♦ ఖండించుచున్నాఁడు పి
ల్లలతోఁ దల్లుల నెల్లవారలను లీ ♦ లామృత్యురూపంబునన్
బ్రళయంబో యిది, కాక రాక్షసుఁడొ మా ♦ ప్రాణంబులన్ దీయఁగా
నిల జన్మించినకాలుఁడో తలఁప మా ♦ కింకేమిదిక్కో నృపా.

3 పౌరు—ఓరాజా!

ఉ. ఎక్కడఁ జూచినన్ బశుల ♦ హింసయె ప్రాణులఁ బట్టి చంపుటే
యెక్కడఁ గాంచినన్ సతుల ♦ యేడ్పుల సత్పుత్రకణంబు లొల్కుటే
యెక్కడ కేగినన్ రుధిర ♦ మేర్లై వీథులఁ బాఱుచుండుటే
యిక్కడ పాడుకమ్ములను ♦ జూడఁగ నయ్యెను బాప మక్కటా.

4 పౌరు—ఓ రాజకంఠీరవా!

తే. గీ. నిలువలే మింట వదలకునిచే ♦ నిలువలేము
బ్రతుకలేమయ్య లేమిని ♦ బ్రతుకలేము
క్రూరుఁడై నీదుతమ్ముఁడు ♦ కుడుపు వెతలఁ
గుడువలే మింక మీఁద యీ ♦ పసుపుఁగూడు.

పౌరు—ఓరాజా! మా కిం కెయ్యది తెరువు.

తే. గీ. కుక్కలను వేళ్లపై నుసి ♦ కొల్పినట్టు
లీదురాత్ముని మంత్రిగాఁ ♦ బాదుకొల్పి
ప్రజలఁ బీడింపనెంచితో ♦ పార్థివేంద్ర!
పిట్టలను బెంచి పిల్లి క ♦ ర్పింపఁదగునె.

చంద్ర—ఓపౌరజనులారా! శాంతింపుఁడు. శాంతింపుఁడు.

శా. ఓరా! క్రూరుఁడు దుర్మదాంధుఁ డసిహ ♦ స్తాబ్జంబులం జాచి మి
మ్మేకీలిఁ మది సాహసించి ఖలుఁడై ♦ హింసించెనో నేరముల్
మీరల్ సేయరు నోరెఱుఁగరు దయా ♦ లేశంబు లేకుండ మ
ద్ఘోరాసిఁ దెగటార్తుఁ దమ్ముఁడయినన్ ♦ దుష్టాత్ము సైరింతునే.

(నందుఁడు శుక్రశర్మునితో తీవ్రమైనకోపమున ప్రవేశించును.)

నందు—దురాత్ము లైనయీపౌరులకావరము చల్లారినది. ఇంక నీచం
ద్రగుప్తునిపని పట్టవలయును.

శుక—ఇంకను తడవేల చేసెదవు? హతవిరోధుఁడ వగుము.

చంద్ర—(స్వగతము) ఆహా! నందా! ఎంతకెంత చేసితివిరా?

చ. కనలుచు లోన లోచనయు ♦ గంబుల నశ్రుకణాళిబు లొల్కఁగా
వినయవినోదభామలఁ బ్ర ♦ వీణతయేర్పడ సంచరించి నా
మనముఁ గరంచి సోదరుని ♦ మాడ్కి నటించిన మోసపోతి నా
యనుజుఁడు గాఁడు వీఁడు దను ♦ జాధముఁ డందఱ మ్రింగు పెమ్మిం[illegible]

నందు—ఓహో! ఈపౌరు లీచంద్రగుప్తునివద్దకు వచ్చి మొఱపెట్టుకొ నుచున్నారు గాఁబోలును. (ప్రకాశము) ఓరోరి పౌరులారా!

తే. గీ. చక్కెరను మెక్కినట్టి శ ♦ త్రుములు మీరు
కుడిచినింటివాసములు లె ♦ క్కించువారు
కారె మీవంటివిశ్వాస ♦ ఘాతుకు లిలఁ
బుట్టినారె రాజద్రోహ ♦ బుద్ధిఁ గోడ.

శ్రుత—ఇట్టిస్వామిద్రోహులకు కత్తిఁ జూపియే మాట్లాడవలయును.

పౌరులు—(గడగడలాడుచున్నారు)

నందు—మీవంటికృతఘ్ను లీబ్రహ్మాండభాండంబున నుండఁబోరు.

సీ. నందవంశము నాశ ♦ నం బొనర్చెదునాఁడు
కండ్లు మిటకరించి ♦ కాంచలేఁ
చాణక్యుఁ డుగ్రుఁడై ♦ సంహరించెదునాఁడు
మూలఘూలలు డాఁగఁ ♦ బోవలేరె
మేమరణ్యావాస ♦ భూమిఁ బాఱెననాఁడు
తిని హాయిగా నింటఁ ♦ దిరుగలేరె
కులహీనుఁ డగుచంద్ర ♦ గుప్తుఁ జేరెదునాఁడు
గజయూథ మెక్క నే ♦ గంగ లేరె
నాఁటిభాగ్యంబు వైభవంబు ♦ నాఁటిసుఖము
నేఁడు నాకత్తిపోటున ♦ కూడిపడును
నాఁటికసి దీర్చుకొనుటకు ♦ నందుం డింక
బ్రతికియున్నాఁడు భూమిపైఁ ♦ బౌరులార!

పౌర—పులివాతఁ బడక తప్పించుకొనిపోవుమేకలవలె మన మిప్పుడీయాటురాత్మునిబారినుండి తప్పించుకొని పాఱిపోవలయును. (అని పౌరులు నిష్క్రమింతురు.)

చంద్ర—అన్నా! నిరపరాధులైన పౌరులపై నీపౌరుషముఁ జూపెదవే లా? చాలుఁ చాలు.

నందు—నిరపరాధులా?

చంద్ర—సోదరా!

తే. గీ. నోరెఱుఁగక నీయెడ ♦ నేరమింతఁ
జేయనేరనిపౌరులఁ ♦ జేరఁదీసి
మాడలిచ్చుటో మన్నన ♦ తోడఁ గనుటొ
తగును గాని హింసింపఁగాఁ ♦ దగునె నీకు.

మ. నిను దూషింపరు నీచరిత్రములకుఁ ♦ నేరంబు లూహింప రీ
వనిన ట్లాడుదు రెవ్వరే మనిన నీ ♦ యాజ్ఞకుఁ దలందాల్తు; వా
రిని బాధించుట రాచపాడియె దయా ♦ దృష్టిన్ విలోకింపవే
నినుభావించి చరిత్రకారులు కవుల్ ♦ నిందింపరే సోదరా!

నందు—నీ హానంగతిఁ జెప్పనక్కఱ లేదు.

తే. గీ. నీతులను నేర్చికొనఁగ నే ♦ నిలువ లేదు
కూటి కాశించి చేరి నిన్ ♦ గొలువ లేదు

క్రుతి— మాప్రభుత్వంబుఁ గొనుటకు ♦ మగధ కిపుడు
వచ్చినారము నిను వెళ్ళఁ ♦ బుచ్చుకొఱకు.

చంద్ర—ఏమీ! నీక్రౌర్యము, నన్ను వెళ్ళఁబుచ్చుకొఱకు వచ్చితివి గా! నే నెవరనుకుంటివిరా! చతురబ్ధివలయితధరావలయము పరిపాలించుమహారా జని యెఱుంగవా?

క్రుత—నిన్నే కాదు. నీపుట్టువునుగూడ నెఱుంగుదును. మధ్యను నీ వెవ్వఁడవు? ఎదుట నున్నవాఁడు మహారాజు.

చంద్ర—(ఆగ్రహముతో) ఏమని వాగుచుంటివిరా?

శా. ఓరీ! క్రేలరి! కండకావరమునన్ ♦ యోచింపకే మిమ్మిటుల్

మూర్ఖ నో రెటు లాడెరా! కుమతీ! మద్ఘోరాసితోఁ ద్రుంచి నీ
చారిత్రంబు ముగింతుఁ జూడు మిదె నీచా! చంద్రగుప్తుండిలన్
రారా యంచు నెఱుంగనేరవె? పశుప్రాయుండవే? దుర్మతీ.

(అని కత్తితో నఱుకఁబోవును.)

నందు—ఆఁ! ఆఁ! ఆఁగు మాఁగుము. (అని వారించును)

చంద్ర—నన్ను వారింపవలదు. విడువుము. విడువుము.

శ్రుత—ఏదీ! ఏమాత్రము కొట్టెదవొ కొట్టుము! చూచెదను! (అని జందెము పెనివేయుచు)

తే. గీ. బ్రాహ్మణుఁడు వీఁడు మాకెంత వాఁడటంచు
నెంచఁబోకుము రాజుల నేరి సంహ
రించి మడుగు లైదింటి నిర్మించినట్టి
పరశురాముఁడ ననుకొమ్ము పార్థివేంద్ర.

చంద్ర—అవురా! నీ విప్పుడు పరశురాముఁడవా?

తే. గీ. గోడదాపునఁ జేరిన కుక్కపిల్ల
యుతములఁ గాంచి మొఱుగుచు నుండురీతి
నందుచాటునఁ జేరి మమ్మంద ఱిటు
కాఱులరచుచు నుంటివే నోరు విప్పి.

నీనో రిప్పుడే మూయించెదను చూడుము. (అని చేయెత్తఁ బోవును.)

నందు—తొందరపడకుము. అతఁడు నామిత్రుఁడు. వాని నీ వేమియు నన వలనుపడదు.

చంద్ర—ఏమీ! నోటికి వచ్చినయట్లెల్ల దురుక్తులాడు నీదురాత్ముని వారింపక పైఁగా నన్ను వారించెదు దుష్టబుద్ధి! నీ కెవ్వరు నేర్పిరి?

నందు—ఔరా! నన్ను దుష్టబుద్ధి యని నిందించెదవా? సరే. ఇందు కు నీకుఁ దగినబుద్ధి చెప్పవలసినదే గాని దయదలంచి విడిచితిని నీ చిప్పకుడుపురము విడిచిపెట్టి యీచుట్టుపట్ల నుండక నేకాంతారంబులకో లేచిపోవలయును. లేదా! ఆజన్మాంతము కారాగృహనిబద్ధుఁడవై యుండవలయును. ఇందులో నీ కేదిసమ్మతమో విప్పి చెప్పుము.

చంద్ర—కట్టా! ఇది యెక్కడినీతి. భూమండలాధిపత్య మొనరించునే నేల యూరువిడిచి కాఁడవులకు నడవవలయును. బందిగమున నేలపడియుండవలయును. అస్మత్కరగతంబైన నీమగధరాజ్యము గైకొనుటకు యుద్ధ మొనరించితివా? లేక జూదమున గెలిచితివా? ఔరా! నమ్మినందుకు నీవును విశ్వాసఘాతకుఁడ వైతివా? ఏమి యీ అక్రమము!

క్రాంత—అక్రమమా?

మ. ఇల నందాన్వయు మెల్ల నీవలనఁ గాదే నాశనం బయ్యె న
వ్వల సామ్రాజ్యము చిక్కె నీధరణి కీవా కర్త? వీనందుఁ డ
క్కులమందుద్భవమందెఁ; బాలిడక నీకుం దక్కునే సర్వముం
తులువా! నీవు గ్రహింప నక్రమముగాదో! నేరవౌ! ధర్మముల్.

చంద్ర—అంతకంత కీబాలుఁడు స్వపరతారతమ్యపరిజ్ఞానము వీడి పరిహసించుచున్నాఁడు.

నందు—ఓచంద్రగుప్తా! ఈరాజ్యము నాపితతండ్రి యగునందునిది. కలహచర్యాకుతూహలుం డగుచాణక్యునికపటతంత్రంబువలన నీ కలభ్యముగా లభించినను వారసుండ నగునే నుండఁగా నీ కెక్కనాటికిఁ దక్కనేర దనుకొనుము. ఇది యంతయు నాది గాని నీదియుందొక్కపీస మైనను లేదు. కావున [illegible]

టాడక యిందుండి లేచిపొమ్ము. లేదా దండనార్హుండ వయ్యె దవు. జాగ్రత.

చంద్ర—ఏమీ! నేను దండనార్హుఁడనా? ఈరాజ్యము నీపినతండ్రిది గాని నాతండ్రిది గాదా? చంద్రగుప్తునితండ్రియెవరు?

శ్రుత—తండ్రిమాట కేమిగాని, మురకు జన్మించుట వాస్తవము.

చంద్ర—ఓరీ! చండాలుఁడ! పరమపతివ్రతలఁ దూలనాడి పాప మేల వడిగట్టుకొనియెదవురా!

శ్రుత—నేను చండాలుఁడ నైనచో నీ కీరాజ్యగతి పట్టించిన చాణక్యుఁ డెట్టిచండాలుఁడురా?

చంద్ర—నన్నే గాక పరమపూజ్యుఁడైన చాణక్యబుధునిగూడ నిందింప సాహసించు చుంటివిగా! ఇది నీకు వినాశకాల మని యెఱుంగుము.

శ్రుత—వినాశకాల మెవ్వరికి వచ్చునో కొన్నిగడియలలోనే తెలిసికొనఁగలవు.

చంద్ర—ఓరీ! హీనుఁడగు నీనందుఁడు నీ కివి యన్నియు నేర్పి కయ్యమునకుఁ బంపెనా యేమి?

నందు—నీ వతిప్రసంగములకుఁ బోక వెంటనే దిక్కున్నచోటికిఁ బోయి కైచావు లర్పించుకొనుము. నే నింతవఱకు దయామతితో హిమబిందుసంకాశము లైన హితములను బల్కితి నింక మీఁద జాలము చేసితి వేని చెడిపోవుదువు.

చంద్ర—ఏమి నీదురాగతము.

ఉ. కూటికి లేక దిక్కుఱి య ♦ కుంఠితదీనదశఁ దపించుచుఁ
కూటిరి మున్ను నకఁ గొలువ ♦ దోయిళు లొగ్గితి పీవుగాదె? నా
ఘాటున పెద్దవై యిపుడు ♦ చక్రముఁ గైకొన నుంటి వౌర! నీ

కోటికృతఘ్నుఁ డీనరులఁ • బుట్టువుట్టినవారిలేఁడిలన్.

క్రుత—ఎంతమాటంటివి! నీవాధరాచక్రము?

నందు—న్యాయాన్యాయములు లెక్కించిన నిజగమే మనకృతఘ్నుతకు సాక్షి కాఁగలదు.

చ. మురయనుదాసి గర్భమునఁ • బుట్టియు నందకులాంకురంబులన్
జాటికిమహానురాగమునఁ • బెంచినవారిని జంపి రాజ్యమున్
సిరిని గ్రహించి బంధువులఁ • జేరఁగ నీయనినీవొ నేనొ యీ
ధరణిఁ గృతఘ్నఘాతకులు • దాఁపఁగ నేల? జగంబెఱుంగదే.

కావున,

క. భాసురశౌర్యమృగేంద్రవి
లాసులు క్షత్రియులు నందు • లకుఁ గాక యిసీ
దాసీపుత్రుల కేటికి
వీరరసిజాండపంక్తి • యేలఁగఁ గలుగున్?

చంద్రి—

ఉ. తొల్లి దమయంతి చంద్రమతి • ద్రౌపదిఁదొట్టిసతీవతంసముల్
పలుపరి దాస్యవృత్తి యుల • సాధ్వులపుత్రికలిమ్మహామహీ
వలయము నేలియుండరె య • భంగపరాక్రమవృత్తిఁ గీర్తిమై
తెలియరె? దాసులంచు వెలి • వేసిరెదాయలురాజ్యహర్తలై.

నందు—వారికిని నీకును చాల వ్యత్యాసము గలదు.

తే. గీ. వారు వీరపతివ్రతల్ • ప్రణుతయశలు
క్షత్రియస్త్రీలు గాని నీ • జననివంటి
శూద్రకులకాంత లగుదురే • సూతతనయ!
హస్తిమశకాంతరము అన్న • వతివలందు.

చంద్ర—అవును. లేకేమి? తప్పులు కప్పిపెట్టుకొనుటలో నున్నది.

ఉ. ఏవనితాలలాములు వి । హీనమతిన్ వ్యభిచారవృత్తిచే
నీవురుబిడ్డలన్ గనిరొ । యెవ్వర నొక్కతె పెండ్లియాడి ధా
త్రీవరుకొల్వు నివ్వఁబడి । దీనతఁ గన్నుల నీరు కార్చె? నో
యావనితాశిరోమణుల । యంతటి దే? నను గన్నతల్లియున్.

కావున నీఁగలాగకుము. డాంకకదలుము.

నందు—ఓరోరి దుర్విదగ్ధ! యెంత నేర్చితివిరా!

చంద్ర—కావుననే.

ఆ. గీ. ఇరువదొక్కసారి । యెరి రాజులమాళి
రాల్చె నవుడు పరశు । రాముఁ డలిగి
యంత నంతరింప । రైరి; పాపులు చిరా
యువులుగారె? యన్ని । యుగములందు.

నందు—నే నూరకున్న కొలఁది నీవంతకంతకు పరుషోక్తులలోనికి దిగితివి
గా! ఇప్పుడు నీ వవశ్యము వధ్యుఁడ వగుచున్నావు. వినుమిక.

తే. గీ. పరువుఁజెలిపుత్రుఁడవు గాన । బంటు వీవు
మత్కులాంతకుఁడవు గాన । మార్తుఁడీవు
నందరాజ్యాపహర్తవై । నందు కిపుడు
నీశిరఃకర్తనం బింక । నిక్కమగును.

అయిన నన్మదీయాక్షీణక్షత్రియధర్మమును దలంచి నిన్ను నపా
పునిగా విడుచుచున్నాఁడను. లేచిపొమ్ము. (అని మెడఁబట్టిగెం
టివేయును.)

చంద్ర—ఓసైనికులారా! ఓసామంతరాజులారా! రండు! రండు!
.. ఈదురాత్ముఁడు నన్ను హింసింప నున్నాఁడు.

కుంత—వారందఱు నాఁడే మావశమైనారు.

చంద్ర—అయ్యో! ఎవ్వరును రారేమి?

నందు—చాణక్యుని బిలువుము. వచ్చును.

చంద్ర—(దీనత్వముతో) అయ్యో! తుద కెంతగతి వచ్చినది.

మ. కలదే యింతటిపాపకాల మెట నే • కల్పంబులో నైన నీ
ఖలునిన్ సోదరుఁ డంచు నమ్మి సఖిన్ • గాంక్షేయ నీరాజ్యముల్
లలి నాదంచు హరించె నాబ్రతుకులీ • లల్ వ్యర్థమై పోయె నా
బలజాతుండు గలండొ లేఁడొ యకటా! • చర్చింప నింకేటికిన్.

ఆహా! ఉత్తరక్షణ మెట్టిదై వచ్చునో తెలియదు. ఒక్కత్రుటి లో నిమ్మహామహీచక్రమేలుచక్రవర్తినగు నాకుఁ జూడఁ జట్టమును మొ్రక్క దైవమును లేఁడయ్యెనుగదా!

ఉ. అమ్మయుఁ జచ్చె నాజనకు • డక్కట! స్వర్గముఁ జేరియుండె ని
క్కమ్ము నసమ్ము కేగుగతి • గల్గెను వేరొకదిక్కు లేదు రా
జ్యమ్ములు వైభనంబు లివి•యన్నియుఁ బోయెఁ బ్రపంచమింతకున్
నమ్మఁగ రాదు రాలను గ • నంబడునీడలవంటివన్నియున్.

ఇంక మహానుభావుఁడైన చాణక్యఋషిసత్తముసియాశ్రమంబునకుఁ బోయి తత్వజ్ఞానము నేర్చికొని దాన విదేహకైవల్యంబును బడయఁగోరెద. (అని నిష్క్రమించును.)

నందు—మిత్రుఁడా! మనయభీష్టము నెఱవేఱినది.

శ్రుత—అన్నయ్య! ఇంక గుండె నిబ్బరమైనది.

నందు—ఇది నీసంకల్పవిశేషమునుమా!

శ్రుత—ఇంకను మనము ముందు చేయవలసినకార్యములు పెక్కులు గలవు.

ద్వారపాలకుఁడు—(ప్రవేశించి) దేవా! నందమహారాజా! గ్రీసుగా జప్రతినిధి యగుసెల్యూకసు సచ్చి వాకారమున వేచియున్న వాఁడు.

నందు—సత్వరము రావింపుము.

ద్వార—చిత్తము దేవా! (అని పోవును.)

నందు—(శ్రుతకీర్తివా! సెల్యూకసున కాంధ్రభాష వచ్చునా?

శ్రుత—రాకేమి? ఈతఁడు పండితుఁడు.

తే. గీ. సంస్కృతాంధ్రములను ♦ సంపూర్ణవిద్వాంసుఁ
డనని నితఁడు గ్రీసు ♦ కవివరుండు
స్వచ్ఛమైన తెనుఁగు ♦ భాషించుఁ బ్రభులకు
దేశభాషలన్ని ♦ తెలిసియుండు.

నందు— అట్లయిన నితఁడు కడు సమర్థుఁడే.

సెల్యూకసు—(ప్రవేశించి) ఈనందుఁడు చంద్రగుప్తునికపటోపాయము న పాఱఁద్రోలి రాజ్యమును సంపాదించినకుశాగ్రబుద్ధి గావున నీతనికి నావలెనే రాజ్యాశ యుండవచ్చును. హిందూదేశ మంతయు జయించి నారాజ్యము పాశ్చాత్యరాజ్యములకంటె న త్యంతాధికముగాఁ దుఁదూఁగింపవలయు ననుపేరాస బహు కాలమునుండి నామనంబున జీర్ణించి యున్నదిగదా! అది నేఁ డీతనిసహాయమున సఫలీకృత మగు నని తోఁచుచున్నది. కా వున పోయి దర్శించెదను. (అని వెళ్లును.)

నందు—పాంచాలాధిపతులైన సెల్యూకసుమంత్రివరులా! ఇట్లు దయ చేయుఁడు. (అని చెయ్యి చెయ్యి కలుపును.)

సెల్యూ—నందరాజా! కుట్రవాఁడైన చంద్రగుప్తుని సాగనంపి మీ రాజ్యమును మీరు మరల సంపాదిచుటకు ప్రకటించిన యు మానుషకుహనాతంత్రమునకు సంతసించి దర్శింపవచ్చితిని.

నందు—భాగ్యము. భాగ్యము. మీ రిప్పుడు గ్రీసుప్రభు వగుసల్గ్జాం డరుచే జయింపఁబడిన పాఁచాలదేశమునకు మున్ను ప్రతినిధి

గా నుండి తదీయరాజ్యము స్వయముగ పరిపాలింపుచున్నారని విని యున్నాఁడను. అది నిక్కమేగదా?

సెల్యూ—అగును. నేను ప్రాతినిధ్యము రాజ్య మాక్రమించుటకే యంగీకరించితిని.

క్రూర—ఈవిషయములో మీరిరువురు సమానులే.

సెల్యూ—మే మిరువుర మననేల? ఎవ్వరు గారు. రాజనామము ధరించినవా రందఱు మావంటివారలే యనుకొనుఁడు.

శా. ఏద్రోహంబులు నల్పకుండఁగను భూమీశాధిపత్యంబులున్
భద్రార్థంబులు వచ్చు! బ్రేల్మఁడది చెప్పన్ బుట్టులో నుండి ని
ర్నిద్రప్రౌఢి గడించిరే? ధరణి నార్జింపన్ మనం బున్న దే
శద్రోహంబులొ మాయలో కపటమో బల్ చేయుటొప్పౌగుణా.

నందు—అగు నొకరు చెడినఁ గాని యొకరికి లాభము గానేరదు.

సెల్యూ—రాజా! నే నొకసంగతి రహస్యముగా ప్రసంగించుటకు వచ్చితిని. అందుకు మనయీమిత్రుని యడ్డు లేదుగదా?

నందు—ఒకింతయు లేదు.

క్రూర—దాన లాభమున్నఁ జెప్పుము. నేను జేయించెదను.

సెల్యూ—లాభములేనిదే గ్రీసుదొర వచ్చునా?

సీ. ఏమహారాజ్ఞకి హిమవన్నగంబులు
కులగిరుల్ పెట్టని కోట లౌచు,
నెలతాలన్నికి హిందుగంగానదుల్
దరిలేనిమంచిమ త్యాలసరులో
ఏవరోజాన్యకు నాసింహళద్వీప
మత్యంతరత్నసింహాసనంబో
ఏరమారమణికి భారతయోధులు

కాళిదాసాదులఁ ♦ గన్నకడుపొ
యట్టిసుగుణరత్నాకర ♦ మై జగాన
ననద్యశవిలాసినిగ నల ♦ రారుచుండు
భరతవర్షవధూటిని ♦ బడయవలయు
సమరభూమిని రాజుల ♦ సంహరించి.

క్రుత—ఈయూహ కడు లెస్సగా నున్నది.

తే. గీ. పంకజాక్షి సాంకవగంధి ♦ పరమపూజ్య
భరతవర్షాంగనను జెఱఁ ♦ బట్టఁగలరు
మీర లిరువురుఁ గూడిన; ♦ దారుణాగ్ని
గాలితోఁ బాటియాకిటఁ ♦ గలసినట్లు.

నందు—ఇది పరమదుఃఖవగాహమైనకార్యము. ఇం జెవ్వగను కృతకృత్యులు గానేరరు. మన మీకార్యమున కియ్యకొని చేయసాహసించుట స్వర్గమునకు మెట్లు కట్టుటవంటిది. కావున

క. వర్జింపుము నీతలఁపులు
నిర్జరవరు లెత్తి వచ్చి ♦ నిలిచిన ననిలో
నిర్జించెద రభివవభీ
మార్జునుల ట్లలిగి హైంద ♦ వాధిపు లిచటన్.

సెల్యూ—ఓనందకుమారా! మాగ్రీకుసైనికుల పరాక్రమము నీవెఱుంగవు.

తే. గీ. యువనరాజ్య మెల్ల ♦ నవలీల గెలిచితి
పారసీక మెల్లఁ ♦ బట్టుకొంటి
యట్టినేను మదిని ♦ గట్టిగాఁ దలఁచిన
హిందుదేశ మెంత ♦ వందతనయ!

మీభారతీయులు బ్రతికియున్న బలుసాకులు తిని జీవింతు మం

దురుగదా! వారలతో యుద్ధ మన నెంత ?

క్రుంత—నీ వట్టిసమర్థుండవే. ఇంక తడ వేల సేయవలయును ?

సెల్యూ—రాజ సహాయమే తడవు.

క్రుంత—అసహాయశూరులుగదా! ఒరుల సహాయముతో నేమిపని?

సెల్యూ—(సస్మితముగా) బంగారుపళ్లెమునకును గోడచే ర్పుండవల యును.

నందు—అగు నేపని కేని యిరువు రుండవలయును. ఒంటిచేతితాళము వాగదుగదా ?

సెల్యూ—అదిగాక (స్వగతము)

తే. గీ. భారతీయుల హాతమార్చ • వలయునన్న
నొగి విభీషణువంటివా • డుండవలయు
నదవినటికెడుగొడ్డలి • యందుఁ బెద్ద
కఱ్ఱ లేకున్న సాగునే • ఖండనంబు ?

(ప్రకాశము) ఇందులో మీాక్షేమముగూడ నున్నది.

నందు—అది యేమి ?

సెల్యూ—మీారాజ్య మండటిరాజ్యములతోపాటు నశింపకుండుటయే!

నందు—మే మిప్పుడు సాయముసేయకున్న మారాజ్యమును నశించు ననియా మీాయాశయము. సరే! నశింపఁజేయుఁడు. చూచె దము.

సెల్యూ—మేము చాణక్యునిపాటివార మైనను గామా ?

నందు—ఆతఁ డింటిదొంగ. అంతమాత్రమునసే మేము చులక నైతిమా ?

తే. గీ. కొసరి గాజులుదొడిగించు • కొనుచు నింటఁ
గుడిచి కూర్చుండలేము మా • కుపితుఁడైన

మంత్రిచాణక్యుఁ డట్టుల • మాయఁ జేసెఁ
గానిచోఁ గాలిచట మోపఁ • గలరె మీరు?

సెల్యూ—(స్వగతము) భారతీయులలో నీతఁడుతప్ప మఱియెవ్వరును నాలో కలియరు. నాభావికార్యము నిర్విఘ్నపరిసమాప్తికొఱ కేదో మాయ పన్ని యుచ్చకంబుల వీని వశంవదునిగా జేసికొనవలయును. (ప్రకాశము) రాజా! నందకుమారా! నీ పౌరుష మంతయు నోటనే వెల్లడించుకొనవలయునా? కాదు. నీ కొక్కహితము చెప్పెదను గూర్చుండుము.

నందు—అది యేమి?

సెల్యూ—కలదుగదా! నా కొకసుకుమారియైన కుమారిక. ఆమె యొక్కనాఁడు మీప్రసంగము వచ్చి నందవంశజులు పౌరుషవంతులైనచో చంద్రగుప్తు నేల విడిచెదరు? అని నవ్వులాటలకు ము చ్చట లాడినది. అందుచే నేను నీచేవ కనుంగొనుటకై యట్లంటిని గాని మఱి యొకటి గాదు.

నందు—ఇప్పుడైన నాపరాక్రమ మెఱింగినదా?

సెల్యూ—ఎట్లెఱుంగఁగలదు?

నందు—నీ వెఱింగింపవలదా?

సెల్యూ—నీ వామెను వరించితివా?

నందు—(స్వగతము) ఈమె పాశ్చాత్యకన్య. దేవకన్యవలె నుండు నందురుగదా? నిజముగా నా కాకన్యారత్నమే లభించినచో నే నామెపాణిపత్వమునకైన పసకిరా ననుకొనియెదను.

శ్రోత—రాజా! మిన్నకుండెద వేమి? ఏదో యొకయుత్తర మొసంగుము.

నందు—నావెండ్లిపేరము నేనే చేసికొనవలయునా?

సెల్యూ—

చ. చలనము లేని క్రొమ్మెఱుఁగొ • చంద్రుఁడొ యంచును జంద్రగుప్తనీ
వలఁదిక నాకుమారికను • బంకజనేత్రను హేమగాత్రినీ
బలిమిని నైన నీ కిడఁగ • వచ్చితి మెచ్చి పరిగ్రహింతువో
వలదని త్రోసెదో చెపుము • పాలనొ నీటనొ ముంచ మమ్ములన్.

నీవు బలీయుఁడవుగాన నాకుమంగళసర్వాంగములు నీకు కాను
కగా నొసంగి నాతలపై నున్నబరువును దింపుకొన నెంచితిని.
ఆమె యెట్టిదంటివేమో ?

తే. గీ. చక్కఁదనమున శర్వాణి • సహజగాన
మాధురినివాణి తిలకింప • మంజువాణి
యఖిలలక్షణములకు నీ • లాలివేణి
విమలశృంగారముల కల • విష్ణురాణి.

చంద్రు—(స్వగతము) ఇట్టియాకన్యాతిలకమును గోరకయే నాకొసం
గవచ్చుట చూడఁగా నాభాగ్యమునకు పరిమాణము లే దను
కొనియెదను. (ప్రకాశము) ఆర్యా! తమయాజ్ఞను శిరమునఁ
గొఁగిలించుచున్నాఁడను.

చిత్ర—చూచితివా ! రాజా ! నీరాజ్యరమారమణియే గాక నీవు వల
వఁబోవు కన్యారత్నముగూడ నాచంద్రగుప్తునే వరించినదఁట !

చంద్రు—నేఁ డాసతీద్వయముగూడ నన్నే వరించినదిగదా?

చిత్ర—కాదా ? సకలమానినీజనమనోహరుండును, భుజబలపరాక్రమ
చక్రవర్తియు, దిగంతవిశ్రాంతకీర్తిధనుఁడుండనుఁగు నందమహా
రాజుండఁగా నొరుల వరించుట కేకన్య యిష్టపడును.

సెల్యూ—రాజా ! మఱియొకసందేశ మున్నది. నీ వీస్వల్పరాజ్యము
తో సంతుష్టుఁడవు గాకుము. మనసహాయమున హిందూదేశ

మంతయుఁ గొల్లకొట్టి యందున్న యశేషధనంబులతో వచ్చి రాజన్యమకుట కేయూరమణిగణదగ్ధగితపాదాంభోరుహుండవై నీవును అప్రతిమానాప్రతిహతమహాశూరశిఖామణివై నేమను జగంబుఁ బాలించుకొనవచ్చును. కావున నిప్పటినుండియే కామినీవిహారలంపటుండవై యుండుట పౌరుషధర్మము గాదుఁ నా చెప్పినచొప్పున నవశ్య మాచరింపుము.

నందు—అదియే నా కసాధ్య మని తోఁచుచున్నది. అది.గాక.

తే. గీ. రాజ్యతృష్ణకుఁ గొంతాను ♦ రాగమునకుఁ
గోరికలకు సమాప్తియుఁ ♦ గూడఁగలదె?
యున్నదానితో సంతుష్టి ♦ నొందలేక
తవిలొని తెచ్చికొన నేల ♦ గొడవలెల్ల?

శ్రుత—అట్టియల్పసంతుష్టుఁడవు గనుకనే పదునుపోయినకత్తివలె నున్నాఁడ వని జను లనుకొను చున్నారు. సెల్యూకసువంటి మహారాజుకోరి కన్యక నిచ్చుచున్నప్పుడు వానియాలోచనను మన్నింపక త్రోసివేయఁదగునా? పిల్ల నిచ్చుకొనువాఁడు నిన్ను బాడుచేయునా!

నందు—సరే! నీవును తోడగుచున్నావు గావున నీ రేదిం చేయుమన్నను చేయుటకు సిద్ధపడుచున్నాను.

సెల్యూ—మేలు! శ్రుతకీర్తివా! మేలు! సమయమునకు మంచివినయము చెప్పితివి.

శ్రుత—ఓపాంచాలరాజా! మ తేమైన చెప్పఁ దలంచితివా?

సెల్యూ—అట్టి వేమియును లేవు.

తే. గీ. భరతవర్షంబు రణమునఁ ♦ బడసినపుడె
మత్కుమారి పాణిగ్రహ ♦ ణోత్సవంబు

సేయువలె నీవు; నేను శా ♦ సించి దేశ
మెల్లఁ బాలింతు నుల్లంబు ♦ పల్లవింప.

శ్రుత—చెలికాఁడా! అందు కనుమతింపుము.

నందు—అనుమతింప కేమి?

తే. గీ. భరతవర్షంబు రణమునఁ ♦ బడయఁబోయి
నీకుమా ర్తెను వలతునో ♦ లేక వీర
స్వర్గలక్ష్మిని వలతునో? ♦ సభికులట్టు
లోడుగెల్పులు మన వని ♦ చూడరాదు.

సెల్యూ—నీ శాసంశయు మనగత్యము.

నందు—నే నన్నిటికి సిద్ధముగ నున్నాను.

శ్రుత—ఓనందనందనా! నేను నీజాతకము చూచితిని. నీయదృష్ట మిప్పు డుచ్చదశయం దున్నది. కావున లాభకర మైనకార్యములను జేయఁబోకుము.

సెల్యూ—లాభములుగాని నష్టములుగాని రెంటొక్కటి రాక జంటజంటలుగా వచ్చుట సహజములుగదా.

శ్రుత—సత్యము. ఓనందరాజా! నీ కింకను గొప్పయదృష్టయోగము పట్టనై యున్నది.

మ. తిలకింపఁగా భవదీయకీర్తిసతి యా ♦ దిగ్దంతిదంతప్రజం
బుల పైఁ దాండవమాడు నీపదయుగాం ♦ భోజంబు నానానృపా
వళికోటీరమణిప్రభాతతులచే ♦ వైరాజితం బౌను మం
గళతూర్యంబులు మ్రోయు నీజయమరి♦గ్రామంబు వెల్లార్పఁగన్.

సెల్యూ—నందియు మేమి?

చ. వసువులు మేఘముల్ గురియుఁ ♦ బందు మనోరథసత్యసంతతుల్
పసిడిమ్మ గెందళ్ళీకముల ♦ పైని వసింపఁగఁ గల్గు నిష్టమా

రసికజనంబుతోడ జవ ♦ రాంగ్రదను గూడి వనాంతసీమలన్
మసలఁగ వచ్చు రాజ్యపద ♦ మన్న లభించును దెల్లవారికిన్.

శుచి—అది గాక.

ఆ. గీ. ఉర్వి రాజ వగుచు ♦ నూరేగునపు డీవు
హారతుల నొసంగు ♦ పౌరజనము
నిక్క మస్మ దింట ♦ నిత్యకల్యాణంబు
పచ్చతోరణంబు ♦ పరగుఁగాదె.

నందు—(సెల్యూకసుతో) ఆర్యా! యీదినముమాయింటనాతిథ్యము నలుప ప్రార్థితులు.

సెల్యూ—సమ్మతము.

(అని అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది వృమోలిపాకవికృతంబగు
చంద్రగుప్తయందు ద్వితీయాంకము.

చంద్రగుప్త.

తృతీయాంకము.

రంగము—చాణక్యఋషి యాశ్రమప్రాంతకాంతారము.

(చాణక్యుఁడు క్రోధానలకషాయితనేత్రకాంతులతో తలవిరియఁబోసి కొని చంద్రగుప్తునితో ప్రవేశించును.)

చాణ—వత్సా! చంద్రగుప్తా!

మ. ఎవఁ డాదుష్టుఁడు? నోట్ట కన్ను గలదే! యెగ్గించి హింసించి ని
న్నవమానించియు సాగనంపుటకు వాఁ డల్పాయువుగఁ బూనెనో
యవిలంఘ్యం బగుమత్ప్రతాపవిశిఖా యఃపింజాలంబులఁ
జవిఁ జూడఁగ మనసయ్యెనో బ్రతుకుకాం తుల్ తీఱెనో వానికిన్.

చంద్ర—మఱి యెవ్వఁడు? మహాపద్మనందుఁడు.

చాణ—(చెవులు మూసికొని) బ్రతికియున్న నందునిపే రీచాణక్యుఁడు విని సహించునా? వీఁ డింక నేల్ల మిగిలియున్నవాఁడు!

ఉ. నిప్పులు ద్రొక్కుచుం దిశలు నిండఁగ నార్చుచు నందజాన్వయం
బప్పులపాలు చేసితిని నాఁకటిసింహము నోరు విప్పి యిం
పొప్పఁగ నావులించి గజ యూథము మ్రింగినరీతి నాఁడు వీ
డప్పును పత్రి లేక యెట నుండెనొ డాఁగెనొ చచ్చిపుట్టెనో

నాఁడశ్వత్థామ గర్భాంతరశిశువినాశన మొనరించినట్లు నే
ద్వంశకాంతారము ఖండించినను ఇంకను శాత్రవరాజ

కుర మొక్కటి మిగిలెనా? వకే! వాఁడింకను చాణక్యుఁడు ప్రళయకాలరుద్రుని తెలుఁగున చిరంజీవియై యున్నాఁ డని యెఱుంగఁడు గాఁబోలును.

మ. వ్రతముల్ పోయిన, పేరుమాసిన, తపస్స్వాధ్యాయముల్ తగ్గిదు
ర్గతికిన్ వచ్చిన సన్యసించిన మహాఖడ్గంబు, చేఁ బూని యా
హితదూరుం డగునందు నుక్కణఁతు మత్తేభంబు కల్హారము
ద్ధతలీలన్ బెకలించునట్లు తృణముల్ దావాగ్ని సైరించునే.

ఆవల నేమైనది.

చంద్ర—దేవా! ఆనందుఁడు ఆవల సైన్యమును సామంతనృపులను నాకు హితమారయువారి నెల్ల నే మేమో మోసపుమందులు త్రాగించి వారిమానసములను విఱిచి నాయందు క్రమముగా వసూయ పుట్టించి పురజనుల హింసించి యీరాజ్యము తనపిన తండ్రిది యనియు కౌటిల్యునివలన నీకు లభించినను నీ వర్హుఁడవు గా వనియు నన్నుపీఠమునుండి తొలఁగించి తాను సింహాసన మధిరోహించెను.

చాణ—అన్నా! సింహాసన మెక్కెనుగా!

ఉ. బాల్యమునందు నెవ్వనికి పాటలిపుత్రము నొప్పగించి సౌ
శీల్యముతోడ గద్దెపయిఁ జేర్చితినో యటువంటి నిన్ను కౌ
టిల్యుఁడు భూమి నుండఁగన డీకొననే? యుల జ్ఞాతిబుద్ధిచా
పల్యము గాక పోగలఁడె బాణపథంబును దాఁటి వాఁ డిలన్.

మదీయానర్గళనిర్గళద్వ్యాహారబలంబులతో మార్గణంబులు వింట సంధించి విడిచిన నద్దురాత్ముఁడు త్రిలోకంబుల కేగి కైచాపు లర్పించుకొనినను హరికేశవు లడ్డపడినను శరణ్యాంబుఁ గానక తప్పించుకొనునే!

చంద్ర—సత్యము. సత్యము. అది యెవ్వరెఱుంగనిది!

తే. గీ. మించి గుహ డించి బయల గర్జించుసింహ
మాపులించినఁ గోరల నంటవచ్చుఁ
గాని చాణక్యుఁ డలిగి సం గ్రామభూమి
నీక నిలిచిన హరుఁడైనఁ దాఁకఁగలఁడె?

చాణ—తరువాత నేమయ్యెను?

చంద్ర—లెక్కనవాని కేమిగాని.

తే. గీ. నందవంశ నాశముఁ జూచి నారటించు
పౌరులను జంపుచున్నాఁడు పాపమునకు
వెనుకదీయక వందుండు విక్రమించి
కటికివానిపాటిది యైన కరుణమాలి.

చాణ—హరహరా! వాని కిది యేమి పోఁగాలము? పోనిమ్ము. త్వర లో నీవు నీరాజ్యలక్ష్మిని బడయుఁగలవు. వగవు మాని వాయా శ్రమంబున వసింపుము. నీ కేకొఱంతయును లేదు.

చంద్ర—నా కీఁక రాజ్యలక్ష్మితోఁ బనిలేదు. మోక్షలక్ష్మిని ప్రసాదిం పుము. మున్నొకసారి దయాతిరేకంబున స్వార్థపరిత్యాగివై నన్ను సింహాసనారూఢునిగా జేసితివిగదా? అది దైవికముగా వదలిపోయినది. ఇంక నాకా మాయాప్రపంచవిషయేచ్ఛలతో పనిలేదు. కావున నాకు జ్ఞానంబుపదేశింపుము.

చాణ—పుత్రా! నీ కిప్పుడే జ్ఞానయోగంబు వలదు. కర్మయోగము నాశ్రయింపుము. నీ కిప్పుడు జ్ఞాతిచేఁ గలిగినపరాభవదవానల ము నార్పుకొనకున్న నీవు ప్రపంచమున జన్మించినందుకుఁగాని నన్ను నేను చేపట్టినందుకుఁగాని ఫలంబు గానరాదు. ఎంతవఱ కీమేన ప్రాణము లాడుచుండునో యంతవఱకు దేశప్రజల

నవంచి మాతృభూమికి మహోపకార మొనరించుటకు దోర్వీ ర్యము వెల్లడించి కీర్తిఁ గాంచవలయును గాని చరమకాలమం దఁ జేయవలసిన వేదాంతవ్యాసంగములతో ముక్కు మూసి కొని పూసలు ద్రిప్పుట యిప్పుడెందుకు?

క. మనుజుండు రెండుపనులనె
యొనరింపఁగవలయు ధర్మ ♦ మొక్కటి మఱియుఁ
జనని యగుజన్మభూమికి
ననుకూలుం డగుటయిదుమ ♦ లలవడుచున్నఁ॥

చంద్ర—భవదాజ్ఞను తల ధరించుచున్నాఁడను.

చాణ—నాకు సంధ్యానుష్ఠానకాల మైనది. ఇట వసింపు మిప్పుడే వ చ్చెదను. (అని నిష్క్రమించును.)

చంద్ర—మహాప్రసాదము. (అని యొక వ్యాఘ్రాసనమునఁ గూర్చుం డి) ఈమహానుభావుఁడు తపసి యైనను కృష్ణాజినంబులుపయో గించుకొనక తీవ్రమైనవ్యాఘ్రాజినంబులు వాడి తనప్రచండతే జోరాశిని వెల్లడించుచున్నవాఁడు.

తే. గీ. చిఱుతకూఁకటినాఁడె భా ♦ స్కరునిపగిది
మండి కోపానలజ్వాల ♦ నుండువాఁడు
చరమకాలాన యతియయ్యు ♦ సాధు వగునె
చింతచచ్చినఁ జచ్చునే ♦ చింతపులుపు.

అదిగాక.

ఉ. ఏనితపోవనంబులను ♦ వీరరసోచితమైనపాటలుఁ
గానివి సామగానములు ♦ గానఁగరావు శకుంతపాళి యి
క్కానను కోపిపుంజాలను ♦ కయ్యము లాడఁగఁ గాలుద్రువ్వ ని
ట్యోనినిల్చె యాశ్రితం ల ♦ మానువశౌర్యవిలాసు లేగదా.

(తెరలో)

మ. ఇడుమల్ సైపఁగలేము లేమికిని మే ◆ మీరాజు నర్థింపఁగా
నొదయుం డివ్వఁడు? మౌర్యలోఁ జనకమే ◆ మున్నారమీ కాటకం
బుడుగంజాలము నందుఁడాగ్రహముతో ◆ నుక్కార్చుచున్నాఁడుమ
మ్మడవిన్ డాగిన నార్తరక్షకులు లే ◆ రా మమ్ముఁ గాపాడఁగన్.

చంద్రి—ఓహో! ఆయార్తనాదము పౌరులదని తోఁచుచున్నది. అన్నా! యెంతచింతకు లోనై యడవుల వంతలుఁ గుందుచున్నవారు. ఓపౌరులారా! శాంతింపుఁడు. శాంతింపుఁడు. ఈచంద్రగుప్తుఁ డెంత దీనస్థితియం దున్నను తనప్రాణములు ప్రజల కర్పింపవలసినవాఁడని యెఱుఁగుఁడు. ఇదే వచ్చుచున్నాఁడను.

(అని నిష్క్రమించును.)

ఇది విష్కంభము.

రంగము—అంతఃపురము.

(సెల్యూకసుకుమార్తెయగు శోణోత్తర ప్రవేశించియుండును.)

శోణో—ఇంక నాచంద్రగుప్తుఁడు నా కెట్లులభింపఁగలఁడు?

ఉ. చక్కనివారిలో మిగులఁ ◆ జక్కనివాఁడఁట! లక్షణంబులన్
జుక్కలలోని చంద్రుఁ డఁట! ◆ శూరశిఖామణియంట! వానికిన్
మ్రొక్కుదు రంట! విశ్వమునఁ ◆ బొల్చెడి భూపతులెల్ల; నట్టినా
చక్కెర విల్తుఁబోలు నెఱ ◆ జాణను గౌఁగిటఁ జేర్పఁగల్గునే?

ఆమహానుభావుని దురాత్ములగు జ్ఞాతులు మోసముఁ జేసి రాజ్యమునుండి వెడలఁగొట్టిరఁట. వానిబాధలు దీసి యెం దున్నవాఁడో కనుఁగొనివచ్చుటకు నాచెలి యగువసంతికను పంపి

యుంటిని. ఏమో యింకను రాలేదు. ఓదైవమా! ఆచంద్ర గుప్తుని కాపాడుటకు నీవే సమర్థుండవు. మాతంశి) యగుసెల్యూకను యుక్తాయుక్తంబులు పాటింపక ఖలుఁడైన వద్మనందునకు సన్నాసంగి హైందవ దేశ మంతయు జయింప నెంచెనఁట.

తే. గీ. అబలలంచును దెలిక • యగుటఁగాదె
ధనముకోసరమో లేక • ధరణికొఱకొ
దుహితసుఖముల బలినిచ్చి • దోచుకొందు
రక్కటా! కన్నకడు పని • యైన లేక.

సరే! భారతవర్ష మంతయు జయించినప్పుడుగదా నన్ను సందేశిశాచమునకు బ్రెముక్కచెల్లించుట! ఎంతవఱ కీభూమండలంబున చంద్రగుప్తుఁడు జీవించియుండునో యంతవఱ కీభరతఖండము చెన్నమాయక తనయథావిలాసముతో సాంపారుచుండుట నిస్సంశయము. ఒరు లెవ్వరు జయింపనోపరు. అదిగో మాచెలి వసంతిక నవ్వుమొగముతోనే వచ్చుచున్నది.

వసం—(ప్రవేశించి) శోణోత్తరా! సుఖమా!

శోణో—చంద్రగుప్తునికొఱ కింతవఱకు సుఖముంటి ననుకొమ్ము.

వసం—సుఖుఁడై యుండిన బాగుండును.

శోణో—అది యేమి? వాఁడెట నున్నవాఁడు.

వసం—ఉండుటకు తావులే లేవా?

మ. పురముల్ ప్రోవ సరణ్యముల్ కలుగవే • పోషింపరే రాజులా
గిరిరాజుల్ సుకులాభిమానము మదిన్ • జింతించి సన్మైత్రితో?
ధరణిన్ దాయలవంటివారి హితు? లు • ద్యల్లీప్రీతిపంధింత్తు సో
దరుఁ డీరం దగ దాప్తుఁ జేరవలయున్ • దైన్యంబు వాటిల్లినన్.

కావున నేఁడు చంద్రగుప్తుఁడు వత్సలుం డైనచాణక్యునియా
శ్రమంబున నున్నవాఁడు.

శోణో—ఇంక మాతండ్రితోపాటు నందాదుల మనోరథములు భ
గ్నమైన వనుకొనవలసినదే.

తే. గీ. కాఱుచిచ్చునుబోలి పె • న్కాఱ్యమునను
నందవంశాంకురశ్రేణి • గ్రిందరాచి
నట్టిచాణక్యసింహ మ • య్యడవియందు
డాఁగ, నందులు బ్రతికిపోఁ • దలఁచినారె.

వసం—వారి కేమిధైర్యమున్నదో!

శోణో—ద్రోహచింతకు ధైర్య ముండునా? అది కేవలము సాహసము.

వసం—నా కొకసంశయమున్నది.

తే. గీ. పగటి నుఱుమాడి యస్త్రిముల్ • పాఱవైచి
సన్యసించెను బాపముల్ • సమయుకొఱకు;
అట్టిచాణక్యబడబాగ్ని • యమలశాంత
వనధిమునిఁగియు మరలఁ గ్రా • గొనునె కత్తి?

అదిగాక చంద్రగుప్తుఁడును నిరాయుధుఁడేగదా! వారి కింక
జయంబెట్లు?

శోణో—ఓసీ! బేలా! నీ వేమెఱుంగుదువు? దైవము లేదా? పాప
మునకై దురాత్ములకు జయం బౌనంగునా? ధర్మము త్రికాలా
బాధ్య మని యెఱుంగవా?

తే. గీ. ప్రజల రక్షించి దేశంబు • పండుకొఱకు
భూమిఁ బ్రాణార్థములు ధార • పోయువారి
కస్త్రశస్త్రంబు లేటికి? • న్యాయ మొకటె
చాలు శివపూజకును భక్తి • చాలినట్లె.

కావున వసంతికా! నేఁడే వాచంద్రగుప్తునికడకుఁ బోయి, పర రాజన్యరాజ్యాపహరణార్థమై మాతండ్రి సెల్యూకసుఁడును, నందుఁడును జేసెడుభగీరథప్రయత్నముల నిష్ఫలములను జేసి స్వదేశసామ్రాజ్యమును గాపాడుటకుఁ దోడ్పడెదను. నే నీ తుచ్ఛము లగుప్రాణముల గాంచుట లేదు.

మ. నరకున్ ద్రుంచెను సత్యభామ శరముల్ • నాటించి యమ్మాహిషా
సురు మర్దించెను పార్వతీసతి ధరన్ • నుల్లోకులై యెందఱో
తరుణుల్ యుద్ధము లాచరించిగుణదో•ర్దర్పంబులో దేశముల్
గరమున్ గాచి కృతజ్ఞులై వెలయరే • కాంక్షించిరే ప్రాణముల్.

శౌర్యసత్వంబులు గలిగియు ధర్మసంరక్షణార్థమై వెచ్చింపని మతిహీన పుట్టిన నేమి? గిట్టిన నేమి? కావున నేఁడే చాణక్యాశ్రమంబునకుఁ బోయెదను.

వసం—చెలీ! నీ వంతటిసాహసికురాలవే. కాని నీ విప్పు డీయుభ్యంతరమందిరము వీడి నానాయవనపాంచాలభటసంరక్షితమైన కోటను దాటి ఘోరాటవులకుం బోయి యె ట్లాచంద్రగుప్తునిఁ గాంచఁగలవు? అదిగాక నాతఁ డిప్పుడు ప్రచ్ఛన్నవేషమున నొరులకుఁ గానరాక డాఁగియున్నాఁడు. అంతకంటె నీ వేమైన సందేశ మంపఁదలఁచితి వేని చెప్పుము. నేను బోయి యెఱింగించి వచ్చెదను.

శోణో—నీ వేల శ్రమపడవలయును? నీవు వార్తాహారిణివై పోయిన వానిదర్శనమహాభాగ్యము నీ కగును గాని నా కలభ్యమేగదా కావున,

తే. గీ. ప్రియుసమాదరణార్థమై • వెడలువారి
కష్టపెట్టునె యడవులు • యవనభటులు

స్వార్థము పరిత్యజించిన • సాధ్వులకును
నైవమే తోడు మేదినీ • దేవి తోడు.

వసం—అది నిజమైనను నీ విప్ర డీమందిర ద్వారమునుంచి కాలీవలకుఁ గొట్టితివేని దానప్రమాదము లనేకము లున్నవి. తుదకు నీ వె వ్వరికిని సహాయముఁ జేయనేరవు. కావున నాచెప్పినట్లు విను ము. నీకోరిక లన్నియు ఫలింపఁగలవు.

శోణో—అట్లైన నీ వాక్యసాయము చేయుము. చంద్రగుప్తుఁ డిప్పు డసహాయుఁడై రాజ్యమును పోగొట్టుకొని యున్నాడుగదా? వానిచే యుద్ధము చేయించి ద్రోహులగు నందాదుల గర్వభం గము గావించి యవ్వల నేను వానిపాణిగ్రహణము సేయవల యు నని యున్నది. ఇందుకు నీ వేమనియెదవు?

వసం—అట్లవశ్యమాచరింపుము.

శోణో—నాయమూల్యనవమణిమయసహస్రాలంకారములును, నేను చిన్ననాటనుండి కూడఁబెట్టుకొనిన యశేషధనంబును, గైకొని నీవు నీతోడివారలతో రహస్యముగా చంద్రగుప్తునికడకుఁ బో యి యొసంగిరమ్ము. ఇదిగో నాతోడవులను మున్నుగా గ్రహిం పుము. (అని తీసియిచ్చి) నామాటలుగా నాతనితో నిట్లు వ చింపుము.

తే. గీ. ధన మవశ్యంబు వైరికాం • తారదహన
కారణంబును, రణజయ • కారణమును,
గానఁ గైకొని జాతీయ • సేనఁ గూర్చి
కదన మొనరింపు తప్పక • భ్యుదయమునకు.

మ. నృప! సెల్యూకసు వైరి నా కతనిపు • త్రీరత్న మీకాన్క నే యుపకారంబున కంపెనో యనుచు రో • యం బోకు నాయందు నే

యుపచారంబులు గల్గివర్ణ దలఁప కే • యర్థంబు నైకొన్న ని
ష్కపటత్వంబున ని న్వరించితిని హృ • త్కామోక్తికర్మంబులన్.

ముందే యి ట్లనవలయును.

సీ. వనిత శోణోత్తర • నిను వరించియుఁ బాల
నీమీఁదఁ బ్రాణముల్ • నిలిపె ననుము
దాయాది కుపితుఁడై • మాయఁ జేసిననాఁడు
దుఃఖించి కన్నీరు • తోలఁచె ననుము
ఏకాకి వై కాన • కేగఁ బోయిననాఁడు
దారిలో నిను డాయఁ • దలఁచె ననుము
రిపులు నీ కొనరించు • యుపకారములఁ బాప
నింటఁగాలూఁది నే • నుంటి ననుము
ద్రోహులను వీడవల దని • సాహసించి
బవరమున వారిఁ జంపఁగా • వలయు ననుము
జగతి జన్మించి కీర్తితోఁ • జచ్చుకంటెఁ
దపము గొప్పది గా దని • తలఁపు మనుము.

ఇదిగో! ఈనాచిత్రఫలకముఁగూడ జ్ఞాపకార్థ మొసంగుము.
పొమ్ము. (అని యిచ్చును.)

వసం—సరే. (అని పుచ్చుకొనును.)

శోణో—ఇప్పు డాచంద్రగుప్తుని గుఱుతుపట్టఁగలవా లేవా? మున్ను
నీవు చూచినవాఁడు తప్పక వృషలుఁడేగదా?

వసం—

తే. గీ. నళినశంఖరథాంగచి • హ్నములు గలుగు
నడుగుజాడలె వృషలుని • యానవాలు
వేరొకరు చెప్పనేల మం • దారసుమము

చెప్పకొనదె సుగంధంబు • గుప్పుగుప్పు.

అదిగాక.

తే. గీ. నవ్వుమొగమున మోహంబు • నివ్వటిల్లు
సోగకన్నుల తేజంబు • సొబగుమీఱు
నతఁడు రారాజలక్షణ • యుతునియట్లు
దోఁచుచుండును రేరాజు • తోఁచుపగిది.

శోణో—శుభ మగుఁగాక! పోయిరమ్ము. (వసంతిక నిష్క్రమించును)
ఓకాలమా! ఎట్టిచంద్రగుప్తు నెట్టివానిఁగా మార్పఁగలిగితివి?

మ. పదునంగాలక మొదవానలకు నా • నాకష్టముల్ పొందుచున్
బడుచున్ లేచుచు దిక్కుఁ గాన కకటా! • ప్రచ్ఛన్నుఁడై పోయియే
యడవిన్ డాఁగెనొ! వార్ధిలో మునిఁగెనో! • ప్రాణేచ్ఛలన్ వీడి యా
యుదురాయుండొ దినేందుఁడో యతని నే • నూహింతు రక్షింపఁగన్.

(ప్రక్కకుఁ జూచి) మాజననీజనకు లిచ్చోటి కదిగో సేనా
యకుని వెంటం దీసికొని కేమికతంబుననో వచ్చుచున్నా
రు. నే నిచ్చోటువీడి మేడమీఁదికి వెళ్లెదనుగాక. (అని వెళ్లును.)

(సెల్యూకసు వానిభార్య యగుజోరా సేనానాయకుఁడు ప్రవేశించును.)

సెల్యూ—అమ్మా! శోణోత్తరా! ఇటు రమ్ము.

జోరా—నాథా! యిప్పుడే లోనికి వెళ్లినది గాఁబోలును. నేను దూ
రమునుండి చూచితిని.

సెల్యూ—చేటికా! యిటు రమ్ము.

చేటి—దేవా! ఏమి సెలవు.

సెల్యూ—అమ్మాయి శోణోత్తరను తోడ్కొనిరమ్ము.

చేటి—చిత్తము దేవా! (అని నిష్క్రమించును.)

సెల్యూ—వాహినీపతీ! నాయుద్దేశము నీవెఱింగిన దేగదా?

తే. గీ. మనయవలగ్జాండరు(ప్రభుండు ♦ మహినిగెల్చి
హిందుదేశ మంతయుఁ గొన ♦ నెంచెఁగాని
యతఁడు విఫలమనోరథుఁ ♦ డగుచుఁ బోయె
ద్రాక్షఫలము లందనినక్క ♦ దారిఁ గనుచు.

ఆకో.అంత నే నిప్పుడు సంపూర్ణముగాఁ దీర్చికొన నెంచితిని.

సేనా—అది యెంతసేపు. కాని జయింపవలయు నన్నొక హిందూ దేశమే యననేల? యెన్ని లేవు.

సెల్యూ—అవునుగాని గ్రహములన్నిటిలో సూర్యుఁడెట్టివాఁడో దేశములలో హిందూదేశ మట్టిది.

ఉ. భూలలనాగళంబున వి ♦ భూషితమైన విదేశరత్నహా
రాళిని ముత్య మట్టు లల ♦ రారెడు భారతవర్ష మిందుతోఁ
బోలునె రోమకాదివర ♦ భూములు? దీనికి రత్నగర్భయం
చోలివచించుపల్కు దగి ♦ యుండెడు నెంతయు నీధరాస్థలిన్.

సేనా—అయినచో తప్పక జయించియే తీరవలయును.

సెల్యూ—అందుకు మగధభూపాలుఁ డగుపద్మనందుఁడు తోడ్పడవలయును. అతఁడు మనకు వశ్యుఁడగుటకు మనకోహోత్తరను భార్యగాఁ సమర్పింపవలసియున్నది.

సేనా—అతఁడు మనయుత్తరకుఁ దగినభర్తయేనా?

సెల్యూ—అట్లు విచారించిన మనప్రియపుత్రి మిష్ట దీడేఱదు.

సేనా—అటులైన మన కది భావ్యము గాదు. ఆనో రెఱుంగనివసిరూపను మూర్ఖుఁ డగుసందుని కంటగట్టుట కాకిముక్కునకు దొండపండు గట్టుటవంటిది.

కోరా—అగు నది సత్యము. ఆపద్మనందుఁడు కేవలము మూర్ఖచిత్తుఁ డని వినియున్నాను.

సెల్యూ—మీ రెంత వెఱ్ఱివారలు. మీ వంటిభూతదయాపరు లరణ్య ములో పుట్టవలసినది.

మ. బలులర్పించిరియో బోంకులాడిరియో మహా♦పాపంబులన్ జేసి యా
వల నార్జించెద రర్థ మన్నను ద్భుణ♦ప్రాయంబె రాజ్యంబు భూ
రిలసత్ భాగ్యము వచ్చునప్పుడు కుమా♦రీసౌఖ్యమూహించిన౯
గలదే కార్యము డబ్బుకన్న ఘన మి♦క్కాలంబులో నేదిక౯.

శోణోత్తర—(ప్రవేశించి) ఓజననీజనకులారా! వందనములు చేయు చున్నాను.

సెల్యూ—శుభమగుఁగాక. అటఁ గూర్చుండుము.

సేనా—శోణోత్తరా! (అవవారించి) నీతలిదండ్రులు నీతో కొన్నిసం గతులు చెప్ప నున్నారు. వానిని నీవు కాదనక శిరసావహింపుము

సెల్యూ—కుమారీ! నీవు పితృభక్తిపరాయణ వని యెఱుంగుదును.

శోణో—తమహితవచనంబులు విన వేఁడుచున్నాను.

సెల్యూ—మగధ దేశాధీశుండగు పద్మనందుఁ డనువానికి నిన్నిచ్చి పెం డ్లిసేయుటకు మే మందఱము నిశ్చయించుకొన్నారము. అందు కు నీవును సమ్మతింపుము.

శోణో—(ఊరకుండును.)

సెల్యూ—మిన్నకుండెద వేమి? ఆతనిసంగతి నీకు చక్కఁగా తెలియ దుగాఁబోలును.

శా. సౌందర్యంబున మన్మథుండు విలసత్♦సౌజన్యవారాశి యా
మాంధాత్రిప్రతిభుం డకల్మషుఁడు సా♦మ్రాజ్యాభిషిక్తుండు నీ
యందున్ గోరికఁ గల్గువాఁ డగుట న♦య్యబ్జాక్షుఁ బెండ్లాడుగా
మందారంబును జేరు తేఁటివలె నా♦మర్యాద కాపాడఁగ౯.

సేనా—అన్నా! నీ నీవిషయమున సందేహింపవలదు. దాన [illegible]

ర్తయు మాకు హిందూదేశ రాజ్యలక్ష్మియుఁ జేకూఱనున్నది.

సెల్యూ—పుత్రికలను కన్నందున కేదియో ఫల ముండవలయును గదా! కావున నీ విందు కియ్యకొనుము.

శో—నా పెండ్లివిషయమై మీ రింతగా ప్రయత్నింప నేల? నే నేమైన నభిలషించితినా?

చ. అతివలు కోరువారిని స్వయంబుగఁ బెండిలియాడుధర్మముల్
మతము స్వతంత్ర మియ్యఁగను మాయురె! కూఁతులసమ్మతంబ్రదలి
ట్లతుకులుపూడ్చుకొందురెకటా! సుతశుల్కముపాపమంచునీ
మతినిదలంచినేఁడయిన మానుకొనుండిటువంటియత్నముల్.

సెల్యూ—కుమారీ! ఉత్తరా! నీవిట్లనఁ జెల్లునా?

శో—తమ కాగ్రహకారణం బని తలంపకున్న కొన్నిసంగతులను విన్నవించుకొనియెదను.

సెల్యూ—అవి యేమి?

శో—ఎవనిని కేలుఁదిక్కైకొని యీధరాచక్రము జయింప నుద్యోగించుచున్నారో అట్టివానియందు కపటమందు పాండిత్య మున్నట్లు అస్త్రశస్త్రములందు లేదు. ఆతఁడు రణధీరుఁడు గాని శూరుఁడు గాఁ డని చంద్రగుప్తునియెడ నగపడిన మోసమే చెప్పక చెప్పుచున్నది. ఇంతకన్న చంద్రగుప్తుని చేఁజేయుట సర్వోత్తమము. కాని యిప్పు డున్నరాజ్యముతో సంతసింపక దేశమంతయు జయించి కబళింపనే యను నుద్దేశము పరిత్యజింపఁడు. ప్రజల హింసించి రక్తాన్నము భుజించుటకంటె వ్యసన మింకొకటి లేదు. రాజ్యదాహంబునకు తృప్తి లేదు. వాంఛామూలంబులైన దేహంబులు దొంగవెలుఁగులవంటివి. పాపంబుల వెనుకీయనివారు రౌరవంబులఁ బరితపిం

పవలసియుండును. అమాయికులగుహిందువులను కపటరణంబు
న౯ జంపుట మేకలను నూకాలమ్మకు బలియిచ్చుటవంటిది. అది
గాక చిరకాలమునుండి నివాసమేర్పఱచుకొనియున్న మనల నీ
హిందూభూమి విడువదు. ఈమె నాశ్రయించి మాతృభక్తిని
పూజించుట యశఃకాములలక్షణము. కావున మీ తలంపు లిం
తటితో చాలింపుఁడు. లేనిచో పెక్కుకష్టములకు చిక్కుటేగా
క యున్నగౌరవమునకుఁగూడ హానివచ్చును.

సేనా—నీ వింతవఱకు మాటలాడ నేర్చినముద్దుపలుకులు నాచెవులకిం
పులు నింపుచున్నవి. కాని నీ వింకను బాలికవు. ఇట్టివిషయము
లయం దప్పుడే జోక్యము గలిగించుకొనరాదు.

సెల్యూ—నీవు భయము దక్క మా కీనీతులు కఱపుచుంటివిగా?

శోణో—నందుని పెండ్లియాడుటకు నాయాత్మ సమ్మతించుటలేదు.

సెల్యూ—ఏమి నీపార్ఖశ్యము!

చ. అడిమిడిఁ జెప్పుచుంటివి బ ♦ లా యిఁక టెక్కులు వచ్చెనంచు నీ
వడు గెటు నైన నుండునె వి ♦ వాహపుభారము తండ్రినెత్తిపై
నిడి పడియుండ కీపదరు ♦ లేటికి దుష్టవు పుట్టినావు మా
కడుపున రాయి యైనఁ గనఁ ♦ గాంచిన మే లగు నేమొ బాలికా.

శోణో—నేనును అట్లే దలంచుచున్నాను.

చ. వలచినవానిఁ బ్రేముడిని ♦ వచ్చినవానిని మానసంబులోఁ
దలఁచినవాని లేవయను ♦ దర్పములొప్పెడువానిఁ జేరనీ
వలవక యిష్టమున్న పెఱ ♦ వల్లభుఁ గట్టెద నంచుఁ బుత్రిక౯
బులిమెడుతండ్రిగర్భమునఁ ♦ బుట్టుటకంటెను చావుమేలగున్.

సెల్యూ—ఇట్టినిందాగర్భిత మైనమాటలు నాయెదుట నీవాడుటకంటె
నొకయీఁటెతో నావక్షమునఁ బొడిచిన బాగుగ నుండును.

అన్నన్నా! యెంతమాటంటివి.

ఉ. కాంతులఁ గాంచి దుఃఖమునఁ ♦ గ్రుంగి తపించెద విందుచేతనే
పాతకమెంత చేసితినొ ♦ పాపిని నిన్నఁ గాంచినాఁడ నా
ఖ్యాతికి సిగ్గు దెత్తువె క ♦ టా! నను శుల్కము బట్టితెంచు; దు
ర్జాతిని బుట్టినావె నిను ♦ రాయిడిసేయఁగ? సిగ్గులేదటే!

జో రా—నాథా! కన్నకడుపుపై నింతయాగ్రహింపవలదు. నేనుకొం
త యూరడించి దీనిని మంచిత్రోవకుఁ దీసికొనివచ్చుటకు ప్ర
యత్నించెదను.

శో—అమ్మా! నీ వేల యాయాసపడియెదవు? నాకన్నియుఁ దె
లియును.

ఉ. అరయలేక పుత్రికను ♦ భానుభవంబు; వివాహమే సదా
చారమటంచు వృద్ధునకొ ♦ జారునకో యిడుచుంద్రు గాని తాఁ
గోరినవారి కిచ్చుటకుఁ ♦ గొంకుదు రింతకు వారి కేమి? సం
సారము సేయువారలవి ♦ చారము చెప్పెడివారికుండునే.

కావున తల్లీ!

తే. గీ. కుక్షిగర్భంబులోఁ జారు ♦ మాక్షికంబొ
మాంసమో యుండి తెలియని ♦ మాడ్కి నెవని
యెవనిహృదయంబులోన నే ♦ మేమి గలదొ
తెలిసికొనరాదు పై కింత ♦ తెలియఁబడదు.

సెల్యూ—ఇట్లు మమ్మేక కానివారలనుగా నీవు భయమందక్క తిర
స్కరించుటకుఁ గడంగితివిగాన యథావిధిగా శిక్షింపఁబడియెదవు

చ. చెలువను నిరంతరంబును వ ♦ సింతువొ నందునిఁ బెండ్లియాడెదో
పురమునువీడి ఘోరవన ♦ భూములపాలయి చంద్రగుప్తుఁ ద
చ్చరణసరోజపంక్తిఁ దలఁ ♦ దాల్చెదవో తెగఁజెప్పు మింక మం

దిరమున నిల్వరాదు వద ! తీతెను నీఋణ మింక మా కిలా.

కౌ°రా—ప్రాణేశ్వరా! అంత యాగ్రహమేల? ఆమె తమకూఁతురు గాదా! ఈవేళఁ గాకున్న తేపైన మీయాజ్ఞమన్నింపదా? మీలాభమున కామె నేడ్పింతురా?

శో°ణో—తండ్రీ! నేనందులకు శంకింపను.

చ. చెలిని వసింపు మన్నను వసించెద మీభవనాంగణావళుల్
పురములు వీడి పొమ్మనినఁ బోయెదఁ గాని వరించి నందునిం
బరిణయ మాడఁజాల నల మౌర్యనిపాదరజోవ్రజంబు మ
చ్ఛిరమునఁ దాల్చిపోయెద మదీయమనోరథసిద్ధిఁ గోరుచున్.

సెల్యూ—(తిరస్కారముగా) అ క్లేమి!

తే. గీ. కట్టుపోగులతోడ నీ కొఱకు నిడిన
భూషణంబులు దీసి నా మోఁల నిడుము
సమువు మూవలి కిఁకను నీ నుదువుచోటఁ
జంద్రగుప్తుఁడో గిప్తుఁడో సాకు నిన్ను.

శో°ణో—అందుకు నేను సంసిద్ధనై యున్నాను. (అని వస్తువు లన్నియుఁ దీసిపెట్టును.)

ఉ. శాంతియుగాదె మీరు విధియించెడి శిక్షలు? తల్లిదండ్రులై
వంతలఁ బెట్టిరన్న గుణవంతులు మెత్తురె నాకు దైవమే
యింతగఁ జేయుచుండ నొరు లేగతి మాన్పగలారు గాన నా
స్వాంతము చంద్రగుప్తపద పద్మములం దిడి పోదు నిప్పుడే.

సెల్యూ—ఎంతకు సాహసించితివి!

కౌ°రా—అమ్మా! శోణోత్తరా! నామాట చెల్లింపవుగా? నీకుమేము తల్లిదండ్రులమయ్యును నపకృతి సేయఁదలంతుమా? మామా టలంతయనాదరణీయములా? కావున తల్లీ! నాహితాలాప

ములు మన్నించి మీయాజ్ఞకు నొడంబడుము.

శోణో—(స్వగతము) నే నిప్పుడు వీరియాగ్రహమునకు పాలై నచో నా భావికార్యమునకు ముప్పు దెచ్చుకొనవలసియుండును. అదిగాక హిందూదేశవిజయానంతరముగదా నన్ను నందునకిచ్చుట! స రే! అంత యోగ్యత వీరలకు పట్టినప్పుడుగదా! కావున నైక వీరలయభిప్రాయము నంగీకరించెదను.

సేనా—శోణోత్తరా! నీ విన్ని యెఱిగియుండియు మీతలిదండ్రుల ని ట్లు క్షోభింపఁజేయఁదగునా?

శోణో—సరే! ఆనింద నాపై నెందులకు? నేను మీసొత్తునుగదా! మీయిష్టము వచ్చినట్లు చేసికొనుఁడు. నే నన్నిటికి నొప్పుకొను చున్నాను.

సెల్యూ—అమ్మా! యెంతలో నీబుద్ధిని మఱలించుకొంటివి. నీవలె మనోబుద్ధులను స్వాధీనమునం దుంచుకొనువార లీలోకంబున లేరుసుమా! నీ విప్పు డొక్కమాటచే నన్ను సానందునిఁ గావించితివి.

జో రా—మాదీవనలు నీ కభీష్టార్థము లీడేర్చును గాక.

శోణో—(స్వగతము) అటులైన మాచంద్రగుప్తుఁడు వైరులను జయించునుగాక.

ద్వారపాలకుఁడు—(ప్రవేశించి) దేవా! దేవరవారిదర్శనార్థ మెవరో వచ్చియున్నారు.

సెల్యూ—రావింపుము.

ద్వార—చిత్తము. (అనినిష్క్రమించును.)

వార్తాహారి—(ప్రవేశించి) దేవా! నందమహారాజు మీ కీయుత్తర ము పంపియున్నాఁడు. (అని యిచ్చును.)

సెల్యూ—మఱి యేమైన వార్త లంపెనా?

వార్తా—కొన్నిటినిమాత్రము పంపెను.

సెల్యూ—అవి యేమి?

వార్తా—దేశమునందంతటను రాజద్రోహులు పొడసూపుచున్నారు. రహస్యముగా సంఘము లేర్పరచి నేలమాళెలు త్రవ్వి యుద్ధ సామగ్రిని జేర్చి ప్రజల నల్లకల్లోలముఁ జేయ నుంకించుచున్నారు. వార లుత్తరప్రత్యుత్తరములకు నూతనభాష కల్పించిరి. వేషములను మార్చి స్వామివైకల్యము నేర్చి బందిపోటులవలన ధనముఁ గూర్చుచున్నారు. ఉపన్యాసకులవలెను మతప్రబోధకులవలెను బయలువెడలి కుట్రలు పన్నుచున్నారు. మనరాజకీయోద్యోగులు నింద నేకసలహాల నిచ్చుచు తోడ్పడుచున్నారట. చంద్రగుప్తుఁడు మనపై నెత్తి వచ్చు నని వార్తాహరులవలన తెలియవచ్చుచున్నది. కావున మీ రిందు సప్రమత్తులై యుండవలయును.

సేనా—ఈనందరాజు పట్టిపిఱికివలె నున్నాఁడే.

సెల్యూ—ఉత్తరములో నేమి వ్రాసెనో చూచెదను. (అని విప్పును.)

తే. గీ. మాకు దాయాది యిప్పుడు ♦ మీకువైరి
చంద్రగుప్తుఁడు చాణక్య ♦ సాయమునను
రాహువో యన సైన్యస ♦ న్నాహుఁ డగుచు
మ్రింగఁజూచుచు నున్నాఁడు ♦ మిమ్ము మమ్ము."

అనియా? సరే! ఓవార్తాహరీ! మీనందమహారాజుతో నిట్లని వచింపుము.

తే. గీ. చంద్రుఁ డెప్పుడు రాహువు కాఁ ♦ జాలఁ డనుము
సైన్య మొసఁగెదఁ జాణక్య ♦ సాయమున్న

సాంద్రమేఘుంబు శరధార • లందు ముంచి
మాపివేయును చంద్రుని • మహితకళలు.

శోణో—(స్వగతము) సాంద్రఁ డను మేఘము నీటిని గుమ్మరించుట యే
గాని చంద్రగుప్తుఁ డను చంద్రు నేమిచేయఁజాలును ?

క. శరజాలంబులు గురిసియు
విఱుగును మేఘుంబు చంద్ర • బింబము స్వచ్ఛాం
బరమున జ్యోత్స్నాకరమై
వఱలును సంతసముఁగూర్చు • వసుమతి కెపుడున్.

కావున చంద్రుఁడు చంద్రుఁడే.

సెల్యూ—ఓ వాహినీపతీ ! యేది యెట్లున్నను మన సైన్యమును సిద్ధప
ఱచుకొనియుండుట కర్తవ్యము. ప్రమోదములు చెప్పి రానే
రవు. ఇంక మనము పోవుదము రండు.

(అని అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది తృతీయాంకము.

చంద్రగుప్త.

చతుర్థాంకము.

రంగము—బయలు.

(నానాదేశపుస్త్రీలు అగ్నిగుండము చుట్టి యుందురు.)

మాగధి—ఓయక్కలారా! నేటితో మనరాజవంశంబును హిందూదేశమహారాజ్యలక్ష్మియు భూమండలమునుండి తొలఁగిపోవనున్నది.

లాటి—ఎప్పుడు పద్మనందుఁడు సెల్యూకసుకుట్రలలో చేరెనో నాఁడే మన కీకీడు మూఁడు ననుకొంటిమి.

వరాటి—చంద్రగుప్తుని రాజ్యమునుండి తొలఁగించినప్పుడే ఖలుఁడగు నందుని మనక్షత్రియరాజశూరులు కడతేర్చియున్నచో మన కీ చేటు లేల వచ్చియుండును ?

పాంచాలి—రాజశూరులపై నింద మోప నేల! రాజకాంత లేమి చేయుచుండిరి? వారిని ప్రోత్సాహపఱుప లేకుండిరా?

కర్ణాటి—అంత తెలివి యెక్కడిది ?

పాంచా—మనయందు నానాఁటికి స్వచ్ఛందవిషయాసక్తి క్రమముగా పెచ్చుపెరుగుటచే దేశమంతయు . చెడిపోవుచు పాపకారులు, అపౌరుషులు బయలు వెడలుచున్నారు.

కర్ణా—అయ్యయ్యో! యెంత కెంతవచ్చినది. ఓహిందూమహారాజ్య

లక్ష్మి! ఓయార్యావర్తపుణ్యక్షేత్రయా! ఓభారతవర్షతమూతు తల్లిశా! నీ కింక నెట్టిపాట్లు రానున్నవో? నీ వేమి కావలసి యున్నావో? నీగర్భమున మున్ను రాక్షసులఁ గనఁగాంచి వి సిఁగి విసిఁగి నేఁడు నీయాత్మపుత్త్రిలనే రాక్షసులకంటె క్రూరు లను జేసికొంటివా? తల్లీ! ఆపద్మనందుఁ డేల యీమందయా నచే నిందింపఁబడవలయును? వాని నేల నిమహాశక్తిని ప్రి సన్నునిగా జేయకుంటివి;

తే. గీ. జననిరో! మున్ను నీగర్భ ♦ వనమునందు
బయలుదేరెడుపుష్పముల్ ♦ పరిమళంబు
గలవి యని పేరు వచ్చెను ♦ గాని యెపుడు
వట్టిదుర్గంధకుసుమంబు ♦ పుట్టలేదు.

మాళవి—ఓసంజా! ఓరికుమతీ! నీ వీపీరక్షత్రియరక్తమునకు పుట్టలే దా? నీతల్లి హిందూసుందరిగాదా! నీవు హైందవుఁడవు గా వా? నీ కేల యీమాతృదేశవధావ్యాపార మిదయించినది? నీ కిప్పు డున్నరాజ్యము నీకన్యాయముగా లభించినదే గదా? దానితో తృప్తి కాకున్నచో నీసాటియీరాజలోకంబును తో డుచేసికొని యెన్ని పరరాష్ట్రంబులగెలువరాదు? అట్లుగాక త ల్లిదేశముపై దండెత్తి నీసోదరసోదరీమణులరక్తముచే ఆర్యావ ర్తపుణ్యభూమి దడిపిన నీఘోరమహాపాప మెన్నితపంబులు చే సినను వదలునా? నీ కీయపకీర్తి తప్పునా?

మాగధి—ఇంక నిన్నేమనిన నేమికార్యము? దేశమంతయు నీమూల మున సెల్యూకనుపాలఁబడినది. ఘోరముగా రణము జరుగు చున్నది. స్వదేశరాజులందఱుహతు లగుచున్నారు. మిగిలిన వారు పటాపంచలై పోవుచున్నారు. స్త్రీలకు మానభంగము

గలుగునేమో యని యీయగ్నిదేవునికి ప్రాణములను సమర్పిం పనున్నారము. ఆహా! ఇంక నేమికర్తవ్యము?

పాంచా—ఓహిందూదేశమా నీ కిదే కడసారి నమస్కారము.

సీ. లెక్కింపఁగారాని ♦ పెక్కుడు లీరీతిఁ
గన్నబిడ్డలవలెఁ ♦ గాచినావు
చెక్కుచెదరకుండ ♦ స్నిగ్ధసాధంబుల
నుయ్యేలలనుబెట్టి ♦ యూఁచినావు
ఆరామసీమల ♦ నలఘువైభవములఁ
దేలించి వన్నెలు ♦ దిద్దినావు
కలిమిలేముల కవ ♦ కాళమియ్యఁగనీక
యెల్లరాజ్యసుఖంబు ♦ లిచ్చినావు
తల్లి! భరతవర్షవధూమ ♦ తల్లి! నిన్ను
వీకి ఘోరాగ్నిలోఁబడి ♦ వెడలుచుంటి
మిదిగో జోహారు గైకొను ♦ మింకమీఁద
మమ్ము నీవుత్రికలమని ♦ మఱచిపొమ్ము.

సుశీలవి—సోదరీమణులారా! ఈయుద్ధము నేఁటికి పదియాఱుదినము లనుండి ఘోరముగా జరుగుచున్నను పరిసమాప్తి కాలేదు. మనక్షత్రియోద్ధవీరు లందఱు నశించిరి. సైన్యము పంచబంగాళ మైనది. ధైర్యము పటాపంచలైనది. ఒక్కింతసేపులో రాజ్యలక్ష్మి ద్వితీయస్వయంవరము ప్రకటింపనైయున్నది. ఇంక మీఁద మానహాని రాకమానదు. అంతకంటె ప్రాణహానియే శ్రేయోదాయకము. కావున మీరెవ్వరును వెనుదీయక మీ జీవనాళములయందు రాజరక్తము ప్రవహించుచున్న తొడల మీరు మీక్షత్రియత్వము నీజగతీత్రయంబున నింపెదరుగాక.

చ. ఎవరికి శాశ్వతంబు జగ • మెవ్వారి కెన్నఁడు మంచిదయ్యె నీ
భువిపయి నెందఱెందఱు ప్ర • భుత్వముచేసిరొ భిక్షు మెత్తిరో
దివిఁ జనివారు స్వప్నగత • దీపికలో యనఁ గీర్తి నిత్యవా
రవనిని నిల్పుకున్నఁ; జెలు • లార ! యశంబునకై తపింపుఁడీ.

పాంచా—అందుకు మే మందఱము సంసిద్ధులమై యున్నాము.

మాళ—ఒక్కసారి యీయగ్ని దేవునిచుట్టు నిలువంబడి ప్రార్థింపుదము రండు. (అందఱును వత్తురు.)

చేతులు మోడ్చి.

చ. విమలుఁడ వగ్ని దేవుఁడవు • వీరపతివ్రతమానరక్షణో
ద్యమమును జేయువాఁడవు ము • దంబున సాధ్వులపాలికిన్ వివా
హములకు సాక్షి వీవు జహు • హవ్యములన్ బరితృప్తి నొందు దీ
వమరఁగ నేఁడు మాలెనువు • లాహుతిగాఁ గొను హవ్యవాహనా.

లాటి—ఓయనలదేవా ! నాఁడు సీతాపాతివ్రత్యమునకు నీవేగదా సాక్షివై నామెను శుచిని జేసి రక్షించితివి నేఁడు మమ్మేల గావఁ జాలవు ? నీ కిదే జోహారు. (అని చేయును.)

కర్ణాటి—(కరము శిరమునఁ గీలించి) ఓయగ్ని దేవా !

చ. సహగమనంబు సేయుటకు • సాధ్వులకున్ శరణంబు నీవె యీ
విహితనియుక్తకర్మలకుఁ • బెండ్లికి యజ్ఞసమాహితాగ్నికిన్
నిహితుఁడ వీవె నీ వఖిల • నేతవు త్రాతవు దేవ ! నీమహా
మహిమ మెఱుంగఁ గాఁదరమె • మాదృశపాళికి హవ్యవాహనా.

పాంచా—ఓరాచకన్యలారా ! మన మీయగ్నిని ప్రవేశించుట ఘనకార్య మని యూహింపకుఁడు.

ఉ. క్షత్రియరాజవీరులు ని • శాతశరానలవర్షధారలన్
శాత్రవసైన్యకాననము • నాశ మొనర్చుచు నాహవాగ్నిలో

గాత్రము లూప్పుటల్ కనులఁ • గెంపుఁ దియు మౌనము గాచుకొంటకై
చిత్రమె ! యగ్నిఁ గూలి విర • చించెదుసాహస మింటికాంతలై.

లాటి—అక్కలారా ! నావిన్నప మొక్కటియున్నది యాలకింపుఁడు.

తే. గీ. పతికి సహధర్మచారిణి • పడఁతి యగుట
కుడిచి యింటఁ గూర్చుండుట • కొఱకొ లేక
కష్టములు పంచుకొనుటకో • కాంతలార !
యగ్నిఁ బడనేల యుద్ధాన • కనుగరాదె.

పాంచా—అవును లెండు. యుద్ధమునకే పోవుదము. అదిగో రణరంగముకేసి చూడుఁడు. (అని వ్రేలితో చూపును.)

కర్ణాటి—అక్కయ్యా ! అథవళోత్తమాశ్వముపై సకలాయుధాలంకారములచే శృంగారింపఁబడి అజరుగు ఘోరయుద్ధరంగంబున విరోధిరాజవీరుల శీర్షంబుల నరఁటిచెట్లనుబోలె ఖండించుచు నెటు చూచినను నాతఁడైయై వైరిభటచమూసమూహముల కలఁగఁద్రొక్కుచు పుచ్చలవలె పుచ్చుల నెగురవేయుచున్నాఁడు. ఆహా ! ఏమి యాతనిదోర్వీర్యము ? సోదరీ ! అతఁడెవ్వఁడమ్మా ! మనపాలిటిభాగ్యదేవతయా ఠేమి ?

పాంచా—అతఁడేనా! ఎఱుఁగవా ! నందనందనుఁ డగుచంద్రగుప్తుఁడు.

మాళవి—అతఁ డజ్ఞాతవాసమున నుండెనఁటగదా? ఎట్లు బాఁగలిగెను.

కర్ణా—పాండుపుత్త్రులు రాలేదా ?

పాంచా—అదిగో నందుఁడు చంద్రగుప్తునితో సమయుద్ధమునకు డీకొనుచున్నాఁడు.

మాళ—ఎందఱు దార్కొనిననేమి ?

తే. గీ. వింట బాణంబు సంధించి • విమతరాజ
కంఠలుంఠన మొనరించి • కరుల హరుల

మట్టి మట్టాడుచున్నాఁడు ♦ మౌర్యుఁ డదిగొ
యురటిచెట్లను పెకలించు ♦ కరటికరణి.

పాంచా—నందచంద్రగుప్తులివంకకే వచ్చుచున్నారు. మనమిచ్చో టు వదలిపోయి యుద్ధసన్నద్ధుల మగుదమురండు.

(అని అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

(నందచంద్రగుప్తు లాయుధపాణులై ప్రవేశింతురు.)

చంద్ర—కటకటా! మానధనులైనమానవతులు మానసంగతనార్థమై జో హారుగావింప నగ్నిగుండమును రాజవేయుచున్నారుగాఁబో లును. అయ్యో! అనాథయువతులారా! మీకెయ్యదియు శ రణంబు గలుఁగలేదా? మీకు రక్షకు లెవ్వరును లేకుండి రా? మీదుఃఖమీభూదేవి విని యూరకుండెనా? ఓయగ్నిదే వా! నీవెనరిని కాల్చుటకు సంబరపడుచు నీశిఖ లాకసంబున కుఁ దూలింపుచున్నాఁడవు. చాలు. శాంతింపుము. వారు వీర పతివ్రతలు. నీవు వారల దహింప నోడుము.

నందు—ఓరీచంద్రగుప్తా! దాసీగర్భసంభవా!

ఉ. ప్రాణములోడ నిన్నడవి♦పాలొనరించితి దిక్కులేనియ
జ్ఞానివటంచు సంతసును♦సంతస మొందక నేఁడు పోరికై
నేనని సిగ్గులేక యెటు♦నిల్చితివొ కదుఁ జిత్రమయ్యె భూ
జానివి కాఁదలంచితివొ♦జాత్రము వచ్చునె మౌర్యసంతతిన్.

చంద్ర—ఔరా! నీయవిశ్వాసము నీనోటనే జారుచున్నది.

ఉ. జ్ఞాతివిగావు భ్రాతృఁడవు♦సన్నిహితుండవుగావు హీనసం
జాతుఁడ వయ్యు నందకులఁ♦జన్మిఁడనంచని వచ్చినంతనే
నీతిదలంచి బ్రోచితిని♦నేరక; ద్రోహముఁజేసి నన్ను న
జ్ఞాతముపాలుచేసితివి♦సాగి ఖలుండవు శత్రియుండవే.

నందు—ఇట్లని నీగురువు మఱియొక్కఁడో యగుచాణక్యుఁడు మప్పి పంపెనా యేమి? నేను నందకులసంజాతుఁడనుగానా? అవును.

ఉ. తల్లి తలంప; శూద్రసతి♦తండ్రి కులీనుఁడు దొంగకాన్పు నా
కెల్లకులంబుఁ జెప్పకొనఁ♦గాఁ దలవం పని మిన్నకుంటినో
ఫుల్లసరోజబాంధవని♦భుండనొ నందకులార్ణవంబునం
దల్లన మాగధీయులు త్వ♦దాత్మయుఁ జత్తులు సాక్షు లిమ్మెయిన్.

చంద్ర—వయసున నీవు పెద్దవాఁడవు. మల్లిపు వ్వని చెప్పకొనుచుంటి వి గాని యుల్లివాసన వేయుచున్నప్పుడు ని న్నేల నిందింపరాదు?

ఆ. గీ. స్వచ్ఛమైన భరత♦వంశసంజాతుఁడ
వైన క్షత్రియుండ♦వైన నీకు
గ్రీకుదొరలకునహా♦వాసమేటికి పెద్ద
పులికి నక్కచెలిమి♦గలిగినట్లు.

నందు—ఓరీమూర్ఖా!

ఆ. గీ. గ్రీకుదొర లటన్న♦కినుక యేటికి నీకు
కన్న కుట్టనొక్క♦కాంచ లేవొ
రవిని జూడలేని♦భువిదివాంధముపోలె
దొరలఁ జూచి యేడ్వ♦కూరకుండు.

చంద్ర—ఓరోరీపాటచ్చరోత్తా! ఏల యిట్టి యసంగతము లాడెదవు?

చ. దొరలఁ దిరస్కరించి కడు♦ద్రోహము నే నొడిఁగట్టరాను సో
దరులు స్వదేశరాజులవి♦ధంబున నెంచెదఁగాని నీవలెన్
దురితమనంబుతో దొరల♦తోయ్యలిపై కనువేసి కామివై
భరతరమాపహర్త నయి♦భ్రాతృధనంబును దోఁచుకొంటినే.

నందు—ఉత్తిరిస్కారగర్భిత మైనసర్మవాక్యము లీపాటికిఁ గట్టిపెట్టి శ్రీ తుల గావించొమ్ము. నే నాచరించునది నవీనముగాదు. నావలె

ననేకు లీధరావలయంబున నిట్టిదిగ్విజయంబునకై బయలుదేరి దిగంతవిశ్రాంతకీర్తిం బడసి యున్నారు గావున.

చ. అవనియు రాజ్యముఁ బడయఁ◆గా మదిఁ గోర్కి జనించె నేనియుఁ
బ్రవిమలమాతృభూమి యని◆ భ్రాంతులు భూపతులంచు నెంతురే
సవనములంచు దిగ్విజయ◆సాధనముల్ ఘనగింపలేదొకో
యువిదలకై ధరారమను◆లోలిని బోరరొ కొందఱుర్వరన్.

చంద్రి—అన్నా! ఆమార్గముననే నను వర్తించితివా!

ఆ. గీ. అశ్వమేధమునకు ◆ నాశింపవైతివి
చెలినయంపటంబు ◆ దలఁపవైతి
వింక దిగ్జయాన ◆ కీ పొక్కఁడవు రాక
తోడు దొరలఁ దెచ్చి ◆ నాఁడ వేమి?

నందు—నీ వేమనుకొనినను మా కెగ్గు లేదు.

చంద్రి—ఎగ్గుసిగ్గు లూహించెడివారు వేరు.

నందు—(కత్తిసవరించి) ఈపరిహాసములు కట్టిపెట్టి పోరికి సన్నద్ధుఁడ వగుము.

చంద్రి—నీగర్వభంగ మీరణరంగముననే కాఁగలదు. ఒకింత యోపి కపట్టుము.

నంద—ఏమీ గర్వభంగమా!

శా. ఫాలాక్షుం డిపుడెత్తివచ్చినను ది◆క్పాలావనీపాలురీ
వేళన్ దాఁకిన ద్వాదశార్కులొకటై ◆ విచ్చేసి యుద్ధావనిన్
బాలిన్ నిల్చిన వారిగర్వము తుత్రిన్ ◆ భంగంబు గావింతు నా
(మ్రోలన్ లెక్కయె నీవు? గర్వమా! తృణం◆బో! కావా! పోమర్త్యుఁడా.

చంద్రి—ఈప్రగల్భము లింక ముగించి నీయందు చేవ గలదేని నాతో సరిగా పోట్లాడుము. లేదా మాంపాహి యనుము.

నందు—అరే! దుర్మతీ! యేమని వాగితివి. (అని కాలు విసరును.)

చంద్రు—ఓరి! నీచుఁడా! కాలు విసరుట సులభము గాని, కేల నున్న కరవాలము విసరుట నీచేతఁ గాదు. (అని కత్తి సవరించును.)

నందు—సరే! చూచెదవుగాని రమ్ము. (అని యిరువురు యుద్ధ ముప క్రమింతురు.)

నందు—నా కాయము నిండ గాయములు తగిలినవి. నా కిప్పుడు మూర్ఛ వచ్చుచున్నది. ఓ సెల్యూకసుప్రభో! హతోస్మి! హతోస్మి! (అని మూర్ఛిల్లును.)

చంద్రు—ఓరీ! మూర్ఖుఁడా! విషయలంపటుఁడవై అంత్యకాలమున సెల్యూకసును ప్రార్థించితివిగాని భగవంతుని ప్రార్థింప లేకుంటివిగదా!

సెల్యూకసు—(సైన్యసమేతముగా ప్రవేశించి) మిత్రుఁడా! భయము వలదు. భయము వలదు. నే నిదే వచ్చుచున్నాఁడను.

చంద్రు—వచ్చి చచ్చినవానిని బ్రతికించెదవా యేమి!

సెల్యూ—ఓ సైనికులారా! వీనిని ముట్టడించి పట్టుకొనుఁడు.

చంద్ర—వీరా నన్ను పట్టుకొనువారు!

సైనికులు—దేవా! క్షణములో పట్టుకొనుచున్నారము.

సెల్యూ—అతఁ డట్లు దొరకువాఁడు గాఁడు (అపవారించి) పాశముల చే నురి పన్ని తగుల్కొనునట్లు చేసినఁ గాని యీవీరకుంజరము స్వాధీనము గాదు.

చంద్రు—(స్వగతము) వీ రేదో కపటోపాయమున నన్ను నిర్జింప నుంకించుచున్నారు.

సెల్యూ—ఓ నందమహారాజా! నీ కెంతయాపద తటస్థించినది. (పన్నీరు చల్లి) ఇఁక మూర్ఛనుండి లెమ్ము.

శ్రుతశ్రవుఁడు—(ప్రవేశించి) ఓమిత్రమా! నీవేనా యిట్లు పడియున్నవాఁడవు? అయ్యయ్యో! నాదుఃఖము నె ట్లాఁపుకొనఁగలను. (అని చుట్టుకొని)

తే. గీ. రణవసుంధర వీడి వా ♦ రణము వీడి
తోడివారల దిగనాడి ♦ తొంగినావె?
మాయచేఁ జిక్కి మిత్రుఁడా! ♦ మాయదారి
పోరు మన కేల వచ్చెనో ♦ పొగులుకొలకు.

సెల్యూక—ఓసేనానాయకులారా! పట్టుకొనుఁడు! పట్టుకొనుఁడు!

చంత్రి—నన్నా! పడియున్న సందునా?

సైని—(ఉరిత్రాళ్లచే చంద్రగుప్తుని బిగించి పట్టుకొనుచున్నారు.)

చంద్ర—ఓరీమాయలమారులారా! తుద కురిత్రాళ్లలోఁ జిక్కించితిరిగాదే!

శా. శూరత్వంబును బాహుపేర్య మనిలోఁ ♦ జూపింపఁగా నోడి స
న్నీరీతిన్ మటుమాయచే నురులతో ♦ నెగ్గది కట్టించి తౌ
రారా! పౌరుషహీన! యేటి కలశ ♦ స్త్రాస్త్రసంబులన్ మోసెదో?
చోరుల్ పూనెడుకన్న కత్తులవలెన్ ♦ జూపింపఁగా దుర్మతీ!

సెల్యూ—అదిగో! నందనందనుఁడు మూర్ఛనుండి తేఱుచున్నట్టులున్నది.

నందు—(లేచి కూర్చుండుచు.) మిత్రుఁడా! శ్రుతశ్రవా! వచ్చితివా?

శ్రుత—చెలికాఁడా! లేచితివా?

తే. గీ. కలువ వసివాడి చంద్రుని ♦ కాంతిచేత
వికసితం బయ్యు వెన్నెల ♦ వెలుఁగుకొఱకు
వెదకెడుచకోరకంబును ♦ బిలుచునట్లు
నీవు తేఱి నన్ స్మరియించి ♦ నావు సఖుఁడ,

సెల్యూ—ఓసైనికులారా! ఈచంద్రగుప్తుని కారాగృహమునం దుంచుఁడు. (అట్లు చేయఁబోవుచున్నారు) ఇంక నీహస్తినాపురము స్వాధీనపఱుచుకొనవచ్చును. మనతో నెదిరి పోరుసింహ మురులందుఁ దగుల్కొనెనుగదా?

చంద్రి—అ ట్లెన్నఁడు ను నంతసింపకుము.

తే. గీ. సింహ మురులందుఁ జిక్కనఁ ♦ జిట్టిమెలుక
లేదె విడిపింప! రాదె యా ♦ మీఁదవైరి
కుంభికుంభంబులను జీల్చి ♦ కూలఁద్రోయ
కుండ విడుచునె జీవించి ♦ యుండునేని.

సైనికులు—ఓవెఱ్ఱిచంద్రిగుప్తుఁడా! మేము ప్రమత్తులమై యుండిన వ్వుడుగదా! నీ వామాట యనవలసినది. యమభటులచేతుల లోనివారైన విడిపోవుదు రేమోగాని మాచేతులం జిక్కినవారు మఱి ప్రాణముతో వదలిపోలే రనుకొనుము.

(అని కొందఱు చంద్రగుప్తునితో నిష్క్రమింతురు.)

సెల్యూ—సేవకులారా! నందమహారాజును పదిలముగా గుడారమునకు తోడ్కొనిపొండు.

శ్రుత—నేనును కేలూఁత మొసంగి వెన్నంటి పోయెదను.

(తెరలో)

మ. రణరంగింబును డించిపారకుఁ డహో!♦ప్రాణేందిమ్రియభ్రాంతి మా
ర్గణముల్ ఫ్రూపిరి పీఁకలుంబలెను మీ♦కంటెఁ సమర్థుల్ సధూ
మణు లున్నారము చేవ యున్నయెడలన్♦మాతోడఁ బోరాడుఁడీ
క్షణకాలం బట నిల్చి లేనియెడ మీ♦శస్త్రంబులన్ వీడుఁడీ.

సెల్యూ—ఓహో! మఱల నెవరో మనపై నెత్తివచ్చుచున్నారు. వేగిరము నందుని దోడ్కొనిపొండు. సైన్యాధిపతు లందఱు శత

ఘ్నికానిచయంబులను సంసిద్ధము చేసికొని పోర్కికై వేచి యుండును.

(మాళవి, పాంచాలి, లాటి, కర్ణాటీత్యాది కాంతాము
ణు లాయుధపాణులై సైన్యములతో పైపద్య
మును చదువుచు ప్రవేశింతురు.)

సెల్యూ—ఓహో! నారీమణులుగూడ పోరాడుటకు కాలూందియున్నారు. ఇంక మనకు జయ మసంభవము.

నందుఁడు—ఏమీ! జయ మసంభవమా! ఈకాంతలు కదనమునకు వచ్చిరా? లేక మదనకదనమునకు వచ్చిరా? వీరలఁ జూడ నాకు నవశక్తి యుదయించుచున్నది. ఇది నాకునిశ్చయముగ స్వయంవరమువలెఁ దోఁచుచున్నది. స్వయంవరమునకు చాలమంది రాజులును నొక్కకన్యాతిలకంబుమాత్రమే యుండును.ఇప్పుడో బహుకన్యలోకపుష్పరత్నంబునకై వచ్చియుండిరి. అనఁగా నాకొఱకు. (సంతోషముతో)

శా. నానా దేశనివాసభూరమణక♦న్యారత్నముల్ కోరి స
న్మానందింపఁగఁ జేయ వచ్చిరి మదీ♦యానూనకోదండవి
జ్ఞానంబుల్ రిపురాజకంఠవిదళత్ ♦ ఖడ్గప్రయోగంబునుల్
వేనోళ్లల్ నుతిసేయుచుల్ వలచుచుల్ ♦ విచ్చేసి నొక్కున్మఖిల్.

(అని చంకలు కొట్టుకొని తేజీ నిలువంబడును.)

సెల్యూ—(స్వగతము) ఈమానవపతులఁ జూచి వీఁ డెంతయుప్పొంగుచున్నాఁడు! (ప్రకాశము) నందరాజా! ఈసుందరీమణులు యుద్ధమునకు వచ్చిరిగాని వలచుటకుఁ గాదు.

నందు—నన్నుఁ గాకున్న మృత్యువు నైన వలతురా?

సెల్యూ—సరే! వీరలసాహసమునకు సంతసింపవలసియున్నది.

నందు—(అపవారించి) ఈమందయానల నొకింత మంజలించి చూచెదనుగాక. (ప్రకాశము) ఓకాంతలారా !

ఉ. సుందరమందిరంబులను ♦ సొంపులు నింపుచుఁ దేనెసోనలం
దందునఁ జిల్కపల్కుల న ♦ హర్నిశముల్ నిజవల్లభాళిహృ
త్కందళనం బొనర్చునృప ♦ కాంతలు భీరులు మీర లేడ న
స్పందళతఘ్నికాదిశర ♦ జాలము లోర్చుట యేక పొండిఁకన్.

మాళవి—ఏది మఱియొకసారి పల్కుము?

నందు—ఒకసారియే గాదు పదిసార్లు వినవచ్చును.

చ. వనితలు మీరు; వల్లభుల ♦ పై ననుమానము పూని యింటిలోఁ
బ్రణయవిరోధముల్ పఱుప ♦ వచ్చుట గా దిది యుద్ధభూమి; మా
ర్గణములు గాని సారసశ ♦ రంబులు గావివి; కాముకేళి యం
చనుకొని రేమొ కా దిది ర ♦ ణార్ణవకేళి; స్రవించు రక్తముల్.

కర్ణాటి—అయుక్తాలాపము లాడకుము.

చ. వనితలొ వీరమాతలొ కృ ♦ పాణము పూని రణంబు సల్ప వ
చ్చినమము నిందఁజేసెదవు ♦ ఛీ! కులహీన! రణంబువీడి వె
న్గనఁబడఁ బారిపోయెడుమృ ♦ గంబవునీ వొకపూరుషుండవే
వనితలతోడ నైన సెన ♦ వచ్చిన కీర్తియె నీదుజన్మకున్.

నందు—ఏమేమి! నీకన్నులకు మేమట్లు దోఁచుచుంటిమిగా!

పాంచా—మేము నీతో సంవాదమునకు రాలేదు. సంగ్రామమునకు వచ్చితిమి. చాలితివేని నిలిచి పోరుము. లేదా "మాంపాహి" యనుము.

మాళ—ఓరీ! నందా! భారతపుత్రిఁడ వయ్యు నెంతపనికిమాలిన వాఁడ వైతివిరా? చాలు నీసాహసము.

లాట—వీఁడేనా? నందుఁడు; మందుఁడు.

కర్ణా—అవును. అనామకకల్పతరువు. బోగ్గులకై చెట్టును, పాలకై పొదుగును కోయువాఁడు. మఱియెవరనుకొంటివి?

నందు—ఇచ్చట వీరరమణీస్వభావకటాక్షంబులు కృపాణంబులు గాఁ జాలవు. ఇంక యొయ్యారమును, విలాసంబులును వీడి వీటికి ద్రోవదీయుఁడు.

పాంచా—ఎవరుతీసెదరో చూచెదవుగాని—

మ. సమరప్రాంగణభూమి భోరసఁగము ♦ చంచత్కటాక్షంబులో
విమతారణ్యదవాగ్నికీలలగు మా ♦ విద్యుత్కృపాణంబులో
సమయించుఁగా నడి నీబలం బపుడె మా ♦ శౌర్యంబో; రూపించుమా
రమణీత్వంబో, యెఱుంగవచ్చు తులువా ♦ రంతుల్ విసర్జించుమా.

నందు—అబలలతో యుద్ధమొనరించుట నీచమనిగాని లేనిచో మిమ్మి ప్పుడీభూమికి బలియియ్యకుందునా? పొండు. పొండు.

పాంచా—శూరుఁడవుకావేని నీవుపొమ్ము.

నందు—యుద్ధమే కర్తవ్యమైనచో రండు చూచెదను. (అని కత్తితీసి కలయఁబడును.)

పాంచా—ఇదిగో సిద్ధముగనున్నారము. (అని కత్తిదూసి పోరికి డీకొనును.)

(అప్పుడు ఫిరంగులు పేలును. తెరలో కొంతరంగములో
ఘోరముగా యుద్ధముజరుగును.)

(తెరలో)

ఉ. సంగర మాపి నిల్వఁడిక ♦ సారసబాంధవుఁ డల్లవారుణీ
సంగమకాంక్షఁ బోయె; మన ♦ సైన్యసరోజకులంబు వాఁడె; నో
యంగనలార! యోటమెను ♦ రయ్యె; ససంగత మేమి గెల్పుఁయా
సంగకుఁబోయి గాచికొన ♦ గావలె రండు మరల్పుఁడుల్లముల్.

పాంచాలి—ఏమీయానాదము? అశరీరవాణిదియా యేమి? (అని పై పద్యముచదివి) ఓసోదరీమతల్లులారా! ఈవాక్యములు భగవద్వాక్యములుగా పాటించి కాసికాపురమునైనఁ గాచికొంటకై గంగానదీతటంబునకుఁ బోయి సమర మొనరింతము రండు.

(అని అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది చతుర్థాంకము.

చంద్రగుప్త.

పంచమాంకము.

రంగము—కారాగృహము. తత్ప్రాంతోద్యానము.

(చంద్రగుప్తుఁడు ఖిన్నవదనుఁడై ప్రవేశించి యుండును.)

చంద్ర—కాలమా! అన్నిఁటికి నీవే మూలకారణమగుదువా?

చ. పుడమియు, రాజ్యముఁ జాలఁగఁ బోవఁగ నొంటిగఁ గొన్నినాళులా
యడవుల నంగలార్చి యశనాంబులకై వగఁగూరి యెట్టులో
గడపక కాల మీగతి నకారణవైరిని మాతృభూమిపై
విడువఁగలేక పట్టుపడి వీటికినైతిని కారఁ జిక్కితిన్.

విధివిధాన మట్లున్నది కాఁబోలును.

ఉ. ఎవ్వఁడు దీనబాంధవుఁ డహీనమహామహిమానుషంగుఁడై
దవ్వులనుండువాఁ డెవని దారిద దాఘును లేగుచుందురో
ఎవ్వఁడు తోఁచి తోఁచనటు లేర్పడు; నట్టిపరాత్పరుండు నన్
జివ్వన బంధముక్తునిగఁ జేయఁడె ద్రొక్కిన మిన్నకుండునే.

కౌణోత్తర—(ప్రవేశించి నేపథ్యమున) భర్తృదారకా! నాఁడు మాతండ్రియగు సెల్యూకనుతో నేమంటివి?

తే. గీ. సింహ మురులందుఁ జిక్కినఁ జట్టియెలుక
లేదె? విడిపింపరాదె యా మీఁద వైరి
కుంభికుంభంబులను జీల్చి కూలఁ ద్రోయు

కుంప విడుచునె ? జీవించి ♦ యుండు నేని."

నీ ప్రియురాలగు నీశోణోత్తర యున్నదని యెఱింగియుండియు సంశయించితి వేటికి ?

చంద్ర — నేనన్నిటికి గొఱమాలినవాఁడనై యుంటినిగదా ?

తే. గీ. సవనతంత్రములకు ♦ సామగానములకు,
క్షేత్రములకు, యోగి ♦ పాత్రములకు
నేదిపుట్టినిల్లొ ♦ యాదేశ మొకనీచ
పతిభుని కబ్బె ఘోగుల ♦ వలసె నకట !

శోణో — అట్లొక్కనాఁటికిని కానేర దనుకొనుము.

చంద్ర — ఎంతకీడు మూఁడనై యున్నది !

సీ. నిత్యాగ్నిహోత్రముల్ ♦ నిగమాగమాభ్యాస
సవనంబులిఁకమీఁద ♦ సాగిరావు
సన్మానినీమాన ♦ సంప్రదాయాభ్యభి
మానంబులిఁకమీఁద ♦ మాసిపోవు
స్వైరసదాచార ♦ పౌరుషవ్యాపార
సంగతు లిఁకమీఁద ♦ సమసిపోవు
భారతరాజ్యసా ♦ భాగ్యభానుఁడు పశ్చి
మార్ణవంబునఁ బడి ♦ యస్తమించు
భాష నశియించు ; నుపనిష ♦ ద్భావ్యచయము
రూపుమాయుచు ; వేఱొక్క ♦ రూపు వచ్చు
కాపురము సేయఁ గష్టంబు ♦ కాపులకును
భూపతులు లేనిరాజ్యమై ♦ పోవుఁదుదకు.

శోణో — (చంద్రగుప్తుని యెదుటికి వచ్చి నమస్కరించునట్లు సంజ్ఞచేసి) ఆర్యా ! అట్లేలయోచించెదవు ?

తే. గీ. మతముపోదు; నీప్రజకుఁదు • ర్గతులు రావు
రాజ్యలక్ష్మి నీచే నల • రారుచుండు
కారఁ జిక్కితి నని మదిఁ • గలఁగఁబోకు
త్వద్వధూమణిగృహముగాఁ • దలఁచికొనుము.

చంద్ర—నాకు వధూటియే లేదు. గృహ మెట్లు వచ్చును?

శోణో—బాగుగ స్మరణకుఁ దెచ్చికొనుము. నీకు వధూటి లేదా! లేదా!

చంద్ర—నిజముగా లేదు.

శోణో—ఉన్నదిసుమా?

చంద్ర—ఎవరు?

శోణో—ఎవరిని జూపుచున్నావు?

చంద్ర—నాకన్నులను నేను నమ్మలేకున్నాను.

శోణో—నీవు కృతజ్ఞుఁడవేనా?

చంద్ర—కృతఘ్నుఁడ నని యెవ రందురు?

శోణో—నీయంతరాత్మ యొప్పుకొనినచో అప్పుడేమి చేసెదవు?

చంద్ర—పశ్చాత్తాపపడియెదఁ గాఁబోలును.

శోణో—సరే.

సీ. ఏకన్య నీకయి • యేకాల మొకరీతి
కన్నీళ్లు కార్చుచుఁ • గడుపు నోకొ
యేనారి నీకయి • ప్రాణంబు లర్పించి
నిండుప్రేమను జూపు • చుండెనోకొ
ఏలేమ నీతోడి • దేలోక మని పాట
పాడుచు శోకంబు • వీడెనోకొ
ఏకాంత నీకయి • భూకాంతుఁడగుతండ్రి
నెయ్యంబు చెల్లింప • దయ్యెనోకొ

అట్టికన్యక నీచర ♦ ణాబ్జములకు
నొరిగి శోకము చేయుచు ♦ నున్న దిపుడు
గైకొనుము నాథ! నీదాసి ♦ గాఁగ దీని
పేరు శోణోత్తరాదేవి ♦ విమలచరిత.

చంద్ర—నీవేనా శోణోత్తరవు? దేవీ! నే నన్నిఁటికిని కొఱమాలినవాఁడ నై నీతండ్రిచెఱసాలలోఁ బడియున్నాఁడనుగదా! ఇంక నాయందు ప్రేమ యెందులకు? తెగఁ ద్రెంచుకొనుము.

సీ. నగ లమ్మి పెడ నున్న ♦ నా సొమ్ము లమ్మి న
మిర్పించి తెవ్వాని ♦ మైత్రికొఱకు
చిన్ననాటనుగోలెఁ ♦ జేర్చికొన్నధనంబు
లిచ్చి తెవ్వాని నాత్మ ♦ మెచ్చికొనుచు
నడవుల నున్న నా ♦ కరఁడె వల్లభుఁ డని
ప్రేమించి తెవ్వాని ♦ ప్రీతికొఱకు
భరతరాజ్యము నందు ♦ పాలను బడు నని
శోకించి తెవ్వాని ♦ శుభముకొఱకు
అట్టినీచెలి చెఱసాలఁ ♦ బట్టువడియె
నురులఁ జిక్కినగజరాజ ♦ కరణి, తరుణి!
నీఋణము దీర్చుకొనలేక ♦ నింద తల ధ
రించి శోకించు చుంటిని ♦ రేపవళ్లు.

శోణో—తే. గీ. నేన దుఃఖిత నని ♦ లోసెంచుకొను చుండ
నీవు నగవఁ గంటి ♦ నిపుడు నభుఁడ
విధునికొఱకుఁ గలువ ♦ విలపింపఁ గలువకై
రేఁటి నగవఁ గాంచు ♦ తీరు దోఁప.

వసంతిక—(ప్రవేశించి) చెలీ! శోణోత్తరా! యేమి చేయుచుంటివి?

శోణో—వసంతికా ! వార్తలేమి ?

వసం—ఏమివార్తలు వినఁగలవు ? చంద్రగుప్తుఁడు కారాగృహనిబద్ధుఁడై యుండ మిగిలినరాజులోకముచొక్కగతి యింక వేఱుగ వచింపవలయునా ? రణభూమికి భోరున బలియివ్వఁబడుచున్నారు.

చంద్రి—అన్నన్నా ! పాపపుదైవమా ! ఎంతసంతాపము పుట్టించుచుంటివి ?

తే. గీ. చెఱ వసించినట్టి • జీవన్మృతుండ నే
నైతి దేశభక్తి • యాచరించి
మీరు రణ మొనర్చి • మృతజీవులైతిరి
మిత్రులార ! విజిత • శత్రులార !

శోణో—చెలీ ! మనవలన రహస్యముగాఁ జేర్పఁబడినయేఁబదివేలసైన్యమును సాయుధాలంకారముగ రమ్మని చెప్పుము.

వసం—అట్లనే పంపెదను. (అని నిష్క్రమించును.)

సైనికులు—(ప్రవేశింతురు.) దేవీ ! శోణోత్తరా ! నీపదాంతములకు మే మందఱము వందనము లొనరించుచున్నారము.

శోణో—సైనికులారా ! జయమగుఁగాక.

సైని—మా కెయ్యది సెలవు రాజ్ఞీ ?

శోణో—ఈచెఱసాల బ్రద్దలుగొట్టి యందున్న వీరపురుషుని విడిపింపుఁడు

సైని—(అట్లు చేయుదురు.)

శోణో—(స్వగతము) మాతండ్రి యుద్ధరంగమున గంగానదీతటంబున నున్నవాఁడు. వాని కీసంగతి యెఱింగింపకుండ నేర్పుతోఁ జెప్పవలె
ను. (ప్రవేశించి) దేవా ! ఈసైన్యమంతయు నీదాసిచే సమకూర్చఁబడినది. వీరలను గైకొని విజయమును గాంచుము. నే నిప్పుడే యొకసేనానాయకుని పంపెదను. కావున సెల వొసఁ

గుము. (రెండడుగులు నడచి తనలో) నేనే సేనానాయకుని వేషములో నీనాప్రియునికి చేదోడుగా నుండెదనుగాక. (అని నిష్క్రమించును.)

చంద్రి—బంధవిముక్త నైనది. కాని.

తే. గీ. ఆయుధము లేదు నాకు వా ◆ హనము లేదు
సమరమున కేగి యే నేమి ◆ సలుపువాఁడ

శోణో—(సేనానాయకుని వేషముతో ప్రవేశించి)
ఇవిగొ గైకొను మోదేవ ◆ యిది శరాస
నంబు చంద్రహాసము స్యంద ◆ నంబు నివిగొ.

(అని యిచ్చును)

ఉ. వైరము పూని యేఖలుఁడు ◆ భారతపుణ్యధరాధినాథులన్
ఘోరరణాంబులోఁ దునుమఁ ◆ గోరునొ యాఖలుఁ డొక్క వ్రేటునన్
భోరున నేలఁ గూలుత స ◆ భోమణిసాక్షిగ ! పాపు లెప్పుడున్
భూరిజయాంకమేగతిని ◆ బొందగఁబోరు దలంపఁ బార్థివా !

(అని యిచ్చును.)

చంద్రి—(పరిగ్రహించి) ఆర్యా ! నీవెవ్వఁడవు ?

శోణో—ఇంతటినుండి నీచెలి ననుకొనుము.

చంద్ర-సందియమేమి? నాచెలిచే పంపఁబడిననీవు తప్పక చెలికాఁడవే.

శోణో—ఇంక జాగుసేయఁదగదు. వారణాసియం దిప్పుడు రణ మారంభమైనది. రమ్ము పోవుదము.

(అని అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది విష్కంభము.

రంగము—గంగానదీతటాంచలయుద్ధభూమి.

(శతఘ్నికాదిసకలాయుధసహితులై హైందవరాజులు
కొందఱు యుద్ధసన్నద్ధులై యుందురు.)

మాళవాధీశుఁడు—ఓభ్రాతలారా! వింటిరా! మన కెట్టిదుస్థితి చే కూరినదో! యెన్నియుద్ధములం దోడినను గెలిచినను లెక్కలేక పోయినది గాని నేఁటిది కడసారిదండయాత్ర. ఇంతటితో మన హైందవరాజ్యము వినాశనము కానున్నది.

నేపాళనృపుఁడు—నాఁడామానవతులు చిలింబడి యుద్ధ మొసరింపని చో మనదేశ మప్పుడే పోయియుండును.

కర్ణాటాధిపతి—దుఃఖము, దుఃఖము.

ఉ. ఆర్యులచే గడింపఁబడి ♦ యార్యవధూటిసతీత్వవృష్టిచే
శౌర్యము గల్గు పుత్రులను ♦ సస్యములున్ ఫలియింపఁ గీర్తిగాం
భీర్యముగన్న దేశ మొక ♦ భీరునిచేఁ బడ నున్న దింక దు
ర్వార్యము తొంటివైభవము ♦ వచ్చుటరాజకులంబునం దిలన్.

లాటనృపతి—మనచే మాయఁబడు నీయాయుధంబులు బరువులచేటు నకేగాని యీఫిరంగులముందట నెందు కక్కఱకు వచ్చును.

చ. పుడమి పరాక్రమంబునకుఁ ♦ బుట్టినయిల్లట బాణతూణముల్
తొడిగినశాస్త్రవంతులట ♦ దోర్బలవైరిమదేభపంక్తి పె
న్నడుగుల మట్టివైతురట ♦ యాంధ్రవీరనృపాలపుత్రికల్
కడ కొకనందరాజునకుఁ ♦ గప్పము గట్టఁగ నయ్యె నక్కటా!

వరాటనాథుఁడు—ఏరాజు లొరులచే కప్పము గొంటిరో వారలిప్పు డొకనికి చెల్లింపనున్నారు. ఇంక దేశముయొక్కగతి చెప్పనేల!

సీ. విద్య లన్నియుఁ జాల ♦ విలయంబు నొందును

వనితలమానంబు • లనుమానములఁ జిక్కు
ధనసమార్జనమువ • ర్ధాన మగును
అల్పుల కధికార • మలవడి యుండును
పరువుమర్యాదలు • పనికిరావు
మాలమాదిగలెల్ల • మహనీయులగుదురు
వర్ణసంకరవృత్తి • ప్రబలియుండు
తెగు ళ్ళంకురించుఁ • గాలంబు మాఱును
వాన కురియ దింక • బలము లుడుగుఁ
జెడుగు లన్ని మాఱుఁ • జివరకుఁ గలిరాజు
నాల్గుపాదములను • నాట్యమాడు.

కళింగభూపాలుఁడు—రాజ్యవినాశనము లగుపాపకార్యములు మనదేశమున నుండుటచేతనే యీదుర్భరవిషాదమున కిన్నాళ్లకు మనము పాల్పడవలసి వచ్చినది. ఇది దైవలబ్ధమైనపోరుగాని మఱియొకటి గాదు.

చోళరాజు—అదియేమి?

కళింగభూపాలుఁడు—

సీ. యజ్ఞంబులకు గోవు • లన్యాయముగఁ జంపఁ
బడినపాపము కట్టి • కుడుప దొక్కొ
సహగమనం బని • సతుల నగ్నిఁ గూల్చి
తలఁచినపాపంబు • తగుల దొక్కొ
అతిబాల్యమునఁ బెండ్లి • యాచరించియు శుల్క
ములు గొన్నదోషంబు • పొరయ దొక్కొ
పురదేవతలపేర • వరబలు లిచ్చిన
ఘోరపాతకవృష్టి • కురియ దొక్కొ

పరసతీసంగమాసవ పానమతుల
వలనఁ బ్రిజకొనర్చిన హింస పడయుఁ దో౯కా-
యగ్ని లేక కట్టులు కాల వనినయట్లు
పాపములు సేయుకే రాజ్య పదవి పోదు.

చాణ—ఓతండ్రీ! చంద్రగుప్తా! నీవు చెఱలోఁ జిక్కకయున్న మాకీ దుఃఖములు లేకుండునుగదా!

చ. ఎవనిని నమ్మి యీరణము లీగతిఁ జేయఁ దలంచినామొ యా
నవనుకుమారసుందరుఁడు నందకుమారుఁడు కారఁ జిక్కె నీ
యవనియు రాజ్యలక్ష్మియుకు టాభరణధ్వజ మాతపత్రిముల్
ఎవని వహించునో భగవ దిచ్ఛగదా? గెలుపోటముల్ భువిన్.

మాళ—భ్రాతలారా! అదిగో! ఆవంకను జూడుఁడు. (అని వ్రేలితోఁ జూపుచు) పరంగుల సైన్యము వెంటగొని సందుడు సేనానియై రయంబున చనుదెంచుచున్న వాఁడు వాఁడుగో!

కర్ణా—అవును. మనమును యుద్ధసన్నద్ధులమై యుండవలయును.

కళిం—(ఎలుగెత్తి) ఓ సైన్యములారా? యుద్ధ మారంభము కానున్నది. విరోధిరాజసైన్యములు మనలను నల్లమబ్బులవలె చుట్టుకొనుచున్నవి. ధైర్యమును చిక్కఁబట్టుఁడు. ఇదియే కడసారి దండయాత్ర. దేశమును రక్షించుకొందురో లేక పోఁగొట్టుకొందురో! ఆబరువు మీయందున్నది. మీకు సర్వదా బానిస వృత్తియే సేయఁదలంపున్నచో నాయుధములు పాఱవైచి ఆ గ్రీసురాజుపాదపద్మములకు నమస్కారము గావింపుఁడు. లేదా ప్రాణముల కాసింపక యుభయలోకములు కీర్తితో నింపుఁడు.

కర్ణా—అదిగాక.

ఉ. సమరము వీడి పాఱకుఁడు సైనికులార! జయంబు గల్గినన్

ప్రమదయశంబు వైభవము ♦ వచ్చును, వచ్చిన సూర్యదేవు గ
ర్భము నొగిఁ జించి యా తెరువు ♦ గా దివి కేఁగి సురాంగనావిలా
సములను గాంచుచుం సుఖము ♦ చాలఁగఁబొందఁగవచ్చు స్వేచ్ఛమై

(సైనికులు తెరలో)

ఉ. ప్రాణము పోవుఁగాక రిపు ♦ పార్థులగుండెలు వ్రయ్య నేసి మా
బాణములం దిగ్లోకవిభ ♦ వంబుల నింతుము వెన్నుఁజూపి మా
మేనులకానఁజేసి రణ ♦ మేదిని వీడ్వడి పోయి మాసరో
జాననలుం హసింపఁగ గృ ♦ హంబుల గాజులు వెట్టుకుందుమే.

లాట—ఓనృపవరులారా! చూడుఁడు! చూడుఁడు! మనచంద్రగుప్తుఁడు పూర్ణిమాచంద్రునివలె నరుగుదెంచుచున్నాఁడు. అదిగో! నందునిసిగ పట్టుకొని రణవసుంధర ధూళిరేగ నీడ్చుచున్నవాఁడు.

కళింగ—అవు నౌను! మన మండలము మౌర్యునిసహాయార్థము పోవుదము రండు. మన కింక జయలక్ష్మి ప్రాప్తించు నట్లున్నది.

వరా—వానివెంట నొకసర్వాంగసుందరుం డైనదళవాయి యున్నవాఁడు. వాఁడెవఁడైయుండును? వారిసైన్య మంతయు నవీనముగానే యున్నది. అది దైవప్రసాదితబలము గాదుగదా? ఏదైననేమి? మాతృభూమికి మేలు చేకూరినఁజాలును.

మాళ—తథాస్తు.

వరా—ఇంక నేల జాలము చేసెదరు? కరవాలములు దూసి రణరంగమున చొచ్చుదమురండు.

మాళ—అక్కడకుఁ బోనక్కఱ లేదు. ఈపర్వతచరీటంబున నేశ్రాశతఘ్నికానిచయనినాదంబులు వినవచ్చుచున్నవి!

వరా—వినవచ్చుటయేగాదు. అవిగో మనపై ఫిరంగిగుండ్లు ధారాళముగాఁ గురియుచున్నవి. ఇంకేది తెరువు.

కర్ణాట—తే. గీ. బాణమో లేక ఖడ్గమో • పట్టి యుద్ధ
భూమి నిల్చైతే రెదురుగాఁ • బోరరాదు
రాక్షసులరీతి మాయ ఫి • రంగిగుండ్లఁ
గూలనేతురు పక్షులఁ • గూల్చినట్లు.

(గుండుదెబ్బలు తగులుచున్నవి.) హరహరా ! ప్రాణములుపోవుచున్నవి. ఈగంగలోఁ బడిన నొకింత పుణ్యము చేకురునందురుగదా ! (అని దూఁకును.)

మాళవుఁడు—అక్కటా ! ఇది యొకరి నొకరు విచారించుకొనవలసినయవస్థగాదు. ఈకొండచరియనుండి భయంకరము లగుఫిరంగులగుండ్లు వడిగండ్లవలెఁ గురియుచున్నవి. ఇంక మనబ్రతుకు తెరువు లేదు.

(ఫిరంగులధ్వనులు వేనవేలు విననచ్చును.)

వరాటుఁడు—ఓక్షత్రియులారా ! ఈగంగానదిలో ప్రవేశింతము రండు. ఇఁక మనకు సంగరము చేయుయోగ్యత లేదు.

అందఱు—అట్లే కానిండు.

వరా—ఓగంగాభవాని ! మమ్ము నీకడుపులో డాఁచికొనుము తల్లీ !

(అని చేతులు జోడించి)

మ. సరసీజాక్షునిపాదపంకజమునన్ • జాల్వాఱఁ దోతెంచియున్
సురలోకంబును వీడి యాశివుజటా • జూటంబులో డాఁగి బం
ధురకైలాసనగంబునుండి హిమవ • ద్భూమిధ్రముం జేరి సాం
పరయన్ మమ్ముఁ దరింపఁ జేయుదువు గం • గా ! నీకు జోహారిదే.

(పెద్దధ్వనులతో గుండ్లువచ్చును. హాహాకారములతో నందఱును ప్రాణములు వదలుదురు.)

భారతుఁడు—(ప్రవేశించి) హాన్నృపాలురారా ! మీదుఃఖము నే నీపాపపుఁగన్నులతో నెట్లు చూడఁగలుగుచున్నానో యూహింపలే

కున్నాను. అయ్యో!

చ. గగనమునుండి రక్తములు ♦ కాఱెనొ హా! ప్రళయంబు వచ్చెనో
జగము నశింపఁజేయుటకు ♦ జ్వాలలు వీచెనొ ద్వాదశార్కులి
మ్ముగ నుదయించిరో కపట ♦ భూపతికిన్ బలియిచ్చెనో హరుం
డగుభగవంతుఁ డీనరుల ♦ నక్కట కీన్గులై యేడఁజూచినన్.

మ. పతులై సూర్యుని నైనఁ జూడక సదా ♦ సౌధాళిపై డాఁగునా
యతివల్ మేకలరీతిఁ దోలఁబడుచుం ♦ డ్రియ్యారె! యీరీతి భా
రత రామాయణయుద్ధముల్ జరిగెనే ♦ రక్తాంబుధుల్ పాఱెనే
క్షితిపైఁ గాంతలకంటెనీ రొలికెనే ♦ చింతింపఁగా నేటికిన్?

హా! క్షత్రియవీరులారా! మిమ్ముఁ జూచిన నాగుండెలు తల్లడ
మొందుచున్నవి.

తే. గీ. కత్తు లేటికి బల్లెంపుఁ ♦ గఱ్ఱ లేటి?
కేకఁ దుపాకిగుండ్లకుఁ జాల ♦ వెన్నిమైన
బలులు సమరాంగణంబున ♦ నిలిచియున్నఁ
గూలవలయును వింటితోఁ ♦ గోలతోడ.

మీధైర్య తేజోరాశి ముఖములనుండి యింకను చెన్నుమాయు
చున్నది. ఓభ్రాతలారా! భువిని వీడినారా?

ఉ. చేతులలోని ఖడ్గములు ♦ చేతుల నున్నవి విల్లునమ్ములున్
వీతతిఁగట్టిరో యటుల ♦ నే భుజపీఠిని వ్రేలుచుండఁగా
భూతలశయ్యపై నిదురఁ ♦ బోవుచునుండిరి; గుండుదెబ్బకున్
గాతరుఁడైన నొక్కఁడు ని ♦ గారపుశూరుఁడు నైన నొక్కఁడే.

పద్మనందుఁడు—(ప్రవేశించి) ఓరీ పాలుబోశా! నీ వెవఁడవురా కా
ఱులుఱుచుచున్నాఁడవు! నేఁడు మాకు సంపూర్ణజయము చేకూ
రినది. వైరిరాజులోక మంతయు హతమారినది. చూడుము.

సీ. పాంచాలభూపతి ♦ పంచబంగాళమై
పఱతెంచె నను: గాంచి ♦ పాహియనుచు
కర్ణాటకపురాజు ♦ కైవాఫు లర్పించి
మాంరక్ష యని బ్రతి ♦ మాలుకొనియె
మద్రభూపాలుండు ♦ మత్పదాబ్జములకు
జోహారుసలిపె వ ♦ క్షువులు దాల్చి
వంగదేశవిభుండు ♦ వారువంబును డిగ్గి
వెన్నిచ్చిపాఱె నా ♦ పన్ను: డగుచు
నున్నరాజు లడవి ♦ నొదిగిరి కొండలు
నిహతులైరి నాదు ♦ నిశితమైన
శస్త్రధార నింక ♦ జయలక్ష్మి నాచేత:
జిక్కె వైభవంబు: ♦ జిక్కె నాకు.

(శోణోత్తర చంద్రగుప్తుని సేనాధిపతివేషముతో తీవ్రముగా ప్రవేశించును.)

శోణో—నందా! మాతృదేశవధాసందా!

శా. ఓరీ ఘోరమాలాడ:బోకు మిక శ ♦ ర్వోర్వీదేశమ్ముక్ జేసి నీ
వేరంగంబున నిల్చిపోరితివా! నీ ♦ వేరాజు హింసించితో!
యీరాజన్యుల నెల్ల కృత్రిమముచే ♦ నీరీతి: జంపించినా
వౌరా! క్రూరుఁడ దక్కిపోఁగలవె? నా ♦ యస్త్రంబు నిశా వీడునే?

నందు—(గడగడలాడుచు నొకప్రక్కకు తప్పుకొని తనలో) ఇది నా కంత్యకాలము. ఈబలశాలి నన్ను తప్పక చంపును. ఓత మ్ముఁడా! చంద్రగుప్తా! (స్వగతము) నీపాత్తు హరించినదోష ము నేఁడు లెస్సగా ననుభవింపనై యున్నాను నాయుత్తరక్రియ లుమాత్రము నీ వాచరింపు. (అని వడవడ వడంకుచున్నాఁడు.)

శోణో—ఓరీ యపాత్రుఁడా! నీ వామహారా జగుచంద్రగుప్తునిపేరేల యొత్తెదవురా!

నందు—నా కదియే హరినామస్మరణము.

శోణో—ఓరీ పశుప్రాయుఁడా! ఎంతపాతకకర్మము గావించితివిరా! యెంతమంది చచ్చునట్లు చేసితివిరా! మూర్ఖుఁడా!

నందు—ఇట్టిమహాపాపి నగునే నింకనీలోకంబున నెట్లుజీవింపఁగలను?

తే. గీ. పాపములఁ జేసితిని రాజ్య • పదవికొఱకు
తమ్మునిఁ బరాభవించితి • ధనముకొఱకు
తుదకు నేవియు రావయ్యె • దుష్టమతికి
జయము చేకూర దాపదల్ • చాలఁ గలుగు.

శోణో—ఇప్పు డీవెంతపశ్చాత్తాపపడిన నేమిలాభము?

తే. గీ. ఇంతమందిని హింసించి • యెంతకాల
ముందువో తుదకొకనాఁడు • మ్రందకుండ?
వందగొడ్లు తినినరామ • బందుకొక్క-
గాలివట్టనులోకోక్తి • కరణిగాఁగ.

నందు-ఓహో! నన్ను చంపుటకేగాఁబోలును వేనవేలు సైన్యమువచ్చుచున్నది. (అని కత్తితో పొడుచుకొని పడిపోవును) హాహా!

చంద్రగుప్తుఁడు—(ప్రవేశించి) ఓమిత్రుఁడా! వాహినీపతీ! విరోధిసైన్య మంతయు పలాయన మైనది. సెల్యూకను పాఱిపోయియున్నవాఁడు. నందుఁ డేడ నున్నవాఁడో గానఁబడలేదు. నీవు చూచితివా?

శోణో—దేవా! నంధుఁడా! మృతినొందియున్నవాఁడు.

చంద్ర—వీఁడీ!

శోణో—వీఁడుగో. (అని చూపును.)

చంద్ర—హా! అన్నయ్యా! చచ్చితివా! (అని వానిపైఁ బడి దుఃఖముతో)

సీ. నందవంశాంబుధి • యందుఁ బుట్టినచంద్ర
బింబ మీవనుచు భా • వించుకొంటి
మనవైరివారిద • మునకు ఝంఝూమారు
తంబు నీ వని మదిఁ • దలఁచుకొంటి
మగధరాజ్యమునకు • మాతవే రనుచును
నీపైని కోరికల్ • నిలుపుకొంటి
నారాజ్యమంత నీ • పేరనే యేలించి
యిభరాజ మెక్కింప • నెంచుకొంటి
అట్టివాంఛలు నేఁటితో • నస్తమించె
నక్కటా! పార్థివచ్ఛదుఃఖ • వార్ధి నెట్లు
సైఁపనేర్తును నాకింక • సాయ మెవరు?
అన్నచావు దప్పింపరే • యమరులార.

శో:శో—దేవా! నీకు విరోధియేగాక మహాపకారమొనరించిన యీ దురాత్మునిగూర్చి నీవేల వగచెదవు?

చంద్ర—ఎంతవిరోధి యైనను నా కితఁడు అన్న కాఁడా? (కన్నులనీరు తుడుచుకొని) నేనూరకున్నను నాయశ్రుధారలు నాకపోలఫలకంబులపైఁబడి నాలోనున్నవిచారమును వ్రాసి చూపకమానవు.

చ. తివురుచు నిన్ను నీజనని • తీరనిమైత్రిని నీదుతండ్రి నీ
కవనియురాజ్యమున్ గలుగఁ • గాఁదలపోయుచుఁ జూచుచుందురా
దివిని వసించి యుండియును • దీవన లిచ్చుచు నట్టివారి కీ
వవగడమెంత యిచ్చితొ ను • రాలయసౌధ మలంకరింపుచున్.

శో:శో—వీనికై నీ విట్లూహించుట యెంతయు నింద్యాస్పదము. ఏలనన,

తే. గీ. గారవమునఁ జూపి యింట సిం♦గార మొప్పఁ
బెంచునినుఁ జంప నెంచిన ♦ పిలుకు వీఁడు
తల్లిదేశంబు చెఱపఁగాఁ ♦ దలఁచెనట్టి
ఖలుని విశ్వసించుట సిగ్గు ♦ గాదె చెపుమా.

చంద్ర—మిత్రుఁడా! వీఁడుమాత్రము దుష్టుఁడుగాఁడు. కాని వీనివి హితు లట్టివారు.

శోణో త్తర—తే.గీ. దుష్టుఁడైనను గాకున్న ♦ దుష్టవిహిత
వర్తనుండైనవాని కీ ♦ పాట్లురాక
మానవు పరాభవంబవ ♦ మానవృత్తి
భాగ్యనాశంబు చావు రా ♦ వణునియట్లు.

సైనికులు—దేవా! ఇంతటితో మనపోరు పరిసమాప్తి కాలేదు. సెల్యూకసు నందునిచావు విని పరిశయుకాలరుద్రుని తెఱంగున వచ్చుచున్నాఁడు. కావున మీర లిందున్నచో నిష్కారణముగా వధింపఁబడియెదరు. మాకు యుద్ధముసేయుట కనుజ్ఞ యొసఁగుఁడు.

శోణో—దేవా! త్వరపడుము త్వరపడుము. అదే వాహినీపమేతుఁడగు నాతం—(తనలో) ప్రమాదమున తండ్రి యని జాఱినదిగాదు. నయమే! (ప్రకాశము) నాతండు అనఁగా సెల్యూకసు వచ్చుచున్నాఁడు. నేఁడు వానిని ముట్టడించి పాంచాలయునకు పరుగు వెట్టించి కోటనుగూల్చి వీనిని పట్టుకొనవలయును. లెమ్ము పోవుదము. (అని చేతులతో లేవఁదీయును.)

చంద్ర—సరే నడువుఁడు. ఓభటులారా! నందమహారాజున కగ్నిసంస్కారాదులు విధ్యుక్తముగాఁ గావింపుఁడు. (రణభేరీ మ్రోగును.)

(అంత అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది పంచమాంకము.

చంద్రగుప్త.

షష్ఠాంకము.

రంగము—పాంచాలములోని గ్రీకులకోట.

(సెల్యూకసు తన సైన్యముతో కోటను కాపాడుచుండును.)

సెల్యూ—(తలఁబట్టుకొని) అక్కటా ! దురదృష్టమా ! ఓవ్రిపంచవ్యా ఖావమా ! నాయాశ లన్నియు వృథాయానములై తొన్నిపా్రణలను దీసినవి.

తే. గీ. మోన మద్యో బుద్ధి ♦ మునుముట్టఁ బరులను
జెఱుపఁ దలఁచి నేనె ♦ చెడినవాఁడ
నిల దురాశ దుఃఖ ♦ ముల కీద్పు ననుమాట
నెఱిఁగితెలిఁగి నూత ♦ నుఁటికినాఁడ.

ఓనందరాజా! పగతురచేతులలో చావక ఆత్మహత్య యేల గావించుకొంటివి? ఛీ! నీవు తప్పక భీరుఁడవే. అన్నన్నా! నాఁడు పితృభక్తియుక్తయైన పుత్రి్రకమాటలనైన పాటింపనై తినిగదా?

ఉ. నందుఁడుభీతమానసుఁ, డ ♦ నాయకుఁడంచు నెఱుంగలేక యా
మందునితోడ హైందవుల ♦ మాలో్కని గెల్వఁదలంచినాఁడ నే
మందును తక్కతోఁక గొని ♦ యంబుధి నీఁదఁగఁబోయినట్లు లీ
పంచలతోఁడఁగూడఁ దల ♦ వంపులు వచ్చెను గ్రీసురాజులకు.

చంద్రగుప్తుని వశపర్చుకొన్న నీచేట తేకపోవును. ఇంక నా

దుకు? మొదలూడినదిగదా! ఇటుపై నీకోటకూతి(?)ముని

యుచునా?

సైనికులు—ఓ సెల్యూకసుప్రభువరా! విలయానలప్రచండరుచిపిచండిల

మార్తాండమండలమునుబోలె నదిగో చంద్రగుప్తరాజచంద్రు(

డు సాంద్రమగుసైన్యాటవితో వచ్చుచున్నాడు.

సెల్యూ—వచ్చుచున్నాడా! (రణభేరీని విని) ఆ(. అవునదిగో! రణ

దుందుభి మ్రోగుచున్నది. ఓ సైనికులారా! మీరు కోటలోని

కిం బోయి శుద్ధాంతజనంబును కాపాడు(డు.

సైని—(స్వగతము) మేమేయంతిపురికాంతలము. ఏమనిన యుద్ధము

న ఖడ్గము విడిచిపోయినబంటును తెడ్డు చేతబట్టిన యా(డుది

యు సమానులే. (అని నిష్క్రమింతురు.)

సెల్యూ—ఒంటిగా నేనుమాత్ర మిచ్చట చేయున దేమున్నది? సర్వ

స్వము నీచంద్రగుప్తునకు దత్తమొనరించిపోవుట సర్వోత్తమమని

తో(చెడిని. (అని నిష్క్రమించును.)

(చంద్రగుప్తు(డు, చమూపతివేషధారిణియైన శోణోత్తరయు, సైన్యస

మేతులై ప్రవేశింతురు. రణదుందుభి మ్రోగును.)

శోణో—ఓ చమూసమూహములారా! ఈకోట మనబలవద్విరోధులకు

నిలయ మైనది. కావున మీ శతఘ్నులచే బగుల(గొట్టి లోని

కి(బ్రవేశించి ముట్టడింపు(డు.

చంద్ర—ఇంకను విరోధులు మిగిలియున్నవారా?

సైని—కోటతోపాటు విరోధిరాజసైన్యముగూడ(గూల(బడును జూ

డు(డు. (అని శతఘ్నులు కాల్చుదురు. కోటపగులును. లోప

లనున్న విరోధిసైన్యము చచ్చి నేల(గూలుచుండును.)

చంద్ర—ఓ సైనికులారా! ఓ వాహినీపతి! యింక యుద్ధము చాలింపు(

దు. ఎదిరి పోరువారు లేనప్పుడు చొరబడి వెళ్లుట ధర్మవిరుద్ధము. మనకు విజయము గలిగినప్పుడు విరోధులకును మేలు దలంప వలయును.

(అంత యుద్ధ మాఁగిపోవును.)

చంద్ర—(స్వగతము) అన్నా ! యెంతప్రమాదము సంభవించినది. ఈకోటయందే మాశోణోత్తర యున్నది కాఁబోలును. ఆమె కే మి హాని చేకూరినదోగదా ! (అని చింతించును.)

శోణో—రాజా ! చంద్రగుప్తా ! యేల యుద్ధమును మాన్పితివి.

చంద్ర—మిత్రమా ! నేను గొప్పయపరాధము చేసితిని. ఓ సైనికు లారా ! మీరు పొండు. (సైనికులు నిష్క్రమింతురు.)

శోణో—అదియేమి ?

చంద్ర—(మాట్లాడక కన్నీరు జొటజొట కార్చును.)

శోణో—చెలికాఁడా ! నీ కీవిచారకారణము నాకెఱింగింపవు ? నీకు తప్పక హితము చేసెదను.

చంద్ర—(వ్రేలు కఱచుకొని) ఇంక నేమి సేయఁగలను ? దుష్కార్య మునకు పశ్చాత్తాపమేగదా ఫలము !

ఉ. ఉత్తమురాలు సాధ్వి సుగు ♦ ణోజ్జ్వల సత్యపతివ్రతావధూ
సత్తమ సుందరాంగి తన ♦ సాహస మేర్పడ కార బున్నవ
న్నుత్తరణంబు బొనర్చియు ని ♦ శోచితసైన్య మొసంగియున్న శో
ణోత్తర యుండుకోట యిది ♦ యూరక నేరక గూలఁద్రోసితిన్.

అదిగాక యామె మీకును నేలికసానియేగదా ? మీ రెట్లీ కోటను గూల్పఁగలిగితిరి ?

శోణో—అదియా ! (సస్మితముగా) మ తేమియు ప్రమాదము రాలే దు. (స్వగతము) ఇట్టిగతి తప్పక పట్టునని నే నెన్ని చెప్పిన

మ మహాతంత్రికి పెదచెవిం బెట్టినుగదా! నేఁ డనుభవింపనై యున్నవాఁడను.

చంద్ర—నేఁ డెంతయు నామనంబు చింతిలుచున్నది.

ఉ. ఇంతకృతఘ్నుఁడుం గలఁడె ♦ యేవనితాతిలకంబు ప్రేమతో
నెంతయుఁ బ్రాణముం ధనము ♦ నెంచక నాకొఱ కిచ్చివేసె నా
కాంత గృహంబు వీడ్చి యిడి ♦ కాల్చినపాపిని నన్ను భూజనం
బింతలు చేసినట్టిగుణ ♦ హీనుఁ డటంచును నిందచేయ దే?

శోణో—రాజా! నీవేల యీలీల విలపించెదవు? ఇట్లు చేయుటకే నీ చెలి సమ్మతించి సైన్యసమేతయై యున్న నీ వేమనియెదవు?

చంద్ర—అది నే నెట్లు నమ్మఁగలను?

శోణో—ఆమెయే నీయెదుటికివచ్చి యిట్లుచెప్పిన నప్పుడైన నమ్మెదవా?

చంద్ర—ఈకృతఘ్నునియెదుట కామె యేల వచ్చుట కియ్యకొనును? యేల చెప్పును?

శోణో—చెప్పుచునే యుండె ననుకొనుము.

చంద్ర—అటులైన నపరాధము మన్నింప వేఁడుచున్నాను.

శోణో—(స్వగతము) నన్ను పోల్చలేదుగదా! (ప్రకాశము) రాజా! మనకు జయము చేకూఱినది. కోటలోనిక్షేమము గనుఁగొని వచ్చెద. నాకు సెల వొసంగెదవా?

చంద్ర—చెలీ! నన్ను విడిచి వెళ్లుటకు నీమానస మొప్పుకొనియెనా?

శోణో—దేవా! నన్ను శోణోత్తర యనుకొంటివా?

చంద్ర—అట్లనుకొనుటకు ఆమె నీవలె నటించుచుండెవా యేమి?

శోణో—ఏమో? తెలిసికొనుము.

చంద్ర—తెలిసికొనెదఁగాని, మిత్రుఁడా! ఈరక్తసిక్తమైనబట్టలతో నీవు మీఁదేవికడకుఁ బోవవలదు. తీసివేయుము. (అని తానేవి

ప్పును. అప్పుడు స్త్రీవేషము బయలుపడును.) ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము. ఏమినాయదృష్టము! దేవీ! శోణోత్తరా! నాయపరాధము మన్నించుము. నీయెడ నే నొనర్చినయపకృతికి లోలోన విలపించుచున్నాఁడను.

శోణో—(సిగ్గభినయించి) నాథా! మీపదాబ్జములకు నమస్కారము. (అనిచేయును.)

చంద్ర—శుభముగునుగాక.

మ. చెలివై చుట్టమవై మహారణమునన్ ♦ జేదోడువాదోడునై
కలికీ! నా కొకభాగ్యదేవతవలెన్ ♦ గాన్పించి మద్దేశమున్
నిలుపంజాలితి పీజయంబు యశమున్ ♦ నీచేతనే వచ్చె నీ
చెలికారంబు ప్రశంసనీయముగదా! ♦ శీతాంశుబింబాననా.

శోణో—ప్రియవల్లభా! ఇందు నాప్రాగల్భ్యమేమున్నది? జగదేకశూరుండవైన నీవు చంద్రహాసము పూని యనిమొన నిలిచియున్నఁ ద్రినేత్రుడైనఁ దాఁకలేక నిర్జింపఁబడునుగదా! అట్టినీకు నే నేమిసహాయము సేయ నోపెదను. ఒకవేళ చేసినను అదియు నీప్రభావమే!

తే. గీ. అల్పమైనఁగాని ♦ యధికారిచే నున్న
కలము రాజ్యమేలఁ ♦ గలిగినట్లు
నీదుపట్టఁ జేరి ♦ నిలిచిన నాచేతి
కత్తి చేసె రిపువి ♦ ఖండనంబు.

దేవా! ఇంక నీవు మగధపాంచాలాది దేశము లన్నియు జయించితివి. శత్రువు లందఱు నిర్జింపఁబడిరి. సఫలీకృతమనస్కుఁడవైనావుగదా! ఇఁక మనగుడారమునకు పోదమురమ్ము. (అనిఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

రంగము—భవనము.

(సెల్యూకసు మంచముపై విచారముతో పడియుండును)

సెల్యూ—ఇంక నే నెంతని చింతించినను నేమికార్యము?

ఉ. అక్కట! దుఃఖభారవివ • శాత్ముఁడనై విలపించి నేపవల్
పొక్కినఁ జూచువా రెవరు? • పోయినరాజ్యము లింక వచ్చునే
దిక్కును మొక్కు లేక యిట • దీనతతోఁ బసియుండనేల; నిం
కక్కరిరాని చేను గని • యద్రిశులు రాల్చను కావునైకెనడిక్.

అందు కేల వగవవలయును?

తే. గీ. ధాత్రి యనురంగమున సూత్ర • ధారి వగుచు
కాలమా! ప్రజ నాడింపఁ • గలిగినావు
ఒకఁడు రాజైన నొక్కఁడు • యోగి యగును
మాయ యిది గాదె సుఖదుఃఖ • మయము జగము.

శోణో—(ప్రవేశించి) ఇప్పుడుగదా మజ్జనకుఁ డగునీతనికి పశ్చాత్తాప ముప్పతిసది! పోయి కొంచెంత యూఱడించెదను.(అని వెళ్లును) నాయనగారూ! ఇదిగో మీపుత్రిక నమస్కరించుచున్నది.

సెల్యూ—శుభ మగునుగాక.

శోణో—తండ్రీ! మీకుఁ గలచింత మీప్రియపుత్రి వినఁగూడదా!

సెల్యూ—అమ్మా! ఇంక నేమున్నది? ఆర్యావర్తమంతయు జయించి యేలవలయు ననుకొన్నవానికి స్వంతదేశముగూడ పోవలసివచ్చినది.

శోణో—మీకు నిజముగా హైందవదేశమంతయు పాలింపవలయు ననియున్నదా?

సెల్యూ—వచ్చునెట్లు? ఇప్పుడు కేవలము భగ్నమనోరథుఁడనుగదా?

శోణో—అట్లు మీరు చేతులారఁ జేసికొంటిరి.

చ. కలుముల కంతు లేదు ధన•కాంక్షను జేసి యనేకపాపముల్
సలుపుదు రట్టిదుష్టులకు • సద్గతి గల్గదు గాన యుద్ధముల్
వలదు విదేశవాసులము • వచ్చితి మిచ్చటివారితోడుతన్
జెలిమి ఘటింప మంచి దని • చెప్పిననాపలు కింత వింటిరే.

సెల్యూ—అందుకుచేతనే నా కీదుర్గతి పట్టినది.

కోర్నో—అట్లుపలంపవలదు. ఇప్పుడైన నామనవి చెల్లింపుడు.

సెల్యూ—అదియేమి?

కోర్నో—చంద్రగుప్తుడు సైన్యసమేతుఁడై గుడారమున నున్నవాఁడు గదా? వానికడ కేగి న న్నిచ్చి పరిణయ మొనరింపుడు. దాన మీకోరిక లన్నియు నేఁడే ఫలింపగలవు.

సెల్యూ—నాకే కోరికలును లేవు. అన్నియు నెగత్రోంచకొంటిని. పుత్రీ! నీకోరిక నీరు నట్టులా చంద్రగుప్తునకు ని న్నిచ్చి పెండ్లిచేసెదను. నీవు ప్రసన్నురాల వగుము. (అని ఒకలేఖ వ్రాసి) ఓప్రతీహారీ! ఈలేఖ గొనిపోయి చంద్రగుప్తచక్రవర్తి కొసంగి రమ్ము.

ప్రతీహారి—చిత్తము దేవా! (అని నిష్క్రమించును.)

సెల్యూ—కుమారీ! మీయుపాధ్యాయుఁ డగు మొగస్తనీసు వచ్చెనా?

కోర్నో—వచ్చువేళయైనది.

మొగస్తనీసు—(ప్రవేశించి) రాజా! సెల్యూకసప్రభువరా! అభివాదన మగునుగాక.

కోర్నో—గురువర్యా! నమస్కారము.

మొగ—కల్యాణివి కమ్ము.

సెల్యూ—(లేచి) పండితవర్యా! ఈయుచితాసనమలంకరింపుము. మనగతి యెట్లు వచ్చినదో చూచితివా?

మెగస్త—రాజా! నీవేల తెలియనివానివలె భాషించెదవు?

ఉ. ఎందఱు రాజశేఖరులు ♦ జేరిరొ? యెందఱు ధీయుతు లెత్తిరో?
యెందఱు గెల్చి రోడిరి మ ♦ రెందఱు? వారిచరిత్ర లివ్వ డే
మందును! తద్ధరాతలము ♦ లందును నీవొకచిన్నరాజవే!
సందియమేల యోచినను ♦ చాలఁగ గెల్చిన కీర్తి తప్పునే.

సెల్యూ—నీవు చరిత్రకారుఁడవుగాన అట్లూహింతువు.

ప్రతీహారి—(ప్రవేశించి) దేవా! చంద్రగుప్తమహారాజు విచ్చేయు చున్నాఁడు.

(అందఱును లేచి నిలువంబడుదురు. శోణోత్తర వెళ్లిపోవును.)

చంద్రగుప్తుఁడు—(ప్రవేశించును.)

సెల్యూ—(ఎదురుగాఁబోయి) రాజా! నాయపరాధము క్షమింపుము. (అని చెయ్యి చెయ్యి కలుపును.)

మెగ—(చెయ్యి కలిపి) ఓ రాజచంద్రా! నీకభిమత మగుఁగాక. నీ క్రూరకృపాణమున వైరులఁ జీల్చి భారతరాజ్యలక్ష్మిని బడసిన మహాభాగ్యశాలివి. ఇంక నీప్రాగల్భ్యము త్రిలోకవందనీయము సుమా!

చంద్ర—ప్రాగల్భ్యమును నే నాశించుటలేదు. అట్లైన నా కీజయ మే చేకూర దనుకొనుము.

ఉ. వైరులకాలవాల మని ♦ వాహ్యతరోరుశరీరఘోరసం
సారము గానఁ ద్రిదివులఁ ♦ జక్కడఁచంగఁగద బాహ్యశత్రులన్
క్రూరకృపాణధారలను ♦ గూల్చితి నట్టులగాక రాజ్యమి
చ్ఛారతి వచ్చునే? వివిధ ♦ శస్త్రములున్నను సేనలుండినన్.

సెల్యూ—రాజచంద్రా! అయ్యుదితాసనంబున వర్ధిల్లుము.

చంద్ర—భాగ్యము. (అని కూర్చుండును. అందఱుఁ గూర్చుండుదురు.)

సెల్యూ—ఆ. గీ. నీమహత్త్వమెఱుఁగ ♦ నేరక నీతోడఁ
పోరము సేయఁ గాలు ♦ దువ్వినాఁడ
తుదకు గెలువలేక ♦ దూలితిఁ; దాఁ ద్రవ్వ
కొన్న గోతిలోనఁ ♦ గూలినట్లు.

చంద్రి—అందు మీతప్పేమి గలదు? రాజధర్మ మట్లు గావించును.

మొగ—అటులైన వైరులైనవారికడకు నిరాయుధుఁడవై యెట్లు రాగ
లిగితి? దాన ప్రమాదము గలదని నీబుద్ధి యెులబోధింపకుండెను

చంద్రి—ఆయుధములు తల కాచునా?

తే. గీ. ఆయు వీశ్వరదత్తమ ♦ హాపదార్థ
మవనినది చెల్లకుండ నే ♦ యస్త్రములుఁ
దీయఁజాలవు కాపాడఁ ♦ జేయలేదు
కలుచునే చీమ శివునాజ్ఞ ♦ గానియపుడు.

మొగ—ఏమి నీప్రజ్ఞాప్రభావము! ఇట్టి తత్త్వవేత్తవైన నీవు కత్తిప
ట్టిన నేలోకంబులు జయింపఁబడవు?

ఉ. ఓమహనీయమూర్తి సుగు ♦ ణోజ్జ్వలకీర్తివి చక్రవర్తివై
భూమి జయించి తద్విజయ ♦ భూతి వహించుటె గాక యింద్రియ
గ్రామము గెల్చినావు తిరి ♦ గంబులఁ బూజ్యుఁడ వీవె యింక సం
గ్రామము చేతనే గెలువు ♦ గాదు మనంబున గెల్తువన్నియుః.

మొగ—రాజా! చంద్రగుప్త! మావిన్నప మొక్కటి కలదు. కృపా
మతిని కాదనక యనుగ్రహింపుము.

చంద్రి—నారాజ్యము కావలసినఁ గైకొనుఁడు. ఇప్పుడే యిచ్చెదను.

మొగ—అదిగాదు. మా సెల్యూకసుప్రభువరుని కోర్కె చెల్లింపుము.

చంద్రి—అది యేమి? రాజా!

సెల్యూ—రాజా!

చ. పరమపవిత్ర చారునవ ♦ పల్లవకోమల కాంచనాంగి నా
వరములముద్దుపట్టి గుణ ♦ బంధుర సూనృతవాగ్ధురీణ నీ
బరిణయ మాడఁగాఁదలఁచి ♦ పల్కెలు త్వచ్చరితంబుఁ బాడుచుఁ
వలిలును దానిఁ గైకొనఁగఁ ♦ బ్రార్థనచేసెద నిన్ను భూవరా.

చంద్ర—(ఊరకుండును.)

సెల్యూ—ఓపార్థివేంద్రా! నీవు యోచించున దే నెఱుంగుదును. ఈ
ల్యూకసు ప్రభువరుఁడు కులీనుఁడు. గ్రీస్ ఆర్యులసంతతివాఁ
నీవును ఆర్యసంతతికి వేరుగావు. ఆర్యులన నీరాను దేశవాసు
ఆదేశ మొకప్పుడు క్షామపీడితమై యుండ ప్రజలు వికావిక
నానాదేశముల కేగి నివాసము లేర్పఱుచుకొని నాగరికతను
టి యాయాఖండములకు నన్నె దెచ్చిరి. కావున చరిత్ర
ములనుబట్టి చూడ మీకు పూర్వసంబంధము సంపూర్ణముగా
గలదు. అదిగాక బహుకాలనివాస మేర్పఱచుకొనియున్న
మండలము భారతీయుల మనుటనిర్వివాదాంశము. కావు
మూచాచారములనుపోనాడి జాతీయవిజ్ఞానము ప్రసన్నబుద్ధి
సమాధానపఱిచి యీపెండ్లికి నీ వనశ్యము నియ్యకొనుమ

చంద్ర—(స్వ) నావిజయమునుబ్రశంసించుటకైనన్ను వచ్చిననాగురు
గు చాణక్యఋషియు నీవివాహము సంగీకరించెనుగదా! అదిగా

తే. గీ. చిన్ననాఁటఁగోలె ♦ సిరియుఁ బ్రాణము ధార
వ్రాసి నమ్మినట్టి ♦ యువిద నెట్లు
కాదనంగ నేర్తు ♦ కలుషంబునకునైన
వెఱవవలదె? హింస ♦ వేఱ కలదె.

సెల్యూ—రాజా! మమ్ము ధన్యులను జేయఁజాలవా?

చంద్ర—మీకు మేలు చేకూరినట్లు కావింపుఁడు.

కల్యా—చేటికా! శోణోత్తరను గొనిరమ్ము.

చేటి—దేవా! చిత్తము. (అని వెళ్లును.)

(శోణోత్తర వసంతికతో ప్రవేశించును.)

కల్యా—అమ్మా! శోణోత్తరా! ఇటురమ్ము. (అని చెయ్యి పట్టుకుని)

శా. ఎవనింగూర్చి హితంబు సల్పితివి నీ కెవ్వండు ప్రాణాప్తుఁడ
య్యవనీనాథుఁడితండె మార్యుఁడు ప్రసూ నానూనదామం బిదే
(ఇచ్చును.)
నవలా! వీనిగళంబునం దిడి ప్రమాణం బేర్పడం బెండ్లి గ
మ్ము వినోదమ్మున నింక నిర్వ్వరకులాంభోరాసు లుప్పొంగగన్

శోణో—(ప్రసూనదామముఁ గైకొని చంద్రగుప్తునిమెడ నలంకరించి)
వసంతికా! ఆకలశమును పూజాద్రవ్యములును ఇటు తెమ్ము.

వసం—(ఇచ్చును.)

శోణో—(చంద్రగుప్తుని చరణములకడఁ బూజించుటకు గూర్చుండును.)

మత్త. ఓదయామయ! దీనరక్షక! యుర్వినాథ! మనోహరా!
నీదుపాదసరోజముల్ మది నిల్పినట్టుల బాహ్యమం
దీదళంబులఁ బూజ చేసెద నింక స్వీకరియింపు మా
మోద మొప్పఁగ నగ్నిసాక్షిగ భూసతిన్ జలిసేయుచున్.

కల్యా—
అల్లుఁడ వైన నీవె వసుధాధిపుఁ డైనను నీవె తండ్రి యీ
ఫుల్లసరోజనేత్రిఁ గదుఁ బుణ్యచరిత్రను నెట్లు చూచెదో
తెల్లని దెల్లఁ బాలు తన దృష్టికి నల్లని దెల్లనీరుగా
నుల్లము నెంచుకీని నెటు లోపికతోడుత నిర్వహింతువో?

అమ్మా! శోణోత్తరా! నీ కుంకుమగా నిప్పటికి నాకు మిగిలియు
న్న రాజ్యమును గజతురగపదాతిసైన్యమును ధనకనకవస్తువా

హనాదినవరత్న భాండాగారములును గృహారామసౌధోద్యానవ
నప్రదేశములును నివిగో దాసదాసీజనసహితముగా నిచ్చివేయు
చున్నాఁడను. (అని యొకపట్టాను) కైకొనుము. (అనియిచ్చును)

కో—(పుచ్చుకొనును)

సెల్యూ—అమ్మా! నీవు మాయుభయవంశములకు కీర్తిని దెమ్ము. ఈ
నాకోరిక చెల్లించుటకు నీపతిభక్తి సర్వదా యాచరింపుము.

మొగ—ఓకోనోత్తరా! నీవు గుణవంతుఁ డైనపతికి ప్రియురాలవై ధ
న్యవై సత్సులే సత్సంతానముచే కీర్తిం బడయుము.

సెల్యూ—రాజా! చంద్రగుప్తా! ఈమొగస్తనీసు మహాపండితుఁడే గా
క చరిత్రకారుఁడు. నీయాస్థానమున నుంచి యాదరింపుము. నే
ను గ్రీసు దేశమునకు వెడలిపోవలసియున్నది.

చంద్ర—మీ రేల పోవలయును? నాకు సహాయులై యుండరాదా?

సెల్యూ—అసహాయశూరుఁడ వైననీ కింకొకరిసహాయ మనపేక్షణీ
యము. నీకు సర్వదా జయం బగునుగాక.

మొగ—తథాస్తు.

భరతవాక్యము.

తే. గీ. జ్ఞాతివైరంబు లుడిగి వి ♦ జ్ఞానమతిని
బ్రజలు రాజానురాగులై ♦ పరగుఁగాత
పాపి దుర్జాతి దుర్భిక్ష ♦ బాధ లెవియుఁ
బ్రజకు రాకుండ రాజు కా ♦ పాడుఁగాక.

గద్య—ఇది శ్రీమద్వాత్రైలలీపాభగవదాచార్యవరప్రసాదాసాదిత
కవితావిశేష మొహియుద్దీన్ బాషాఖ్యగురు జ్యేష్ఠపుత్రచాన్ద్
యాంబాలనూాజకర్నంపావల్లర్రగజవుద్ మేఅలీషా
కవిప్రణీతంబగు చంద్రగుప్తనాటకము
సర్వమును సంపూర్ణము.